

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PRÁVNICKÁ FAKULTA

RIGORÓZNÍ PRÁCE

Druhy žalob v civilním procesu

Types of actions in The Civil Process

Konzultant: Prof. JUDr. Alena Winterová, CSc.

Zpracovatel: Mgr. Iveta Pavlíčková

Říjen 2010

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

V Praze dne 25.10.2010

.....

Poděkování

Vyslovuji poděkování Prof. JUDr. Aleně Winterové, Csc., která mi poskytla cenné rady, návody a poznatky pro vypracování této rigorózní práce. Dále pak děkuji JUDr. Petru Orctovi, který je mým trpělivým učitelem a v neposlední řadě také děkuji Petře Václavkové, která mi pomohla při zpracování stylistické a formální stránky textu.

V Praze dne 25.10.2010

.....

Obsah:

1.	Úvod	2
2.	Pojem žaloby	5
2.1.	Historický exkurz žalobou	8
3.	Náležitosti žaloby	12
4.	Účinky podání žaloby	20
4.1.	Procesněprávní účinky žaloby	20
4.2.	Hmotněprávní účinky žaloby	22
5.	Druhy žalob	25
6.	Žaloba na určení	27
6.1.	Historický exkurz určovací žalobou	31
6.2.	Naléhavý právní zájem	35
6.3.	Věcná legitimace	40
6.4.	Žaloby na určení týkající se věcněprávních vztahů k nemovitostem	42
6.5.	Žaloba na určení průběhu hranice mezi pozemky	52
6.6.	Žaloba na určení neplatnosti výpovědi z nájmu bytu	57
6.7.	Žaloba na určení vlastnictví vůči zemřelému	60
7.	Žaloba na plnění	65
8.	Vztah žaloby na určení a žaloby na plnění	68
9.	Statusové žaloby	70
9.1.	Návrh na určení neplatnosti manželství	70
9.2.	Návrh na určení otcovství v rámci dědického řízení	73
9.3.	Návrh na prohlášení za mrtvého	78
10.	Žaloby na určení vzniku, změny nebo zániku právního vztahu	80
10.1.	Žaloba na zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví	81
11.	Hromadné (kolektivní, reprezentativní) žaloby	86
12.	Vzájemná žaloba	95
13.	Dispozice žalobou	100
13.1.	Procesní úkon změny žaloby	100
13.2.	Procesní úkon zpětvzetí žaloby	101
14.	Stručný exkurz do civilního procesu a úpravy žalob v právním systému Velké Británie ..	105
15.	Závěr	109
	Seznam zkratk	111
	Seznam použité literatury	112
	Seznam klíčových slov	123
	Summary	124

1. Úvod

Občanské právo procesní nepochybně představuje jedno z nejrozsáhlejších právních odvětví současného českého právního řádu. Základním pramenem občanského práva procesního je zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád v platném znění (dále jen “o.s.ř.”). Právní normy občanského práva procesního upravují postup soudů při řešení občanskoprávních sporů a tedy při poskytování ochrany porušeným nebo ohroženým subjektivním právům a jiným právem chráněným zájmům subjektů. Zároveň tyto normy občanského práva procesního upravují vztahy soudu, jakožto nezávislé instituce, k procesním stranám sporu a též k jiným osobám zúčastněným na konkrétním civilním řízení a v neposlední řadě stanovují také povinnosti těchto subjektů. Právní regulace zabraňuje zneužití soudní moci, neboť jsou stanovena závazná pravidla, prostřednictvím nichž soud dospívá k rozhodnutím o žalobách. Taková regulace zároveň usnadňuje rozhodování soudů, protože tato závazná pravidla jsou vlastně “vodítkem”, jak má soud při svém rozhodování postupovat.

“V občanském soudním řízení soudy projednávají a rozhodují spory a jiné právní věci a provádějí výkon rozhodnutí, která nebyla splněna dobrovolně; dbají přitom, aby nedocházelo k porušování práv a právem chráněných zájmů fyzických a právnických osob a aby práv nebylo zneužíváno na úkor těchto osob”.¹ V rámci občanského soudního řízení² jsou pak subjekty oprávněny domáhat se svých práv prostřednictvím procesních instrumentů. Jeden z těchto procesních instrumentů představuje žaloba. Žaloba je procesním nástrojem, jež se zformoval v průběhu 19. století, i když její prvopočátky můžeme nalézt již v římském právu.

¹ ust. § 2 o.s.ř.

² Občanské soudní řízení nebo také civilní proces (civil lawsuit, procedure civile, Zivilproces) - představuje postup nezávislých soudů nebo rozhodců, účastníků řízení a také dalších účastníků řízení při projednávání a rozhodování občanskoprávních (soukromoprávních) sporů a jiných právních záležitostí, občanské soudní řízení spadá mezi tři základní formy řízení u nezávislého soudu, trestní řízení a soudní řízení správní jsou dalšími formami.

Pojem žaloby v civilním právu procesním představuje univerzální procesní prostředek ochrany práv, který není přímo spojen s materiálním právem, k jehož ochraně směřuje. O to více je tento procesní institut důležitý, neboť poskytuje ochranu, i když nepřímo, právům, která jsou ohrožena právní nejistotou a slouží tak k naplňování základních principů demokratického státu zaručených Ústavou³ a LPS⁴, zejména pak principu právní jistoty a práva na spravedlivý proces: „Každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu“.⁵ Mezi jedno z práv každého občana tedy patří právo domáhat se u příslušného soudu ochrany svých subjektivních, právním řádem zaručených práv, které byly ohroženy nebo porušeny. Některé obecně platné zásady, kterými se civilní řízení řídí, vychází přímo z Ústavy a LPS a další principy jsou pak obsaženy v konkrétních zákonech, zejména pak v o.s.ř. (např. zásada rovného postavení účastníků, zásada volného hodnocení důkazů, zásada arbitrárního pořádku, zásada veřejnosti, zásada ústnosti a přímosti, zásada hospodárnosti, zásada pojednávací, zásada vyšetřovací atd.). Tyto zásady a principy tvoří základní pilíř pro celý civilní proces a musí být dodržovány v každém jednotlivém civilním řízení a pokud by v průběhu soudního řízení došlo k jejich porušení, pak je toto zásadním pochybením.

Velmi důležitou roli při formování užití žalob hraje soudní judikatura, která často stanovuje hranice použití žalob. Žalobami se lze domáhat ochrany rozsáhlé množiny občanskoprávních vztahů a právě vzhledem k jejich rozmanitosti nelze brát jejich výčet zde uvedený jako vyčerpávající.

V civilním procesním právu dnes nenalezneme taxativní výčet jednotlivých žalob, tak jak tomu bylo dříve např. v římském právu, ale existuje pouze jedna „obecná žaloba“. Žaloby jsou dnes tříděny podle účelu, ke kterému je žaloba určena, a podle toho k jakému výsledku směřuje. Například účelem žaloby na určení je zjištění, zda tu určité právo je či

³ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky (dále jen „Ústava“)

⁴ Ústavní zákon č. 23/1991 Sb., kterým se uvozuje Listina základních práv a svobod jako ústavní zákon Federálního shromáždění České a Slovenské Federativní republiky (dále jen „LPS“)

⁵ čl. 36 odst. 1 LPS

není.

Přestože by se mohlo zdát, že aplikace tohoto právního nástroje v praxi nečiní příliš velké potíže, tak se vyskytly a vyskytují rozporuplné názory ohledně jeho aplikace. Odlišná stanoviska nalezneme jak v judikatuře, tak v dostupné odborné literatuře. Stejně tak se v odborné literatuře, ne právě zřídka, liší stanoviska k jednotlivým druhům žalob, jejichž členění je třeba považovat za pouze jakési členění “technické”. Protože byl tento právní institut užíván již v historii a jelikož je i v současné právní praxi široce využíván, přičemž ne vždy je jeho aplikace jednoznačná, zaslouží si být právě z těchto důvodů předmětem zájmu, a proto jsem si jej vybrala jako objekt své rigorózní práce.

2. Pojem žaloby

Žaloba jako taková představuje významný právní instrument pro ochranu subjektivních práv. V soudní praxi je využívána celá škála různých druhů žalob a bez jejich existence si není možné představit fungování systému ochrany zaručených subjektivních práv. *“Civilní žaloba ve smyslu procesním (actio, Klage, action, isk, powództwo) je procesní úkon, jímž se žalobce obrací na soud s návrhem, aby o jeho určitém právu proti určitému odpůrci autoritativně rozhodl. Tím se zároveň obrací na žalovaného, neboť ten má v procesu rovné postavení a může na žalobu různě procesně reagovat (např. výslovným uznáním práva, nebo procesní obranou atd.), avšak obrací se na něho výlučně prostřednictvím soudu.”*⁶

Pojem žaloby v právní teorii občanského práva znamená návrh na zahájení řízení a představuje základní instrument občanského práva procesního, jehož základním účelem je poskytnutí právní ochrany právně zaručeným právům oprávněného subjektu. *“Žaloba je technický termín pro podnět k zahájení řízení ve sporném řízení”*.⁷ Ačkoliv se pojem žaloby může zdát jako termín zcela jasný a jednoznačný, v praxi tomu tak zdaleka není. Žaloba totiž není jen právním úkonem, kterým se civilní řízení zahajuje, ale prostřednictvím jejího obsahu se žalobce obrací na příslušný soud se žádostí o poskytnutí určité právní ochrany zaručeným právům, která byla porušena, nebo která byla ohrožena. Žaloba, jakožto procesní úkon, zahajuje konkrétní civilní soudní řízení, určuje účastníky řízení a závazně vymezuje žalobní petit. Zároveň tak zakládá povinnost soudce příslušného soudu o věci v souladu s právním řádem rozhodnout, avšak za předpokladu, že žaloba obsahuje potřebné náležitosti.

Nejen v právní teorii, ale i v právní praxi je užíváno jak termínu "žaloba", tak termínu "návrh na zahájení řízení". Dříve byl pojem žaloby užíván jak v procesu trestním,

⁶ WINTEROVÁ, Alena. a kol. *Civilní právo procesní*, 2. aktualizované a přepracované vydání. Praha: Linde, 2001. s. 205.

⁷ SCHELLEOVÁ, Ilona. *Český civilní proces*. Praha: Linde, 1997. s. 220.

tak v procesu civilním. Postupem času se tento pojem stal pojmem, který charakterizoval pouze civilní řízení sporné a v nesporném řízení byl pro úkon zahájení řízení používán termín návrh či žádost. I když je pojem žaloby historicky starší, tak např. ani v zákoně č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních (dále jen „ŘVO“)⁸ nebyl vůbec obsažen. ŘVO nepřevzal dělení civilního procesu na řízení sporné a nesporné, protože snahou zákonodárce bylo civilní řízení sjednotit. ŘVO rozlišoval zahájení na návrh nebo zahájení bez návrhu. Jednalo se pouze o terminologickou otázku a rozlišení se po vyjasnění počátečních nejasností vžilo.

Ani současný o.s.ř. nepřevzal systematiku dřívější úpravy, avšak vychází ze stejné myšlenky jednotnosti občanského soudního řízení. O.s.ř. je základním pramenem občanského práva procesního, dělí se na osm částí a tyto části se dále člení na hlavy. O.s.ř. obsahuje právní úpravu civilního procesu, upravuje sporné i nesporné nalézací řízení, smírčí řízení, zajišťovací řízení a též řízení vykonávací a představuje tak základní procesní instrument.

Pojem žaloby jako takové byl do o.s.ř. vtělen jako součást několika novel. Je ale třeba zdůraznit, že pojem žaloby byl vždy přijímán, neboť se jedná o starý český právní termín, který nalezneme např. již ve Všehrdových Knihách devaterých, a který je obecně vžitý a srozumitelný jak pro odborníky, tak pro laickou veřejnost.

Přestože o.s.ř. představuje jednotný procesní právní předpis, tak ve svém textu výslovně nerozlišuje mezi projednáváním a samotným rozhodováním sporů a ostatních právních věcí, čili mezi projednáváním sporného a nesporného řízení, i když se veškeré instituty v o.s.ř. upravené na obě řízení jednoznačně nevztahují a vztahovat ani nemohou. Z dikce zákona je patrné, že pokud se v jednotlivých ustanoveních o.s.ř. uvádí slova jako „žaloba“, „žalobce“ či „žalovaný“, pak se tato ustanovení vztahují na řízení sporné. Pokud jsou však v konkrétních ustanoveních obsažena slova jako „návrh na zahájení řízení“,

⁸ ŘVO nabyl účinnosti 1. ledna 1951 a zrušen byl ke dni 1. dubna 1964 zákonem č. 99/1963 Sb., občanským soudním řádem

„navrhovatel“ nebo „ostatní účastníci řízení“, tak se jedná o ustanovení týkající se řízení nesporného. V případě, že jsou uváděny obě uvedené možnosti, tak se příslušný institut vztahuje jak na řízení sporné, tak na řízení nesporné.⁹

Civilní žalobou, jakožto procesním právním úkonem, se žalobce obrací na příslušný civilní soud s žádostí neboli návrhem, aby tento soud autoritativně rozhodl o jeho konkrétních subjektivních právech. Současně tím žalobce staví žalovaného do rovného procesního postavení, neboť žalobce může na podanou žalobu reagovat, a to například procesní obranou nebo výslovným uznáním práva. Žalobce se prostřednictvím žaloby po žalovaném domáhá splnění jeho povinností vyplývajících ze smlouvy či ze zákona, kterou sám dobrovolně nesplnil a žalobci tak nezbyvá nic jiného, než se obrátit na příslušný soud. V odborné právní literatuře je některými odborníky zastáván názor, že procesní vztah založený žalobou je sice vztah dvoustranný, avšak jak procesní práva, tak procesní povinnosti mohou být mezi stranami sporu vykonány pouze a výlučně prostřednictvím soudu. Žalobce se na žalovaného obrací výlučně prostřednictvím příslušného nezávislého soudu, neboť podání žaloby obvykle předchází marná výzva žalobce přímo žalovanému ke splnění jeho povinností vyplývajících ze smlouvy či ze zákona. Nežádá se ale stává, že ačkoliv žalovaný na výzvu zaslanou oprávněným nereagoval, avšak aktem podání žaloby žalobcem se tzv. „vydělí“ a pod hrozbou civilního řízení a možného navýšení jeho nákladů, které by byly přičteny k jeho tíži v případě výhry sporu žalobce, sám svou povinnost vyplývající například ze smlouvy splní. Žalobce pak zpravidla procesním úkonem zpětvzetí žaloby civilní řízení ukončí. Procesním úkonem zpětvzetí žaloby se budeme ještě zabývat v závěru této práce.

Současná procesní teorie rozlišuje dvě následující základní funkce žaloby: A) *akt veřejného práva*, kterým je uplatňováno právo vůči státu u příslušných justičních orgánů, B) *procesní úkon*, jenž je podroben procesnímu právu, jeho prostřednictvím je právo na soudní ochranu subjektivních práv promítnuto do oblasti procesního práva a je tak uskutečňována ochrana určitého hmotněprávního nároku.

⁹ srov. ust. § 79 odst. 2 a odst. 3 o.s.ř. a ust. § 80 o.s.ř.

Je tedy možné shrnout, že současné pojetí žaloby odpovídá pojetí abstraktního žalobního práva, tedy že žalobní právo je výlučně veřejnoprávní povahy. Žaloba bezpochyby představuje prostředek právní ochrany poskytované státem prostřednictvím jeho justičních orgánů.

2.1. Historický exkurz žalobou

Vývoj římského civilního práva a římského civilního procesu, jakož i vývoj jednotlivých druhů žalob, je v podstatě zásadním pro vývoj celého evropského civilního procesu se všemi jeho aspekty. Římské civilní právo neboli „*Ius civile*“, vycházelo ze zvykového práva tzv. „*Ius populi Romani Quiritium*“ a ze zákonů a platilo jen pro spory mezi římskými občany. Římský proces civilní se dělí na tři vývojová stádia, a to proces **legisakční**¹⁰, proces **formulový**¹¹ a posledním byl tzv. proces **kogniční** (nalézací)¹² nebo také mimořádný.

Rozdílem mezi řízením legisakčním a řízením formulovým bylo mj. to, že proces legisakční měl ústní formu a žalobní formule byly zpravidla písemné. Postupem času byl však proces legisakční zcela nahrazen procesem formulovým, který lze označit jako proces řádný.

Pro první dva druhy civilního řízení bylo charakteristické, že se dělily na dvě stádia. První stádium „*in iure*“ se odehrávalo před soudním úředníkem římského národa tzv. praetorem (magistrátem).¹³ Žalobce v tomto stádiu přednášel svůj nárok a žalovaný vznášel námitky. Praetorovým úkolem bylo nejen to, aby určil zda příslušná žaloba skutečně existuje a podřadil nárok pod určitou žalobu, ale také aby určil zda je nárok po právu, tedy zda je legitimní a zda námitky žalovaného nesvědčí o neexistenci

¹⁰ legisactiones

¹¹ agere per formulas sive per concepta verba

¹² cognitio

¹³ **Praetor** nebo **prétor** (z lat. prae-itor, jdoucí vpřed) je označení z počátku dvou nejvyšších římských úředníků, od roku 367 př.n.l. se jejich pravomoc vztahovala na otázky pořádku a práva v hlavním městě, jejich počet byl několikrát navyšován a ve 2. století jich bylo osm (praetor urbanus projednával případy mezi plnohodnotnými občany a praetor peregrinus ty, které se týkaly cizinců).

požadovaného nároku. Pokud příslušný úředník zjistil, že právo žalobci nesvědčí, žaloba byla odmítnuta a soudní jednání tím bylo skončeno. V případě, že právo svědčilo ve prospěch žalobce, bylo povoleno konání sporu a dotčeným stranám byl předložen seznam soudců¹⁴ a strany si z tohoto seznamu vybraly jednoho soudce¹⁵, což nebylo vždy jednoduché. Pokud se strany na soudci nedohodly, tak byl soudce vybrán praetorem. U velkých procesů bylo nutné, aby soudců bylo pět, strany vybraly sedm soudců a z nich se losem vybralo požadovaných pět a těmi byl spor rozhodnut. Protože soudci byli zpravidla soukromé osoby¹⁶, mohli se radit s právníky. Zajímavostí je fakt, že nebyl-li si soudce rozhodnutím jistý, mohl uvést, že řešení případu je nejisté.

Druhé stadium před soudem tzv. “apud iudicem” nebo také „in iudicio“ je charakteristické jak pro proces legisakční, tak pro proces formulový, spočívalo v tom, že se obě strany sporu dostavily před zvoleného nebo určeného soudce (porotce) a přednesly svá podání, prováděly důkazy a poté soudce rozsudkem věc rozsoudil. Rozsudek byl stejně jako dnes závazný, vynutitelný, právní moci ale nabýval ihned po přednesení, neboť republikánské právo římské připouštělo opravný prostředek v podobě odvolání pouze v záležitostech trestních.

Nutno však podotknout, že v pozdějším stádiu vývoje římského civilního práva se již s dělením procesu na dvě procesní stádia nesetkáváme. Žaloba se postupem času z procesního hlediska natolik osamostatnila, že se z ní stal univerzální prostředek ochrany.

Základním prostředkem procesního práva byla, stejně jako dnes, žaloba neboli “actio”. Původně se pod tímto pojmem skrývalo žalobcovo jednání, jehož prostřednictvím se žalobce dožadoval svého práva. Actio vyžadovala osobní součinnost obou dotčených stran a zahrnovala komplexně celé právo se všemi jeho aspekty současnými i budoucími. Každá jednotlivá actio měla samostatnou právní strukturu a nebyla tedy jen abstraktním procesním pojmem. Původně byl praetor vázán zákonem a mohl povolovat pouze ty

¹⁴ album iudicum

¹⁵ recuperatores

žaloby, které byly stanoveny příslušnou právní normou. Praetor byl proto zpočátku často označován jako “sluha zákonů”.¹⁷ Postupně však praetor mohl povolovat a povoloval další a další druhy žalob a z procesního hlediska tak bylo římské civilní právo v podstatě souhrnem celé řady žalob, které se dělily na četné skupiny a druhy a neustále se dále rozvíjely. Tyto nově vzniklé žaloby byly dynamickou reakcí na vzestup hospodářského a společenského vývoje. *“Jak se časem praxe pro povolování a zamítání žalob z nových právních vztahů stabilizovala, staly se zásady této praxe součástí praetorského ediktu, tj. vyhlášky, kterou praetor při nástupu do svého úřadu vydával. Edikt zavazoval pouze praetora, který jej publikoval, je však jasné, že všechno to, co se osvědčilo jednomu praetorovi, přijímal i praetor nastupující. Tak se rok od roku hromadila v ediktu masa práv, která dostala název ius praetorium nebo ius honorarium”*.¹⁸

V rámci legisakčního procesu bylo známo pět druhů legisakcí, a to zákonná žaloba **s přísahou a sázkou**¹⁹, zákonná žaloba **se žádostí o soudce**²⁰, zákonná žaloba **s výzvou**²¹, zákonná žaloba **vložením rukou**²² a zákonná žaloba **zabavením věci**.²³ Zákonná žaloba s přísahou a sázkou byla universálním instrumentem pro nároky jak z absolutních, tak z relativních práv. Pokud se jednalo ve sporu o věc, tato musela být přinesena k soudu a pokud to nebylo možné, tak alespoň její část (např. střešní taška z budovy). Strany sporu zde byly současně žalobci i žalovanými. Zákonná žaloba se žádostí o soudce byla možná u těch sporů, kde bylo třeba zjistit odborný úsudek. Základem zákonné žaloby s výzvou byla výzva adresovaná žalovanému, aby se dostavil k soudu, a to za třicet dnů po prvním roku. Zákonná žaloba vložením rukou byla možná např. v případě exekučního řízení anebo v případě, že došlo k uznání žalovaným před příslušným úředníkem, avšak za předpokladu, že se jednalo o peněžitou částku. Zákonná žaloba zabavením věci byla mimosoudním prostředkem, kdy byla věřiteli dána možnost zabavit dlužníkovi věci pro určité druhy

¹⁶ iudex privatus

¹⁷ ministr legum

¹⁸ KINCL, Jaromír. URFUS, Valentin. SKŘEPEJK, Michal. *Římské právo*. Praha: C.H.Beck, 1995. s. 19.

¹⁹ legis actio sacramento

²⁰ legis actio per iudicia arbitrive postulationem

²¹ legis actio per conditionem

²² legis actio per manus iniectionem

pohledávek. Věřitel však musel dodržet zákonem předepsané formality.

Žaloba již v římském právu nepředstavovala jen prostý procesní prostředek, ale pojímala i soukromé materiální právo, takže porušení hmotného práva se projevilo v žalobě a ta zase nebyla možná bez materiálního práva. Je tedy naprosto zřejmé, že římské právo bylo velmi propracovaným právním systémem a vytvořilo základní kámen pro žalobu, jak ji známe dnes a též pro její konkrétní druhy.

²³ legis actio per pignoris capionem

3. Náležitosti žaloby

Každá žaloba, která je podána u soudu, musí obsahovat jak **obecné**, tak **zvláštní náležitosti**. Obecné náležitosti žaloby jsou upraveny v ust. § 42 odst. 4 o.s.ř. a úprava pro zvláštní náležitosti je zákonem stanovena v ust. § 79 odst. 1 o.s.ř.

*“Účastníci mohou provádět své úkony jakoukoli formou, pokud zákon pro některé úkony nepředepisuje určitou formu”.*²⁴ Není-li tedy zákonem přesně stanovena určitá forma pro konkrétní úkon, čili i pro žalobu, pak účastníci mohou své úkony provádět jakoukoli formou, přičemž podstatný je obsah úkonu. *“Každý úkon posuzuje soud podle jeho obsahu, i když je úkon nesprávně označen”.*²⁵

Žalobu je možné podat nejen písemně, ale také ústně do protokolu, v elektronické podobě, telegraficky nebo telefaxem. Ústně do protokolu lze učinit podání, pokud jde o návrh na zahájení řízení o povolení uzavřít manželství, o určení o popření rodičovství, o určení, jestli je nutný souhlas rodičů dítěte, o samotném osvojení a pokud jde o řízení, které lze zahájit i bez návrhu, a návrhy na výkon rozhodnutí v uvedených řízeních. Výhodu ústního podání do protokolu je možné spatřovat v tom, že jej lze učinit u kteréhokoli okresního soudu a ten je povinen toto podání bez průtahů postoupit soudu příslušnému. Účinky tohoto podání nastávají, jako kdyby toto podání bylo učiněno přímo u příslušného soudu a řízení je tak zahájeno již dnem, kdy došlo k sepsání podání, což může mít praktické dopady zejména z hlediska běhu lhůt. V případě, že je podání učiněno telegraficky, je třeba toto podání ve lhůtě tří dnů doplnit. Pokud bylo podání učiněno telefaxem nebo v elektronické podobě, pak je třeba jej do tří dnů doplnit, a to předložením originálu, popřípadě písemným podáním shodného obsahu. Nejsou-li podání doplněna, pak nevyvolávají žádné procesní účinky a soud k nim nepřihlíží. Předseda senátu je oprávněn stanovit, aby účastník soudu předložil písemné podání shodného znění i u jiných podání

²⁴ ust. § 41 odst. 1 o.s.ř.

²⁵ ust. § 41 odst. 2 o.s.ř.

učiněných telefaxem.²⁶

V případě, že je podaná žaloba vadná, pak je povinností soudu, aby předseda senátu vyzval účastníka k opravě nebo doplnění vadného podání a stanoví k tomu lhůtu.²⁷ O tom, jak je třeba podání opravit nebo doplnit, je třeba účastníka poučit. Pokud nebude žaloba ve stanovené lhůtě opravena nebo doplněna, pak nelze pokračovat v řízení a soudem bude takové podání odmítnuto.

Povinností žalobce je tedy svou **žalobu podat u věcně a místně příslušného soudu**, popř. si místně příslušný soud zvolit, pokud je volba soudu zákonem připuštěna. Pokud by se stalo, že má být rozhodováno o věci, která patří do pravomoci soudů České republiky, avšak podmínky místní příslušnosti není možné zjistit, tak Nejvyšší soud rozhodne o tom, který soud bude tuto konkrétní věc projednávat a také o ní rozhodne. Příslušnost soudu je upravena v ust. § 9 o.s.ř. až ust. § 12 o.s.ř. O věcné a místní příslušnosti se podle o.s.ř. rozhoduje až do skončení řízení podle okolností, které existují v době zahájení řízení.²⁸ Kromě výše uvedené příslušnosti soudu musí každá žaloba obsahovat následující náležitosti.

Zásadní je označení účastníků případně i jejich zástupců, neboť ten, kdo je v žalobě označen jako účastník, disponuje procesní legitimací, a to v závislosti na tom, zda je v postavení žalobce nebo žalovaného. Podle označení procesní strany je rozlišována aktivní a pasivní legitimace účastníků. Pokud bude v žalobě jako žalovaný označena osoba, která není účastníkem hmotněprávního vztahu, který má být v řízení projednáván, pak soud žalobu zamítne z důvodu nedostatku pasivní věcné legitimace. V tomto směru má žaloba na určení podaná třetí osobou jistá specifika, kterými se budeme zabývat více později.

Žalobce je povinen v žalobě řádně označit nejen sebe, popř. svého zástupce, ale také toho účastníka, vůči kterému žaloba směřuje, čili žalovaného. Je-li účastníkem fyzická

²⁶ ust. § 42 odst. 3 o.s.ř

²⁷ ust. § 43 o.s.ř

osoba, tak musí být dostatečně označena jménem, příjmením, bydlištěm a datem narození nebo rodným číslem. Jedná-li se o fyzickou osobu podnikající, tak je třeba mimo vyjmenovaných údajů uvést také identifikační číslo (IČ) a místo podnikání. Pokud má účastník zástupce, pak musí být uvedeny i jeho údaje. Má-li účastník zástupce z řad advokátů, je nutné uvést jméno, příjmení, bydliště, označení jako advokát a sídlo kanceláře.

V případě, že je účastníkem právnická osoba, musí žalobce v žalobě uvést právní formu této právnické osoby, název společnosti, její IČ, sídlo a případně též osobu, která je oprávněna jménem společnosti jednat, tzv. statutární orgán. Vždy je třeba uvést identifikační číslo jak právnické, tak fyzické osoby, jež je podnikatelem, popř. i další údaje, které jsou potřebné k identifikaci účastníků. Jedná-li se o návrhy vyplývající z obchodních vztahů, pak je zapotřebí uvést údaje o tom, zda-li je některý z účastníků zapsán v obchodním rejstříku.

Pokud je účastníkem stát, musí být mimo označení "Česká republika" označen také úřad nebo organizační složka, která je oprávněna za stát jednat. Za stát je oprávněn jednat Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových (generální ředitel) anebo organizační složka státu příslušná podle zvláštního právního předpisu v ostatních případech (vedoucí organizační složky státu nebo jím pověřený zaměstnanec působící u této nebo jiné organizační složky).²⁹

„Stát se podle právní úpravy účinné od 1. 1. 2001 uvádí v žalobě jako účastník řízení označením státu ("Česká republika") a příslušné organizační složky, která za stát před soudem vystupuje. Organizační složka státu nemá způsobilost být účastníkem řízení. Označil-li žalobce v žalobě za účastníka řízení přesně, určitě a srozumitelně jen organizační složku státu, soud řízení podle ustanovení § 104 odst. 1 o. s. ř. zastaví. O vadné podání ve smyslu § 43 odst. 1 o. s. ř. jde i tehdy, došlo-li v označení žalovaného v žalobě k chybě v psaní nebo jiné zřejmé nesprávnosti nebo je-li údaj označující žalovaného

²⁸ ust. § 11 odst. 1 o.s.ř.

²⁹ ust. § 21a odst. 1 o.s.ř.

*v logickém rozporu s vylíčením rozhodujících skutečností nebo s údajem o tom, čeho se žalobce domáhá. O vadu žaloby však nejde, vychází-li žalobce při podání žaloby z předpokladu (právního názoru), že ten, koho označil jako žalovaného, je povinen jeho nárok uspokojit, a tento předpoklad byl nesprávný“.*³⁰

Při formulování žaloby je třeba správně **označit právní důvod žaloby** jako např. zrušení a vypořádání spoluvlastnictví nebo určení hranice mezi pozemky a též je nutné v petitu přesně vymezit rozsah nároku, je-li to třeba, např. žaloba na určení vlastnictví, návrh na rozvod manželství nebo žaloba na zaplacení určité peněžité částky s příslušenstvím.

Vylíčení rozhodujících skutečností tvoří také nezbytnou součást žaloby, protože se jedná o skutečnosti, jež jsou zásadní pro rozhodnutí soudu a ze kterých má být zřejmé, na jakém podkladě má věcně a místně příslušný soud rozhodnout. Vylíčení rozhodujících skutečností je odrazem zejména zásady projednací a také zásady dispoziční. Vylíčením rozhodujících skutečností, neboli popsáním skutkového děje, žalobce uvádí, z čeho vyvozuje své žalobní nároky vyplývající z ohroženého nebo porušeného práva a zdůvodňuje rozsah těchto žalobních nároků. Povinností žalobce však není uvádět konkrétní právní předpis, na který se žalobce odvolává, ani právní posouzení tvrzeného skutkového stavu, neboť právní posouzení skutku náleží soudu.

*„Rozhodujícími skutečnostmi se rozumí údaje, které jsou zcela nutné k tomu, aby bylo jasné, o čem a na jakém podkladě má soud rozhodnout. Navrhovatel (žalobce) musí v návrhu uvést takové skutečnosti, jimiž vylíčí skutek (skutkový děj), na jehož základě uplatňuje svůj nárok, a to v takovém rozsahu, který umožňuje jeho jednoznačnou individualizaci (nemožnost záměny s jiným skutkem). Právní charakteristiku skutku (tzv. právní důvod žaloby) není povinen v návrhu uvádět“.*³¹

Z žalobního návrhu (žalobního petitu) musí být jasné, čeho konkrétně se žalobce

³⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 22. října 2002, sp. zn. 21 Cdo 366/2002

³¹ BUREŠ, Jaroslav. DRÁPAL, Ljubomír. KRČMÁŘ, Zdeněk. a kol. *Občanský soudní řád - Komentář I. díl.*

domáhá a současně tím žalobce vymezuje svůj nárok, který uplatňuje vůči žalovanému. Žaloba na plnění by měla přesně obsahovat určení, kdo má komu a co přesně plnit. Jestliže se žaloba týká věcí osobního stavu, musí žalobní petit přesně vyjadřovat, jaký status účastníků se má rozhodnutím založit, změnit nebo zaniknout.

*„Údaj o tom, čeho se žalobce žalobou domáhá (tzv. žalobní petit), musí být přesný, určitý a srozumitelný. Soud totiž musí za řízení zcela přesně vědět, o čem má jednat a rozhodnout, neboť nesmí - s výjimkou případů uvedených v ust. § 153 odst. 2 o.s.ř. - účastníkům přiznat jiná práva a uložit jim jiné povinnosti, než jsou navrhovány. Kdyby žalobce vymezil v žalobě žalobní petit nepřesně, neurčitě nebo nesrozumitelně, převzetí takového petitu do výroku soudního rozhodnutí by mělo za následek, že by rozhodnutí soudu nebylo (z materiálního hlediska) vykonatelné. Přesný, určitý a srozumitelný žalobní petit není jen vyjádřením formálních náležitostí žaloby, ale je zcela nezbytným předpokladem pro to, aby soudní rozhodnutí bylo (z materiálního hlediska) vykonatelné a aby tak nastaly právní účinky, které žalobce zahájením řízení sledoval. Požadavek, aby ze žaloby bylo patrné, čeho se žalobce domáhá, současně nelze vykládat tak, že by žalobce byl povinen učinit soudu návrh na znění výroku jeho rozsudku“.*³²

V žalobním petitu tedy musí být jednoznačně a určitě ohraničen předmět řízení a za rámec toho určení soud zásadně nezachází. Soud je oprávněn překročit požadovaný žalobní nárok neboli přisoudit více, než je žádáno žalobním petitem, ale pouze v případě, že by konkrétní řízení bylo možné zahájit i bez návrhu, anebo pokud způsob vypořádání vztahu mezi účastníky vyplývá z právního předpisu.

Petit je formulován jako návrh, jak má soud věc rozhodnout, obvykle se jedná o jeden konkrétní nárok. Petit však může obsahovat návrhů na rozhodnutí několik. Je tedy možné požadovat, aby soud rozhodl o více nárocích a v takovém případě se jedná o objektivní kumulaci. Žalobce též může své nároky uplatnit formou **eventuálního petitu**. O

Praha: C.H.Beck, 2006. s. 341.

³² Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 2. června 2009, sp. zn. 30 Cdo 3364/2008.

eventuální petit se bude jednat, pokud žalobce žádá, aby soud žalovanému uložil určité plnění a v případě, že toto plnění není možné, tak aby bylo žalovanému uloženo plnění náhradní. Žádá-li například žalobce vydání určité věci, avšak žalovaný již tuto věc u sebe nemá, tak mu soud může uložit peněžité plnění, které je adekvátní k požadované věci.

Dalším druhem žalobního nároku je **alternativní petit**, který je možné uplatnit tam, kde má dlužník podle hmotného práva možnost volby mezi dvěma plněními. Pokud žalovaný dlužník provede volbu v průběhu řízení, soud mu uloží toto zvolené plnění a výrok v rozsudku je poté výrokem jednoduchým. V případě, že si žalovaný nezvolí ani jednu z možností, pak soud v rozsudku alternativně uloží obě možná plnění a volbu je tak možné provést až do případného výkonu rozhodnutí. Jestliže si žalovaný dlužník jednou již možnou variantu plnění zvolí, tak již nemůže provedenou volbu změnit.

Alternativní zmocnění³³ představuje další zvláštní druh žalobního petitu. Tento žalobní petit se vyznačuje tím, že žalobce tímto projevuje, že je ochoten od žalovaného přijmout i jiné plnění, než které žalobci náleží podle právního předpisu nebo smlouvy.

Důkazní břemeno leží v občanském soudním řízení na žalobci a je tedy povinností žalobce **označit důkazy**, kterými prokáže svá tvrzení. Důkazy by měly být označeny již v žalobním návrhu, a to z důvodu rychlosti a hospodárnosti řízení. Povinnost označit relevantní důkazy neplatí ohledně věcí, které není třeba dokazovat³⁴ a ani ohledně právních domněnek.³⁵ Tato povinnost je odrazem zásady dispoziční a zásady projednací. Jako důkaz mohou být označeny všechny prostředky, jejichž prostřednictvím je možné spolehlivě zjistit stav věci např. znalecký posudek, listiny, výsledky svědků atd. „Podle ustanovení § 120 odst. 1 občanského soudního řádu jsou účastníci povinni označit důkazy k prokázání

³³ alternativa facultas

³⁴ Notorieta (z lat. *notorius*, známý) - skutečnost, kterou není třeba před soudem dokazovat, neboť se pokládá za všeobecně (nebo minimálně v místě řízení) známou.

³⁵ Právní domněnka - konstrukce užívaná v právu, jíž se za určitých okolností v zájmu právní jistoty presumuje (předpokládá) právní skutečnost, o níž není jisté, zda skutečně nastala; rozlišuje se a) domněnka **vyvratitelná**, u níž lze prokázat, že presumovaná skutečnost nastala, popř. nenastala, a pak právní domněnka

svých tvrzení a soud rozhoduje, které z navrhovaných důkazů provede. Následky spojené s neunesením břemena tvrzení a důkazního břemene, po řádném poučení soudem, pak nese účastník řízení. Důvodnost postupu dle § 120 odst. 3 o.s.ř. (a tedy i zásadní vybočení ze zásady projednací) ve sporném řízení nelze odvíjet jen ze skutečnosti, že se odvolací soud domnívá, že skutkový stav není zjištěn dostatečně, neboť snad mohou existovat i jiné důkazy, objasňující skutkový stav, relevantní v projednávané věci“.³⁶

Nezbytnou součástí žaloby je také **vlastnoruční podpis žalobce, případně jeho zástupce**. Pokud je účastník zastoupen advokátem, může být podpis advokáta nahrazen otiskem podpisového razítka, avšak pouze za předpokladu, že vzor tohoto podpisového razítka je uložen u příslušného soudu. V případě, že za žalobce žalobu podepisuje zmocněnec, je současně třeba doložit plnou moc, kterou žalobce svého zmocněnce k tomuto úkonu zmocňuje. Podpisem žalobce (popř. jeho zástupce či zmocněnce) stvrzuje procesní úkon žaloby jako takový a zároveň stvrzuje, že s obsahem žaloby, jakož i se všemi důsledky podání žaloby, souhlasí.

Jelikož jsou s datem podání žaloby, resp. s jejím doručením příslušnému soudu, spojeny procesní účinky, je třeba žalobu **označit datem**. Datum uvedené na žalobě má ve své podstatě pouze orientační význam, neboť procesní účinky nejsou spojeny s datem uvedeným na žalobě, ale s datem, kdy žaloba skutečně soudu dojde.

Kromě výše uvedených obecných náležitostí existují náležitosti, které musí obsahovat určitý typ žaloby. U určovacích žalob je nezbytnou náležitostí uvedení skutečností, ze kterých vyplývá naléhavý právní zájem žalobce na žádané určení a také navržení důkazů prokazujících tyto skutečnosti. *“Předpokladem úspěšnosti žaloby o určení podle § 80 písm. c) o.s.ř., zda tu právní vztah nebo právo je či není, je, že účastníci mají věcnou legitimaci a že žalobce má na určení naléhavý právní zájem“.*³⁷

prokázané skutečnosti ustoupí, b) domněnka **nevyvratitelná**, kde je presumpce kategorická a i v případě, že by se později ukázala nesprávnou, nelze ji zvrátit - stává se právní fikcí.

³⁶ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 28. března 2007, sp. zn. II. ÚS 397/06

³⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. listopadu 2008, sp. zn. 30 Cdo 3473/2007

Závěrem je tedy možné ohledně náležitostí žaloby shrnout že: „Pokud zákon pro podání určitého druhu nevyžaduje další náležitosti, musí být z podání patrné, kterému soudu je určeno, kdo je činí, které věci se týká a co sleduje, a musí být podepsáno a datováno. Je-li účastník zastoupen advokátem, může být podpis advokáta nahrazen otiskem podpisového razítka, jehož vzor byl uložen u soudu, kterému je podání určeno. Podání v listinné podobě je třeba předložit s potřebným počtem stejnopisů a s přílohami tak, aby jeden stejnopis zůstal u soudu a aby každý účastník dostal jeden stejnopis, jestliže je to třeba. Podání v jiných formách se činí pouze jedním stejnopisem. K podání učiněnému elektronicky lze připojit také všechny jeho přílohy v elektronické podobě“.³⁸

³⁸ ust. § 42 odst. 4 o.s.ř.

4. Účinky podání žaloby

S úspěšným podáním žaloby, neboli návrhu na zahájení řízení, se pojí konkrétní účinky. V případě, že je řízení zahajováno na návrh, je zahájeno dnem, kdy soudu tento návrh dojde. Bezprostředním účinkem podání žaloby je tedy právě zahájení řízení. Pokud je žaloba podávána prostřednictvím ústního podání, pak je dnem zahájení řízení ten den, kdy bylo ústní podání do protokolu skutečně sepsáno, přičemž účinky zahájení řízení má i podání učiněné do protokolu, které bylo provedeno u jiného než příslušného soudu.

Je třeba rozlišovat účinky procesněprávní a účinky hmotněprávní, na které má podání žaloby zásadní vliv. Účinky podání žaloby se tedy projevují jak v oblasti práva hmotného, tak v oblasti práva procesního.

4.1. Procesněprávní účinky žaloby

Mezi procesní účinky žaloby patří především samotný **vznik procesněprávního vztahu mezi účastníky řízení a příslušným soudem**. Obsahem tohoto procesněprávního vztahu jsou procesní práva a povinnosti všech zúčastněných subjektů. Příkladem povinnosti soudu uveďme povinnost zkoumat předepsané náležitosti žaloby. V případě, že podaná žaloba nemá veškeré potřebné náležitosti, je soud povinen vyzvat žalobce k doplnění nebo opravě podané žaloby. Dále je soud povinen vyzvat žalobce k zaplacení soudního poplatku (nezaplatil-li jej současně s podáním žaloby) a pokud není tento poplatek v určené lhůtě zaplacen, pak řízení zastaví. Okamžikem zahájení řízení soud postupuje tak, aby projednávaná věc byla projednána a rozhodnuta co nejrychleji, přitom usiluje především o to, aby byl spor vyřešen pokud možno smírně.³⁹

S procesními povinnostmi soudu korespondují i procesní práva a povinnosti jednotlivých účastníků, a to především právo, aby soud postupoval tak, aby věc byla co nejrychleji projednána a rozhodnuta. *“Účastníci mají v občanském soudním řízení rovné*

postavení. Mají právo jednat před soudem ve své mateřštině. Soud je povinen zajistit jim stejné možnosti k uplatnění jejich práv“.⁴⁰ Ihned po zahájení řízení je žalobce oprávněn k tomu, aby žalobu změnil nebo žalobu vzal zpět. Žalovaný je oproti tomu oprávněn podat vzájemnou žalobu⁴¹, pro níž se ve smyslu ust. § 89 odst. 1 o.s.ř. stává příslušným soud, u kterého bylo zahájeno řízení o původní žalobě. Od zahájení řízení je možné, aby došlo ke změně účastníků, aby přistoupil do řízení účastník další, popř. aby do již probíhajícího řízení přistoupil vedlejší účastník.

Důležitou roli hraje v občanském soudním řízení z procesního hlediska **překážka zahájeného řízení**⁴², která brání tomu, aby bylo zahájeno řízení u téhož nebo jiného soudu, které se týká shodné věci. Ohledně totožnosti účastníků je dána překážka litispendence tehdy, pokud vystupují v obou řízeních jako účastníci stejné osoby, a to buď ve shodném anebo v opačném procesním postavení. Totožnost účastníka je dána i v případě, že místo původního účastníka jedná jeho právní nástupce, i když má tato situace vliv především na **překážku věci rozhodnuté**⁴³, tak nelze tento případ vyloučit. Co se týče předmětu řízení, je překážka litispendence dána tehdy, pokud tentýž nárok nebo stav vymezený žalobním petitem vychází ze stejných skutkových tvrzení, kterými byl uplatněn nárok v již zahájeném řízení. Je tudíž předpokládána nejen totožnost žalobního petitu, ale také totožnost rozhodnutí. Překážku litispendence proto netvoří žaloba na plnění a žaloba na určení, byť se jedná o shodný právní poměr, a to z důvodu rozdílnosti žalobního návrhu. Bylo-li dříve zahájené řízení zastaveno, překážka litispendence odpadá a je možné pokračovat v novém řízení.

Nárok uplatňovaný žalobou na určení je užším nárokem, jelikož se domáhá jen určení. Žalobou na plnění se oproti tomu domáhá ještě присouzení určité povinnosti. Soud o

³⁹ ust. § 100 odst. 1 o.s.ř.

⁴⁰ ust. § 18 odst. 1 o.s.ř.

⁴¹ viz kapitola 14

⁴² Litispendence (z lat. *lis pendens*, spočívající spor) - brání zahájení řízení před soudem, pokud o téže věci již jiné řízení u soudu probíhá, tato překážka vzniká ke dni zahájení řízení.

takové povinnosti může rozhodnout až tehdy, když je vyřešena otázka existence právního poměru, ze kterého plyne tato povinnost. Překážka litispendence je tedy dána v případě podání žaloby na plnění ve vztahu k žalobě určovací vycházející ze stejného právního poměru. Překážka litispendence ale není dána v opačném případě. V usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28. listopadu 2001, sp. zn. 25 Cdo 1117/2001 bylo judikováno, že rozhodnutí o neplatnosti smlouvy o půjčce nezakládá překážku věci pravomocně rozhodnuté pro řízení o žalobě na splnění závazku, který vyplývá z této smlouvy a nebrání tak tomu, aby se věřitel domáhal plnění z této smlouvy.

Závěrem zmíníme také účinek tzv. **trvání příslušnosti**⁴⁴, což znamená, že soud, který byl příslušným v době zahájení řízení, zůstává soudem příslušným i v případě, že se během řízení změní okolnosti určující tuto příslušnost, jak bylo již ostatně uvedeno.

4.2. Hmotněprávní účinky žaloby

Nyní se dostáváme k zásadnímu hmotněprávnímu účinku podání žaloby, a to ke **stavení promlčecích lhůt**. Ke stavení promlčecí lhůty dojde za předpokladu, že bylo subjektivní právo uplatněno během promlčecí lhůty stanovené zákonem. V případě, že žalobce svůj nárok úspěšně uplatní a požadované právo mu je pravomocným rozhodnutím soudu nebo jiného orgánu přiznáno, pak počíná běžet nová promlčecí lhůta v délce deseti let, která platí pro výkon rozhodnutí.⁴⁵ Pokud však žalobce vezme podanou žalobu zpět a řízení bude zastaveno, pak bude běh původní doby staven po dobu řízení a nabytím právní moci usnesení o zastavení řízení, bude tato promlčecí lhůta dále pokračovat.

Jestliže subjektivní právo zaniká po uplynutí stanovené lhůty a nastává prekluze, je třeba žalobu podat nejpozději v poslední den této lhůty. Uplatněné právo tak nezanikne a soud jej může přiznat bez ohledu na to, že v průběhu soudního řízení stanovená lhůta

⁴³ *Rei iudicatae* (z lat. *res iudicata*, věc rozsouzená) - označuje věc pravomocně rozhodnutou soudem nebo jiným orgánem, jakmile bylo o totožné věci pravomocně rozhodnuto, nemůže být shodná věc projednávána; totožnost věci je dána stejným předmětem řízení a stejnými účastníky.

⁴⁴ *perpetuatio fori*

⁴⁵ ust. § 110 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku ve znění pozdějších předpisů

uplyne. V opačném případě se ale nárok stane soudně nevymahatelným.

Promlčení spočívá v tom, že jestliže určité právo není po dobu stanovenou zákonem vykonáno, nebo není uplatněno u soudu nebo příslušného orgánu, nemůže být poté věřiteli přiznáno a tedy ani vymoženo. Během trvání promlčecí lhůty mohou nastat různé právní skutečnosti, se kterými je stavení promlčecí lhůty spojeno. Stavení promlčecí lhůty znamená, že promlčecí lhůta v důsledku právní skutečnosti přestane běžet a po odpadnutí překážky pak může dále pokračovat až do svého skončení, v souladu s příslušným ustanovením příslušného právního předpisu. Stavení promlčecí lhůty je upraveno hned v několika právních předpisech, zejména pak v zákoně č. 513/1991 Sb., obchodním zákoníku v platném znění (dále jen „**ObchZ**“) a zákoně č. 40/1964 Sb., občanském zákoníku v platném znění (dále jen „**ObčZ**“). Vzhledem k rozebírané problematice se budeme zabývat především úpravou v ObčZ. *„Uplatní-li věřitel v promlčecí době právo u soudu nebo u jiného příslušného orgánu a v zahájeném řízení řádně pokračuje, promlčecí doba od tohoto uplatnění po dobu řízení neběží. To platí i o právu, které bylo pravomocně přiznáno a pro které byl u soudu nebo u jiného příslušného orgánu navržen výkon rozhodnutí“.*⁴⁶ Stavení promlčecí lhůty má tedy zásadní vliv zejména na uplatnění nároku v soudním řízení.

Občanské soudní řízení je obvykle zahájeno dnem, kdy došel soudu návrh na zahájení řízení.⁴⁷ Okamžikem zahájení řízení se zároveň staví promlčecí lhůta. Účinky stavení promlčecí lhůty nastávají i tehdy, pokud žaloba neobsahuje veškeré předepsané náležitosti, nebo je nesrozumitelná anebo neurčitá, avšak za předpokladu, že soud po marné výzvě k opravě či doplnění řízení nezastaví. Stejně účinky má i žaloba podaná u věcně nebo místně nepříslušného soudu, neboť jeho povinností je věc postoupit příslušnému soudu. Jestliže žalobce v zahájeném řízení řádně nepokračuje, promlčecí doba skončí (např. vezme-li žalobu zpět).

⁴⁶ ust. § 112 ObčZ

⁴⁷ ust. § 82 o.s.ř.

Účinky stavení promlčecí lhůty nastanou jak v případě podání žaloby na plnění, tak v případě podání žaloby na určení. U žaloby na určení nastávají ale účinky stavení promlčecí lhůty jen v případě, že se žalobce domáhá pozitivního určení, tedy že právo trvá. Pokud se jedná o žalobu na určení, která požaduje negativní určení, pak tato žaloba nebude mít účinky stavení promlčecí lhůty.

Pokud nebylo o promlčovaném nároku meritorně rozhodnuto, pak dochází k ukončení stavení promlčecí doby (např. pokud došlo po zahájení řízení vedeném o uplatňovaném nároku ke zpětvzetí žaloby). V případě občanskoprávní úpravy se pak na dobu, kdy probíhalo soudní řízení, hledí, jakoby k řízení vůbec nedošlo a jakoby promlčecí doba běžela i po dobu řízení, ve kterém bylo o věci rozhodováno. Pokud o věci bylo meritorně rozhodnuto, pak je třeba odlišit situaci, kdy uplatněné právo bylo pravomocně přiznáno či nikoliv. V případě kladného rozhodnutí totiž dochází k přerušení běhu promlčecí lhůty a začíná běžet nová desetiletá promlčecí lhůta. V opačném případě je jakýkoliv další běh promlčecí lhůty nepodstatný, protože případnému projednání téže věci brání překážka věci rozsouzené.

Tuto kapitolou lze výstižně shrnout následovně: *„Žaloba je úkonem učiněným podle o.s.ř. a jako taková musí být posuzována. Není jistě vyloučeno, že může mít i následky hmotněprávní, což ovšem není důvodem pro aplikaci ustanovení § 37 o.z. Náležitosti žaloby je třeba posuzovat striktně dle ustanovení § 42 odst. 4 a 79 odst. 1 o.s.ř. s tím, že pokud návrh neobsahuje všechny náležitosti, či je-li nesrozumitelný nebo neurčitý, jde přesto o návrh, který vyvolává předpokládané následky (stavení promlčecí lhůty). Je však nutno vady (případně k výzvě soudu) odstranit, neboť i občanský zákon v cit. ustanovení § 112 stanoví, že ke stavení lhůty dochází pouze tehdy, když věřitel (žalobce) v řízení řádně pokračuje. Citovaná zákonná podmínka by nebyla splněna, a žalobce by tedy v řízení řádně nepokračoval teprve tehdy, kdyby své podání neopravil či nedoplnil“.*⁴⁸

⁴⁸ Nález Ústavního soudu České republiky, ze dne 24. června 2003, sp. zn. II. ÚS 182/01

5. Druhy žalob

V souladu s ust. § 80 o.s.ř. je možné návrh na zahájení řízení úspěšně uplatnit, pokud má být rozhodováno především o osobním stavu, o splnění povinnosti, která plyne ze zákona, z právního vztahu nebo z titulu porušení práva a o určení, zda tu právní vztah nebo právo je či není, je-li na tom naléhavý právní zájem.

V současném o.s.ř. je tedy možné nalézt tři základní typy žalob, a to **žaloby statusové** upravené v ust. § 80 písm. a) o.s.ř., **žaloby na plnění** upravené v ust. § 80 písm. b) o.s.ř. a **žaloby na určení**, jejichž úpravu nalezneme v ust. § 80 písm. c) o.s.ř. Výčet druhů žalob však není pevně stanoven a v případě, že konkrétní hmotněprávní ustanovení obsahuje určité oprávnění, resp. určité subjektivní právo, je možná ochrana tohoto subjektivního práva prostřednictvím další žaloby v ust. § 80 o.s.ř. neuvedené. Výčet v ust. § 80 o.s.ř. tedy nelze považovat za kompletní.

*„Druhy žalob (návrhů na zahájení řízení) jsou v § 80 vypočteny pouze demonstrativně. Je proto možné podat návrhy na zahájení jiných řízení, jako např. žalobu o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví, o neplatnost rozvázání pracovního poměru, o soudním prodeji zástavy, o vyslovení neplatnosti volby do rady zaměstnanců a další, které mají svůj podklad v hmotném právu“.*⁴⁹

Statusové žaloby, neboli také žaloby o osobním stavu, představují typ žalob, kterými se žalobce domáhá rozhodnutí o osobním vztahu jako např. rozhodnutí o neplatnosti manželství nebo rozhodnutí o určení, zda tu manželství je či není, o osvojení atd. Tímto druhem žalob je také možné se domáhat rozhodnutí o určení otcovství, rozhodnutí o způsobilosti k právním úkonům nebo rozhodnutí o prohlášení za mrtvého. Statusové žaloby nesměřují k získání exekučního titulu (jak je tomu u žalob na plnění) ani k vyjasnění právních vztahů, které jsou nejisté (jak je tomu u žalob určovacích), ale

⁴⁹ BUREŠ, Jaroslav. DRÁPAL, Ljubomír. KRČMÁŘ, Zdeněk a kol. *Občanský soudní řád - Komentář I. díl.*

k rozhodnutí o osobním stavu. Rozhodnutí ve věci statusových žalob mají zpravidla konstitutivní povahu s účinky „*ex nunc*“⁵⁰ a tato rozhodnutí jsou závazná pro všechny.

Žalobami na plnění se žalobce může domáhat splnění určité povinnosti vyplývající z právního předpisu nebo z právního vztahu anebo z porušení práva. Konkrétním příkladem žaloby na plnění jsou pak například v praxi velmi časté žaloby na plnění o zaplacení určité peněžité částky spolu s příslušenstvím. Časté jsou také žaloby na vydání movité věci, žaloby o provedení opravy věci, žaloby o zdržení se určitého protiprávního chování nebo strpění určitého jednání nebo žaloby o náhradu škody. Žalobou na plnění směřuje žalobce k vydání rozhodnutí, které autoritativně určí konkrétní povinnost žalovanému soudem.

Určení, zda tu právní vztah či právo je, nebo není, se může žalobce domáhat prostřednictvím **žaloby na určení**, v případě, že je na tomto určení naléhavý právní zájem. Určovací žaloby podle mého názoru vyvolávají podstatně více teoretických a praktických problémů, než ostatní druhy žalob a jejich použití v praxi je více sporné a má více specifik, než ostatní druhy žalob. Z uvedených důvodů věnuji určovací žalobě zvláštní pozornost a budu se jí podrobněji zabývat v následující kapitole.

Praha: C.H. Beck, 2006. s. 355.

⁵⁰ *Ex nunc* (z lat. *od nynějška*) - okamžik, od kterého nastávají účinky určité právní skutečnosti, zpravidla zasahující do již existujícího právního vztahu, účinky nastávají okamžikem, kdy tato nová právní skutečnost nastala, tedy nikoli zpětně, od počátku existence právního vztahu.

6. Žaloba na určení

Určovací žalobou upravenou v ust. § 80 písm. c) o.s.ř. je možné se domáhat určení zda tu právní vztah nebo právo je či není, avšak za předpokladu, že je na tomto určení naléhavý právní zájem. České civilní procesní právo nabízí žalobci možnost žalovat na určení existence určitého právního vztahu nebo práva, anebo na určení neexistence určitého právního vztahu či práva. „*Musí pak ovšem dokázat též naléhavý právní zájem na určení [§ 80 písm. c)]*“.⁵¹ Žalobce se touto žalobou domáhá, aby soud autoritativně rozhodl, že určitý právní vztah existuje či naopak. Z uvedeného vyplývá, že žaloba na určení může být formulována jak pozitivně, tak negativně. Pozitivním petitem bude žaloba na určení, zda tu určitý právní vztah nebo právo je a negativním petitem pak bude žaloba na určení, zda tu právní vztah nebo právo není. Z konstantní judikatury vyšších soudních instancí vyplývá, že určovací žaloba má především **preventivní charakter**. Své místo pak určovací žaloba nalezne všude tam, kde je jejím prostřednictvím možné eliminovat stav ohrožení nebo nejistoty právního vztahu a ochrany nelze docílit jinými prostředky. Uplatní se i v případech, kdy vystihuje účinněji než ostatní právní prostředky povahu a obsah příslušného právního vztahu a jejím užitím lze dosáhnout úpravy, která vytváří určitý právní rámec, jež může zaručit odvrácení budoucích sporů účastníků konkrétního právního vztahu.

Aby mohla být konkrétní určovací žaloba projednána před soudem, je nutné, aby jejím prostřednictvím žalobce sledoval určení existence nebo neexistence jistého právního vztahu anebo práva. O takový právní vztah se bude jednat pouze tehdy, pokud půjde o společenský vztah regulovaný právními normami a ve kterém budou konkrétní právnické nebo fyzické osoby nositeli určitých práv a povinností. Druhou podmínkou, aby mohla být určitá určovací žaloba projednána před soudem, je prokázání naléhavého právního zájmu. Žalobce je proto v určovací žalobě povinen tvrdit skutečnosti, kterými osvědčuje splnění této podmínky. Pokud tak žalobce neučiní sám, tak je povinností soudu vyzvat jej, aby

⁵¹ STEINER, Vilém. *Občanské právo procesní v teorii a praxi*. Praha: Orbis, 1975. s. 289.

žalobu doplnil. Soud posuzuje otázku naléhavého právní zájmu z objektivního hlediska ve vztahu k pozici žalobce. Zásadní je pak zodpovězení otázky, zda je určovací žalobou v konkrétním případě možné odstranit žalobcovu nejistotu v právním vztahu nebo právu.

Od přijetí zákona č. 113/1895 Sb., o soudním řízení v občanských rozepřích právních (dále jen „ČŘS“)⁵² není sporu o tom, že se obecnou určovací žalobou nelze domáhat určení existence pouhé skutečnosti, a to ani skutečnosti právní. V platném právním řádu však existuje řada ustanovení (hmotného i procesního práva), která určení konkrétní právní skutečnosti připouštějí. V takovém případě však nejde o určovací žalobu, ve smyslu ust. § 80 písm. c) o.s.ř., ale o žalobu jinou v ust. § 80 o.s.ř. nevypočtenou.

Na první pohled by se mohlo zdát, že přípustnost a podmínky k uplatnění takových zákonných žalob určovacího charakteru nebudou z důvodu zákonného vymezení činit v právní praxi žádné nejasnosti. Některé určovací žaloby jsou ale v právních předpisech upraveny celkem obecně a z důvodu častých požadavků na určení konkrétních právních skutečností se jimi soudní judikatura zabývá poměrně frekventovaně.

V ust. § 7 o.s.ř. je ohraničen okruh možných předmětů určení, podle něhož může být předmětem určení pouze právní vztah, právo nebo povinnost, o nichž může soud rozhodovat právě v rámci pravomoci vymezené v uvedeném ustanovení.

*„Určení existence právní skutečnosti nikoli právního vztahu či práva rozhodnutím soudu přichází v úvahu jedině tehdy, jestliže to zákon připouští. V takovém případě nejde však o určovací žalobu, odpovídající ustanovení § 80 písm. c) o.s.ř., ale o žalobu jinou v § 80 o.s.ř. nevypočtenou. Žaloba, jíž se žalobce domáhá, aby soud určil, že určitá studna je součástí pozemku, na němž se nachází, nesplňuje předpoklady žaloby na určení podle ustanovení § 80 písm. c) o.s.ř., neboť se netýká existence či neexistence práva nebo právního vztahu, ani nemá oporu v platném právu“.*⁵³ Z historického hlediska se určovací

⁵² ČŘS na území Československa platil až do r. 1950.

⁵³ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 11. května 2000, sp. zn. 22 Cdo 2568/1998

žalobou není možné domáhat určení existence právní skutečnosti již od přijetí ČŘS, jak již bylo výše uvedeno. Existenci právní skutečnosti může příslušný soud určit pouze za předpokladu, že zákon takové určení výslovně připouští. Někdy však může být velmi složité rozlišit, jestli je vyžadováno určení práva resp. právního vztahu, nebo zda je požadováno určení právní skutečnosti, jež podmiňuje vznik práv a povinností.

Žalobou na určení není zpravidla možné, aby se žalobce domáhal určení práva, povinnosti nebo právního vztahu, který neexistuje ke dni vyhlášení rozsudku. V judikatuře však byla připuštěna možnost domáhat se určení práv a právních vztahu do minulosti: „*Jestliže je dědic z titulu svého dědického nároku věcně legitimován k podání žaloby o určení, že zůstavitel byl ke dni svého úmrtí vlastníkem určité věci, nemůže být tomuto určení na překážku okolnost, že i tento dědic zemřel, a určovací žalobu namísto něj podávají jeho dědicové*“.⁵⁴ Nabízí se tedy otázka, zda je možné se určovací žalobou domáhat určení práva nebo právní povinnosti i do budoucnosti. Vezmeme-li v potaz fakt, že určovací žaloba má preventivní charakter, pak lze podle mého názoru de facto připustit i tuto možnost. Bylo by to také možné, pokud by vznik subjektivního práva závisel na uplynutí určitého času nebo na splnění odkládací podmínky.

Konstantní judikatura je toho názoru, že se není možné domáhat určení, že právní úkon byl učiněn platně, ale je možné se domáhat určení, že právní vztah jím založený existuje. Nelze se též domáhat určení, že právo se již promlčelo, ale je možné se žalobou domáhat určení, že právo existuje.

Je třeba uvést, že v řízení o určení vlastnictví musí být předmětem určení věc v občanskoprávním smyslu. Pojem věci není v ObčZ přesně vymezen. „*Definice věci občanský zákoník neobsahuje, neboť věc je přírodní fakt, který nepřísluší právu definovat*“.⁵⁵ Právní teorií a praxí se za věc považují ovladatelné hmotné předměty nebo ovladatelná přírodní síla, jež slouží potřebám lidí. „*Předmětem občanskoprávních vztahů*

⁵⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 14. prosince 2000, sp. zn. 22 Cdo 1897/98

⁵⁵ KRATOCHVÍL, Zdeněk a kol. *Nové občanské právo*. Praha: Orbis, 1965. s. 186.

jsou věci, a pokud to jejich povaha připouští, práva nebo jiné majetkové hodnoty“.⁵⁶ Věcí je tedy v právním smyslu např. automobil, rodinný dům, elektrická energie atd. „Předmětem občanskoprávních vztahů mohou být též byty nebo nebytové prostory“.⁵⁷

S otázkou určení právní skutečnosti úzce souvisí otázka určení neplatnosti smluv. Ustálená judikatura je toho názoru, že pokud má právní otázka, o které má být rozhodnuto na základě žaloby na určení, povahu otázky předběžné, není dán naléhavý právní zájem na určení takovéto předběžné otázky, pokud je možné žalovat přímo na určení existence nebo neexistence samotného práva či právního vztahu. Příkladem uveďme, že v případě, že je možné žalovat na určení vlastnického práva, není zde možné zpravidla žalovat na určení neplatnosti smlouvy. Určení neplatnosti smlouvy totiž obvykle nevyjasní právní postavení účastníků. Pokud se například převodce domáhá neplatnosti kupní smlouvy, pak není bráno v potaz to, že žalovaný mohl věc zatím vydržet nebo nabýt jiným zákonným způsobem.

V judikatuře je možné nalézt specifické případy předmětu určení, jež s určením práva nebo právního vztahu souvisejí jen vzdáleně. Jedná se především o případy, kdy je vyhrožováno zásahem do vlastnického práva. V rozsudku Nejvyššího soudu České republiky ze dne 6. března 2001, sp. zn. 22 Cdo 2162/99 bylo judikováno, že vlastník, kterému je vyhrožováno zásahem do jeho vlastnického práva, se nemůže domáhat ochrany prostřednictvím negatorní (zápůrčí) žaloby, protože tu je možné použít v případě, že právo již bylo porušeno a toto porušení trvá. Vlastník se ale může domáhat ochrany prostřednictvím žaloby na určení, především se může domáhat určení, že žalovaný není oprávněn provést zásah, jímž žalovaný vyhrožuje. Tento případ se zaměřuje především na preventivní funkci určovací žaloby, ale do jisté míry opomíjí zákonem vymezený předmět žaloby na určení, protože stanoví povinnost zdržet se určitého protiprávního jednání do budoucna. Avšak v případě pouhé hrozby neoprávněného zásahu do vlastnického práva, by byla vhodnější žaloba ve smyslu ust. § 417 odst. 2 ObčZ.: *“Jde-li o vážné ohrožení, má ohrožený právo se domáhat, aby soud uložil provést vhodné a přiměřené opatření k*

⁵⁶ ust. § 118 odst. 1 ObčZ

⁵⁷ ust. § 118 odst. 2 ObčZ

odvrácení hrozící škody.“

Procesními předpoklady úspěšnosti určovací žaloby, zda tu právní vztah nebo právo je či není, jsou podle ustanovení § 80 písm. c) o.s.ř., především **věcná legitimace** účastníků a existence **naléhavého právního zájmu**. „Určovací žaloba je preventivního charakteru a je namístě tam, kde lze jejím prostřednictvím eliminovat stav ohrožení práva či nejistoty v právním vztahu a k nápravě nelze dospět jinak, popř. tam, kde určovací žalobou lze účinněji než jinými právními prostředky dosáhnout úpravy, tvořící určitý právní rámec, který může odvrátit budoucí spory účastníků. Naléhavý právní zájem na určení dle § 80 písm. c) o. s. ř. má nejen účastník právního vztahu nebo práva, o něž v tomto řízení jde. Aktivně legitimována k žalobě na určení neplatnosti smlouvy je i osoba, která není stranou této smlouvy, ovšem za podmínky, že by případné vyhovění žalobě mohlo mít dopad na její právní postavení. Předpokladem úspěšnosti žaloby na určení je věcná legitimace žalobce, což však není určující hledisko při posuzování naléhavého právního zájmu na požadovaném určení“.⁵⁸

6.1. Historický exkurz určovací žalobou

Jak již bylo řečeno, základním prostředkem procesního práva byla již v římském právu žaloba neboli “actio”. Žaloba nebyla jen prostým procesním prostředkem, ale pojímala i soukromé materiální právo. Porušení hmotného práva se pak projevilo v žalobě a žaloba zase nebyla možná bez materiálního práva.

Mezi žalobami existovaly také žaloby, jež lze považovat za předchůdce žalob určovacích “actiones praeiudiciales”. Cílem těchto žalob bylo určení, zda existuje nějaké sporné právo nebo v žalobě tvrzená skutečnost. Jednalo se např. o určení, zda je někdo otrokem či nikoliv. Tyto žaloby byly žalobami určovacími a jejich součástí byl také příkaz k odsouzení (kondemnace).⁵⁹

⁵⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. února 2009, sp. zn. 23 Cdo 787/2007

V římském právu existovala také tzv. „formula praeiudicialis“ (praeiudicium). Prostřednictvím této formule bylo rozhodnuto pouze o tom, zda-li tu je, nebo není určitý poměr nebo skutečnost. Formula praeiudicialis tedy oproti žalobě neobsahovala kondemnaci, ale pouze tvrzení žalobního nároku⁶⁰ a směřovala tak k rozhodnutí o předběžné otázce, jak již sám název napovídá. Nejčastěji se jednalo o otázky statusové. Za zmínku stojí také existence praeiudicia, jehož prostřednictvím bylo přiváděno v platnost mocenské právo nad svobodným a sloužila mj. také dítěti k tomu, aby jej otec uznal za své dítě. Poslední praeiudicium, o kterém se zmíníme, je formula, která se netýkala statusových věcí. K nim patřila například tzv. „praeiudicium an ex lege Cicereia praedictum sit“, kterou se ručitel, který přijímal závazek ručení za dlužníka, nařizovalo, aby předem před svědky oznámil, za jaký dluh se zaručuje.

Formula praeiudicialis a actiones praeiudiciales byly často stavěny jako protikladné instituce. Ve své podstatě však byly tyto dva instrumenty velmi provázány. Často totiž docházelo k situaci kdy formula praeiudiciales byla součástí nebo přímo samotným základem actiones praeiuducualis. Rozhodnutí o formule tak mělo zásadní vliv na další průběh procesu, a proto byla žalovanému dána možnost, aby se proti vydání rozhodnutí o této předběžné otázce bránil a aby tedy bylo nejdříve rozhodováno o důležitější otázce (například hrdelní proces měl v takovém případě přednost před civilním procesem; dědický proces měl přednost před obligačním nebo věcněprávním atp.).

Z výše uvedeného je zřejmé, že římské právo bylo základem pro vývoj určovacích žalob tak, jak je známe dnes. Samotné římské právo bylo nebývale rozvinuté a římscí právníci se zasloužili o vznik obdivuhodného právního systému, který je inspirací i pro dnešní právní systém. Určovací žaloby používané v současné době se v průběhu vývoje přizpůsobily současným společenským podmínkám a současnému právnímu systému, neboť zásadní změny ve společenském uspořádání s sebou vždy dříve či později přináší potřebné změny legislativy.

⁵⁹ condemnatio - odsouzení

⁶⁰ intentio - zaměření, záměr, intence

V novodobé literatuře nalezneme také žaloby **vyzývací** neboli provokační, jejichž prostřednictvím si mohl žalobce na žalovaném vynutit, aby nároky které tvrdí, byly ihned uplatněny u soudu. Účelem vyzývací žaloby bylo odstranění právní nejistoty v právním postavení žalobce. Vzhledem k tomu, že i dnešní určovací žaloby mají preventivní charakter a jejich cílem je odstranění právní nejistoty, jsou tyto žaloby považovány za bezprostřední předchůdce dnešních určovacích žalob.

Nyní zmíníme také úpravu žaloby za období Československé republiky⁶¹. Žaloba byla za období Československé republiky stejně jako dnes procesním prostředkem, jímž se žalobce obracel na nezávislý soud, aby rozhodl o sporných právních vztazích nebo sporných právech.⁶² V době Československé republiky existovala mj. také možnost podání žaloby, podle které byla určena existence nebo neexistence určitého práva nebo právního vztahu či zda je určitá listina listinou pravou či nepravou. I zde byl podmínkou naléhavý právní zájem, aby právní vztah, právo nebo pravost listiny byly najisto soudem co nejdříve určeny. Tyto určovací žaloby nahrazovaly žaloby vyzývací. Prostřednictvím těchto žalob bylo požadováno, aby určitý složený účet byl schválen či vytýkán.

Právní teorií byly určovací žaloby děleny na žaloby **samostatné** a na žaloby **vedlejší** (podružné). Žaloby mohly být formulovány jak kladně, tak záporně, stejně jako je tomu v současnosti. Předmětem samostatných určovacích žalob bylo zejména určení existence nebo neexistence určitého právního vztahu nebo práva, jak již bylo uvedeno výše. Dále pak bylo předmětem určovacích žalob zjištění manželského nebo nemanželského otcovství a též určení platnosti nebo neplatnosti manželství. Určovacími žalobami bylo také možné určit s konečnou platností pravost nebo nepravost veřejné nebo soukromé listiny.

⁶¹ Občanské právo procesní bylo v době Československé republiky psané, kodifikované a bylo upraveno právními předpisy, které vznikly v Rakousku-Uhersku, tyto právní předpisy byly zásadně recipovány zákonem č. 11/1918 Sb., a poté podstatně doplněny po roce 1918.

⁶² Přestože Česká a Slovenská republika tvořily jeden celek, tak jak v Čechách, tak na Slovensku platily rozdílné právní předpisy (tzv. dualismus práva); v Čechách byla jedním z nejdůležitějších předpisů jurisdikční norma č. 118/1895 ř.z., civilní soudní řád č. 113/1895 ř.z., exekuční řád č. 79/1896 ř.z. a zákon o soudní organizaci č. 217/1896 ř.z.; kromě uvedených předpisů existovala celá řada právních předpisů, které upravovaly tzv. nesporné řízení, předmětem těchto právních předpisů byly veškeré civilní věci, jež podle zákona spadaly do nesporného řízení.

Určení pravosti nebo nepravosti listiny mělo za následek potvrzení existence nebo naopak neexistence právního vztahu, jež listina měla osvědčovat.

Tehdejší právní literatura zabývající se pozemkovým právem také již zmiňovala určovací žaloby v souvislosti s ochranou vlastnického práva. *“Pozemkový vlastník má přirozeně oprávnění ovládat, držet, svůj pozemek, aby jej mohl užívat a s ním disponovat. Ovládání určitého prostoru, jehož hranice jsou dány hranicemi pozemku, je předpokladem lidské činnosti vůbec, i takové, jejímž bezprostředním předmětem není půda sama. Toto oprávnění je chráněno žalobou na vydání pozemku, negatorní a určovací žalobou, jakož i zásahem místního národního výboru podle § 5 obč. zák. a přiměřenou svépomocí podle § 6 obč. zák.”*⁶³

Už tehdejší literatura byla toho názoru, že předmětem určení nemůže být právní skutečnost a že návrh určovací žaloby musí být dostatečně určitý. Naléhavý právní zájem na rychlém rozhodnutí o určení právního poměru nebo práva nebylo třeba, pokud dědicové pocítovali újmu při otálení příslušného úřadu s udělením souhlasu ohledně odevzdání pozůstalosti proto, že zůstavitel byl dlužníkem státu. Dědicové byli v takovém případě oprávněni podat vyzývací žalobu, prostřednictvím jíž se domáhali, aby předmětný fiskální úřad prokázal své nároky vůči zůstaviteli, kvůli kterým bylo dědictví zadržováno. Poté nastoupila žaloba určovací, jak byla zmíněna výše.

Žalobci i žalovanému bylo umožněno až do konce jednání navrhnout, aby bylo určeno právo nebo právní zájem, který se stal sporným v průběhu řízení, a který sloužil jako podklad pro rozhodnutí o žalobním návrhu.

Závěrem této oblasti jen zmíním, že ve slovenském občanském soudním poriadku byly v ust. § 130 upraveny určovací žaloby, jejichž předmětem určení mohlo být určení existence nebo neexistence práva, právního poměru anebo pravost listiny. Nad rámec české právní úpravy pak bylo možné žalovat na určení správnosti vyúčtování a též byla

připuštěna žaloba na určení účtovací povinnosti, i když v případě této žaloby se jednalo spíše o žalobu na plnění.

6.2. Naléhavý právní zájem

Naléhavý právní zájem na určení, zda tu právní vztah nebo právo je či není, je **dán zejména tam, kde by bez tohoto určení bylo ohroženo právo žalobce, nebo kde by se bez tohoto určení jeho právní postavení stalo nejistým.**

*„O naléhavý právní zájem u žaloby na určení při současné věcné legitimaci účastníků řízení může zásadně jít jen tehdy, jestliže by bez soudem vysloveného určení, že právní vztah nebo právo existuje, bylo buď ohroženo právo žalobce nebo by se jeho právní postavení stalo nejistým. To znamená, že u žalobce musí jít buď o právní vztah (právo) již existující (alespoň v době vydání rozhodnutí) nebo o takovou jeho procesní, případně hmotněprávní situaci, v níž by objektivně v již existujícím právním vztahu mohl být ohrožen; případně pro své nejisté postavení by mohl být vystaven konkrétní újmě“.*⁶⁴

O naléhavý právní zájem se tedy v souladu s konstantní judikaturou jedná pouze a zásadně jen tehdy, pokud by bez soudem vysloveného určení, že právní vztah či právo existuje, bylo buď ohroženo právo žalobce, nebo by se jeho právní postavení stalo nejistým, tzn. že u žalobce musí jít buď o právní vztah, který již existuje, nebo o takovou jeho procesněprávní, popř. hmotněprávní situaci, v níž by objektivně v již existujícím právním vztahu mohl být ohrožen, případně pro své nejisté postavení by mohl být vystaven konkrétní újmě.

V praxi se však objevují velmi často pochybení žalobců, jenž nejsou vždy dostatečně informováni o otázce dosahu a přípustnosti určovacích žalob. Dochází tak k situacím, kdy žalobci dostatečně nevymeží skutečnosti osvědčující jejich naléhavý neboli „kvalifikovaný“ právní zájem na podání určovací žaloby. V řízení o určovací žalobě je totiž

⁶³ FÁBRY, Valer a kol. *Československé pozemkové právo*. Praha: Orbis, 1977. s. 49.

povinností žalobce, aby tvrdil skutečnosti a navrhnul důkazy, které tyto skutečnosti osvědčují. Pokud však soud určovací žalobu zamítne právě pro nedostatek naléhavého právního zájmu, aniž by však žalobce o povinnosti tvrzení poučil, tak tím řízení zatíží vadou, jež má za následek nesprávné rozhodnutí ve věci.⁶⁵ Otázka posouzení naléhavého právního zájmu není otázkou skutkovou, ale otázkou právní kvalifikace rozhodných skutečností. Posouzení otázky naléhavého právního zájmu může být důvodem pro podání dovolání.⁶⁶

Někdy jsou nejasnosti při formulaci žalobních návrhů určovacích žalob způsobeny i samotnou právní úpravou, a proto je možné poukázat i na určitou nejasnost hmotněprávní úpravy. Jako příklad uveďme situaci, kdy se žalobce domáhá, aby bylo určovací žalobou deklarováno, že mezi účastníky byla uzavřena smlouva, místo aby žádal o určení, že mezi účastníky byl předmětnou smlouvou skutečně založen právní vztah. V rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky dne 11. července 2007, sp. zn. 22 Cdo 543/2001 bylo vysloveno, že pokud je možné žalovat na samotné určení práva nebo právního vztahu, pak není dán naléhavý právní zájem na určení neplatnosti smlouvy, jež se tohoto právního vztahu týká.

Návrh na zahájení řízení o určovací žalobě je prostředkem, který žalobci umožňuje poskytnout ochranu jeho právnímu postavení dříve, než došlo k porušení tohoto právního postavení. Účelem podání návrhu na zahájení řízení o určovací žalobě je tedy poskytnutí preventivní ochrany. Pokud však bylo toto právní postavení již porušeno, pak je již možné žalovat na splnění povinnosti, jež z porušeného práva vyplývá a určovací žaloba již nemá význam, neboť se již nejedná o preventivní ochranu. V takovém případě není zpravidla dán naléhavý právní zájem na určení, jestli tu právní vztah či právo je nebo není. „*Jestliže se určením, že tu právní vztah nebo právo je či není, vytvoří pevný právní základ pro právní vztahy účastníků sporu (a předejde se tak žalobě o plnění), je určovací žaloba přípustná i přesto, že je možná také žaloba na splnění povinnosti podle ustanovení § 80 písm. b) o. s. ř.*

⁶⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15. května 200, sp. zn. 30 Cdo 2485/2006

⁶⁵ ust. § 241a odst. 2 písm. a) o.s.ř.

*Určovací žaloba má své místo také tam, kde se její pomocí vytvoří pevný právní základ pro právní vztahy účastníků sporu, a tedy může být podána i tehdy, pokud už určité právo bylo porušeno“.*⁶⁷ Nejen v tomto citovaném rozhodnutí bylo judikováno, že preventivní charakter určovací žaloby může být dán tehdy, jestliže již došlo k porušení práv, o jejichž ochranu se jedná, a takovéto rozhodnutí může vyřešit jak otázku případné žaloby na plnění, tak i existenci ostatních práv a povinností, které z předmětného občanskoprávního vztahu vyplývají.

Ohledně žalob na určování neplatnosti smluv, kterými se nabývá vlastnické právo, je otázka naléhavého právního zájmu zvláště významná. V souladu s ustálenou judikaturou obecně platí, že pokud má právní otázka, o které se má určovací žalobou rozhodnout, povahu předběžné otázky, tak není dán naléhavý právní zájem, pokud je možné žalovat přímo na určení, zda tu právní vztah nebo právo je či není. *„Na určení, že je neplatná zástavní smlouva, podle níž bylo vloženo do katastru nemovitostí zástavní právo, není naléhavý právní zájem [§ 80 písm. c) o. s. ř.]. K odstranění nejistoty v právním postavení žalobce nebo k zamezení ohrožení jeho práva může v tomto případě vést pouze určení toho, zda tu zástavní právo je či není“.*⁶⁸

U určovacích žalob, které se opírají o zákonné zmocnění konkrétního právního předpisu, není třeba prokazovat naléhavý právní zájem na požadovaném určení. Z takového zákonného ustanovení přímo vyplývá, kdo se může určení konkrétní právně relevantní skutečnosti domáhat (aktivní legitimace). Okruh aktivně legitimovaných tedy vyplývá z právního (zákonného) vztahu, aniž by musel být vymezen splněním podmínky naléhavého právního zájmu na požadovaném určení. Zákonodárce tak vedle obecné ochrany práv a právních vztahů pomocí žaloby určovací podle ust. § 80 písm. c) o.s.ř. jako právního nástroje, vztahujícího se na blíže neurčitý okruh soukromoprávních vztahů, a priori předpokládá situace, jejichž řešení může být natolik důležité pro ochranu práv zúčastněných subjektů, že zákon umožňuje domáhat se určení právně relevantní

⁶⁶ ust. § 241a odst. 2 písm. b) o.s.ř.

⁶⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 14. listopadu 2002, sp. zn. 21 Cdo 630/2002

skutečnosti. V literatuře se proto hovoří o zákonných určovacích žalobách nebo také o jiných v ust. § 80 písm. c) o.s.ř. neuvedených žalobách, neboť vyplývají z konkrétního ustanovení zákona. Tyto zákonné předpisy spadají do oblasti civilního (soukromého) práva, ale již dříve jsme se mohli setkat také s případem, kdy k podání takovéto žaloby vyzval účastníky správního řízení orgán státní správy, pro nějž byl výrok o určení sporné skutečnosti závazný (viz ust. § 137 zákona č. 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním úřadu, který byl zrušen pro Českou republiku dne 1. ledna 2007 zákonem č. 183/2006 Sb.).

“Naléhavý právní zájem o určení, zda tu právní vztah nebo právo je či není, je dán zejména tam, kde by bez tohoto určení bylo ohroženo právo žalobce nebo kde by se bez tohoto určení jeho právní postavení stalo nejistým. Naléhavý právní zájem na určení však může být dán i v případě, kdy by bylo možno žalovat na plnění, jestliže se určovací žalobou vytváří pevný právní základ pro právní vztahy účastníků a předejde-li se tak případně dalším sporům o plnění, nebo jestliže žalobou na plnění nelze řešit celý obsah a dosah sporného právního vztahu nebo práva. Žaloba o určení není zpravidla opodstatněna tehdy, má-li požadované určení jen povahu předběžné otázky ve vztahu k posouzení, zda tu je či není právní vztah nebo právo, a to zejména tehdy, jestliže taková předběžná otázka neřeší nebo nemůže (objektivně vzato) řešit celý obsah nebo dosah sporného právního vztahu nebo práva. Stav ohrožení práva žalobce nebo nejistota v jeho právním postavení se totiž v takovém případě neodstraní toliko tím, že bude vyřešena předběžná otázka, z níž bez dalšího právní vztah (právo) významný pro právní poměr účastníků ještě nevyplývá, ale až určením, zda tu právní vztah nebo právo je či není. Jestliže například právní otázka platnosti či neplatnosti smlouvy má povahu předběžné otázky ve vztahu k existenci práva nebo právního vztahu (například vlastnictví), není zpravidla dán naléhavý právní zájem na určení této předběžné otázky, lze-li žalovat přímo o určení existence práva nebo právního vztahu. O tom, zda žalobce má upravit žalobní návrh (petit žaloby) tak, aby namísto určení, že převodní smlouva je neplatná, žaloval o určení, zda tu právní vztah nebo právo je či

⁶⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 20. února 2004, sp. zn. 21 Cdo 58/2003

není, není soud žalobce povinen poučovat“.⁶⁹

O neopodstatněnou žalobu o určení se jedná, pokud má určení pouze povahu předběžné otázky ve vztahu k posouzení, jestli zde právo nebo právní vztah je nebo není. Taková předběžná otázka v žádném případě obsahově sporné právo nebo právní vztah neřeší. Pokud je možné žalovat přímo žalobou o určení existence práva nebo právního vztahu, pak není obvykle dán naléhavý právní zájem na určení této předběžné otázky.

Je třeba upozornit, že Nejvyšší soud České republiky ve výše citovaném rozsudku ze dne 29. května 2007, sp. zn. 30 Cdo 2334/2006 konstatoval, že soud není povinen žalobce poučovat o tom, že má upravit žalobní petit takovým způsobem, aby místo žaloby o určení, že smlouva je neplatná, žaloval o určení, zda tu právo nebo právní vztah je či není.

Právní zájem jako pojem se v našem právním řádu vyskytuje na několika místech. „Jako vedlejší účastník může se vedle žalobce nebo žalovaného zúčastnit řízení ten, kdo má právní zájem na jeho výsledku, pokud nejde o řízení o rozvod, neplatnost manželství, nebo určení, zda tu manželství je či není“.⁷⁰ Dále tento pojem nalezneme např. v ust. § 195 odst. 1 o.s.ř., podle něhož může návrh na prohlášení za mrtvého podat ten, kdo má na věci právní zájem. Je tedy možné dovodit, že to, k čemu tento právní záměr směřuje se pozitivně promítne do právní sféry nositele tohoto zájmu.

Závěrem je třeba upozornit, že naléhavý právní zájem na posuzovaném a požadovaném určení musí být dán v době vyhlášení rozsudku, a toto platí i v případě, že řízení o určovací žalobě pokračuje u odvolacího soudu. V případě, že by tedy žalobce naléhavost právního zájmu v důsledku změny okolností v odvolacím řízení ztratil, tak soud předmětnou žalobu pro nedůvodnost zamítne.

⁶⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. května 2007, sp. zn. 30 Cdo 2334/2006

⁷⁰ ust. § 93 odst. 1 o.s.ř.

6.3. Věcná legitimace

Základním předpokladem úspěšnosti žaloby na určení neboli určovací žaloby je mj. také **věcná legitimace účastníka řízení**. Věcná legitimace je pojmem vyplývajícím z hmotného práva. Nositelem věcné legitimace je pouze účastník, který je subjektem práva nebo povinností, jež jsou předmětem řízení. Podle postavení účastníka rozlišujeme aktivní věcnou legitimaci a pasivní věcnou legitimaci. Aktivně věcně legitimován je žalobce a pasivně věcně legitimován je žalovaný.

Aktivně věcně legitimován je v řízení o určovací žalobě ten, kdo je účastníkem právního poměru nebo práva, o kterém se v řízení rozhoduje. Může se však jednat i o účast, která se přímo neprojeví jako vlastnický nárok žalobce k předmětu určení, ale nárok dědický nebo nárok restituční. V rozsudku Nejvyššího soudu České republiky ze dne 14. prosince 2000, sp. zn. 20 Cdo 1897/98 bylo ohledně věcné legitimace rozhodnuto tak, že pokud zemře dědic, který byl věcně legitimován k podání určovací žaloby ohledně určení, že zůstavitel byl ke dni úmrtí vlastníkem určité věci, pak jsou věcně legitimováni k podání této žaloby na určení jeho dědicové.⁷¹

V právní teorii je pro určení věcné legitimace určovací žaloba rozdělována na pozitivní a negativní. Co se týče **pozitivní určovací žaloby**, zde je nezbytná jak procesněprávní, tak hmotněprávní věcná legitimace, přičemž procesněprávní legitimace spočívá v naléhavém právním zájmu na určení a hmotněprávní legitimace pak v samotné existenci hmotněprávního poměru. Aby mohl žalobce určovací žalobou úspěšně žalovat, pak musí splňovat obě uvedené legitimace. V případě **negativní určovací žaloby** je situace jiná a věcná legitimace je podmíněna výlučně procesním právem, neboli právním zájmem na určení, neboť hmotněprávního vztahu zde není, protože právě o něm má být rozhodnuto.

U všech žalob je třeba, aby měl žalobce naléhavý právní zájem. U žalob určovacích však právní zájem žalobce nemusí být vždy na první pohled zřejmý. Aby bylo

⁷¹ srov. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. února 2001, sp. zn. 22 Cdo 2563/99

zabráněno bezúčelnému a neoprávněnému podávání žalob, které by jen zbytečně zatěžovaly soudy a obtěžovaly neoprávněné žalované, tak zákonodárce klade vůči žalobci požadavek tvrzení a prokázání naléhavého právního zájmu na určení.

Věcná legitimace, a to jak pasivní, tak aktivní je základním předpokladem úspěšnosti žaloby. Bez aktivní věcné legitimace tedy není žalobce subjektem tohoto hmotněprávního vztahu a žaloba tak nemůže být úspěšná. Toto platí pro žalobu na určení i žalobu na plnění. Je třeba též zmínit, že věcná legitimace není určujícím kritériem pro samotné posouzení existence naléhavého právního zájmu ve smyslu ust. § 80 písm. c) o.s.ř., jak se také vyslovil Vrchní soud v Praze v rozhodnutí ze dne 20. listopadu 1995, sp. zn. 7 Cdo 154/93.

V odborné literatuře nalezneme rozporné názory ohledně určení, čím je odůvodněna věcná pasivní legitimace na straně žalované. Objevují se názory, že pasivní věcná legitimace je podmíněna nesplněním určité povinnosti žalované, ale oproti tomu se také objevují názory, že se může jednat i o jednání jiných osob, nebo se může jednat o události, které zapříčiní vznik právního zájmu na určení. Rozhodující tedy není, zda žalovaný sám porušil právní povinnost a zda může stav právní nejistoty sám odstranit.

Na straně žalobců musí být v případě žaloby na určení, zda tu právní vztah je či není, všichni smluvní účastníci. Pokud nebudou žalováni všichni účastníci, pak se jedná o nedostatek věcné legitimace na straně žalované a žaloba nemůže být úspěšná. Tento požadavek však neplatí v případě, že soud rozhoduje o platnosti nebo neplatnosti právního úkonu v rámci jiného řízení jako o předběžné otázce. O předběžné otázce, která není sama o sobě předmětem řízení, soud rozhodne bez ohledu na to, kdo je účastníkem předmětného řízení. Rozhodnutí o předběžné otázce je však nutné k tomu, aby mohlo být meritorně rozhodnuto v „hlavním“ řízení. Soud je oprávněn rozhodnout o platnosti či neplatnosti právního úkonu nebo smlouvy, jako o předběžné otázce i v případě, že by účastníkem

řízení o této otázce nebyl žádný z účastníků tohoto právního úkonu nebo smlouvy.⁷² „Posuzuje-li soud platnost právního úkonu (smlouvy) jako otázku předběžnou, řeší ji bez zřetele na to, kdo je účastníkem řízení (tedy zda účastníky řízení jsou všichni účastníci právního úkonu); nejsou-li však účastníci právního úkonu účastníky řízení, nespojuje zákon s řešením platnosti nebo neplatnosti právního úkonu jako předběžné otázky pro účastníky právního úkonu žádný právní následek“.⁷³

Závěrem uvedme, že v souladu s ustálenou judikaturou platí, že pokud je v řízení o neplatnosti určitého právního úkonu žalobcem třetí osoba, pak tato osoba může být legitimována věcnou legitimací pokud prokáže, že sporné právo se přímo týká její právní sféry a rozhodnutí tak v případě úspěchu žaloby bude mít přímý dopad na její právní postavení. Při určení neplatnosti smlouvy určovací žalobou ve smyslu ust. § 80 odst. c) o.s.ř., je nutné, aby se žalobce této neplatnosti domáhal vůči všem účastníkům této smlouvy a samozřejmě musí prokázat naléhavý právní zájem na tomto určení. V řízení ohledně určení absolutní neplatnosti smlouvy, oproti relativní neplatnosti, se může dovolávat každý subjekt a tedy i ten, kdo stojí mimo rámec posuzovaného právního úkonu, podmínkou je pouze prokázání naléhavého právního zájmu na tomto určení.

6.4. Žaloby na určení týkající se věcněprávních vztahů k nemovitostem

Většina žalob na určení se týká především věcněprávních vztahů k nemovitostem, popřípadě závazkových vztahů, jejichž prostřednictvím má být dosaženo příslušné dispozice s nemovitým majetkem. Otázka naléhavého právního zájmu se pak odvíjí podle občanskoprávní úpravy. Jedná-li se o nemovitosti zapsané v katastru nemovitostí, pak jsou relevantní také katastrální předpisy. V praxi dochází často k nesouladu mezi stavem zápisů v katastru nemovitostí a skutečným právním stavem, jakožto důsledku různých právních skutečností v oblasti věcněprávních vztahů k nemovitostem. Jestliže je převáděna nemovitá věc na základě smlouvy, tak je v takovém případě vlastnictví nabýváno vkladem do katastru nemovitostí v souladu se zákonem č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a

⁷² srov. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 26. ledna 2010, sp. zn. 30 Cdo 3659/2008

jiných věcných práv k nemovitostem v platném znění (dále jen „**Zákon o zápisech vlastnických práv k nemovitostem**“). Příslušný zápis do katastru nemovitostí je proveden na základě rozhodnutí katastrálního úřadu o povolení vkladu. V souladu s ust. § 16 odst. 1 Zákona o zápisech vlastnických práv k nemovitostem platí, že zápisy právních vztahů o nemovitosti, provedené dle dřívějších právních předpisů, prokazují pravdivost skutečností, které jsou v nich uvedeny, není-li prokázán opak. Pro údaje zapsané v katastru nemovitostí tedy platí presumpce správnosti, pokud není prokázán opak relevantním způsobem.

S ohledem na výše uvedené je tedy zřejmé, že zásadní roli zde sehrává katastr nemovitostí. *„Katastr nemovitostí České republiky se zabývá podrobným evidováním nemovitostí. Představuje soupis, popis a geometrické a polohové určení vybraných nemovitostí na území státu a jeho součástí je evidence vlastnických a jiných věcných práv a dalších, zákonem stanovených práv k těmto nemovitostem“*.⁷⁴

Stav zápisu v katastru nemovitostí však nemusí odpovídat skutečnému právnímu stavu a v takovém případě pak platí přednost skutečného právního vztahu věci před stavem zápisu v katastru nemovitostí za předpokladu, že věcněprávní vztah k nemovitosti dostatečně prokáže ten, kdo se jej dovolává. Dovolat se nápravy může žalobce právě prostřednictvím žaloby na určení, ve které musí uvést skutečnosti, kterými osvědčuje jeho naléhavý právní zájem na tomto určení.

Pokud je zápis o vlastnickém právu v rozporu se skutečností, pak se jedná o chybný údaj ve smyslu ust. § 8 odst. 1 zákona č. 344/1992 Sb., o katastru nemovitostí České republiky v platném znění (dále jen „**Katastrální zákon**“). Zároveň se jedná o neoprávněný zásah do vlastnického práva skutečného vlastníka nemovitosti a je třeba tento neoprávněný zásah napravit.

Tento nesoulad se skutečným stavem je možné napravit, pokud jsou nesporné

⁷³ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 18. ledna 2006, sp. zn. 30 Cdo 1827/2005

⁷⁴ KUBA, Bohumil. OLIVOVÁ, Květa. *Katastr nemovitostí České republiky*. Praha: Linde, 2004. s. 37.

skutečnosti, jež osvědčují změnu zápisu vlastnického práva na základě listiny o narovnání nebo na základě uznání pořízeného prostřednictvím notářského zápisu nebo též na základě soudního smíru.⁷⁵ Kromě uvedených možností je možné v případě spornosti ve věci nápravy dosáhnout také prostřednictvím **žaloby na určení vlastnického práva k nemovitosti**. Na základě rozsudku je pak příslušný katastrální úřad povinen provést záznamem zápis o vlastnickém právu k nemovitosti do katastru nemovitostí.

Zvlášť důležitá je v případě žaloby na určení vlastnického práva formulace žalobního petitu. **Kladně formulovaným žalobním petitem** bude určeno, že žalobce je vlastníkem určité nemovitosti. Kladný petit přichází v úvahu například tehdy, pokud byl žalobce jako vlastník nemovitosti v katastru nemovitostí zapsán, avšak poté došlo důsledkem určité právní skutečnosti ke změně. Je třeba, aby taková určovací žaloba směřovala proti všem osobám, jež vlastnické právo žalobce popírají a které byly v důsledku určité právní změny do katastru nemovitostí zapsány jako vlastníci, v opačném případě by nebyl dán právní zájem na určení. Dále může dojít například k situaci, kdy původně pravdivý zápis v katastru nemovitostí byl zpochybněn a z tohoto důvodu byla v katastru nemovitostí provedena změna a došlo tak ke změně vlastnického práva k předmětné nemovitosti (např. listinou obsahující neplatný právní úkon). Co se týče **negativní formulace žalobního petitu** určovací žaloby, tak v takovém případě je předmětem řízení určení neexistence vlastnického práva toho, kdo je jako vlastník nemovitosti zapsán v katastru nemovitostí. Na straně žalobce pak tedy stojí ten, kdo tvrdí, že vlastníkem nemovitosti není ten, kdo je jako vlastník zapsán v příslušném katastru nemovitostí, resp. žalovaný. Ustálená judikatura však tento žalobní petit nepřipouští, neboť takovým určením není vyřešen sporný právní vztah a takové rozhodnutí tedy nemůže být podkladem pro zápis vlastnického práva skutečného vlastníka do katastru nemovitostí.

Stejně tak není vhodné žalovat na určení neplatnosti smlouvy o převodu nemovitosti soudem, neboť rozsudkem, který určuje neplatnost takové smlouvy, není

možné dosáhnout změny zápisu v katastru nemovitostí.⁷⁶ Z výroku takového rozsudku totiž není možné dovodit skutečného vlastníka nemovitosti, protože v praxi může dojít k celé řadě situací, které zakládají nebo mění vlastnický vztah a které se týkají právního vztahu, jež byl upraven neplatnou smlouvou (např. sloučení nebo rozdělení pozemku atd.). Ve vztahu k určení skutečného vlastníka nemovitosti je tedy otázka neplatnosti smlouvy o převodu nemovitosti otázkou předběžnou. Je-li tedy možné žalovat přímo na určení práva nebo právního vztahu, pak nebude dána existence naléhavého právního zájmu na určení neplatnosti smlouvy, která se týká tohoto práva či právního vztahu. Je zde opětovně zdůrazněna účelnost určovacích žalob, kdy volba příslušné určovací žaloby by měla být účelná a měla by vést pokud možno ke konečnému vyřešení sporných otázek a odstranit tak právní nejistotu.

V právní literatuře je také zmiňována žaloba na vyklizení sporné nemovitosti jako jedna z možností, jak se domáhat změny zápisu vlastnického práva v katastru nemovitostí. Avšak z praktického hlediska žalobce nemusí být vždy vlastníkem předmětné nemovitosti, neboť žalobu na vyklizení nemovitosti může u soudu uplatňovat nejen vlastník, ale také např. oprávněný nájemce nebo oprávněný z věcného břemene. Zároveň rozsudek soudu o vyklizení nemovitosti není vhodným právním titulem pro změnu zápisu vlastnické práva do katastru nemovitostí, jelikož nesplňuje podmínku určitosti, která je pro zápis do vlastnického práva nezbytná.

Z výše uvedených skutečností tedy vyplývá, že zásadním je **požadavek určitosti a nezpochybnitelnosti vlastnického práva k nemovitosti** v rozhodnutích soudu, jakožto součást ústavního principu právní jistoty.

Žalobce musí při formulaci žalobního petitu vždy vycházet z konkrétních okolností v době, ve které žalobu podává. Uplatněním žaloby u soudu jsou ovlivněna i případná probíhající vkladová řízení před příslušným katastrálním úřadem. V souladu s

⁷⁵ ust. § 5 odst. 5 a § 6 Katastrálního zákona a ust. § 7 a § 10 odst. 1 Zákona o zápisech vlastnických práv k nemovitostem

ust. § 64 odst. 1 písm. c) zákona č. 500/2004 Sb., správního řádu v platném znění (dále jen „**Správní řád**“), který nabyl účinnosti dne 1.1.2006, je správnímu orgánu dána možnost probíhající správní řízení, v případě řízení o předběžné otázce, usnesením přerušit až do doby vydání meritorního rozhodnutí.⁷⁷ V praxi je tedy možná situace, kdy katastrální úřad povolí vklad a poté je vydáno rozhodnutí soudu, že převodce nebyl skutečným vlastníkem nemovitosti. Dojde tak ke stavu, kdy je v katastru nemovitostí zapsána osoba, jež uzavřela smlouvu s „domnělým“ vlastníkem nemovitosti.

Je třeba také zmínit fakt, že katastrální úřad provede zápis poznámky do katastru nemovitostí. Účelem této poznámky je upozornění pro všechny subjekty, že u předmětné nemovitosti nemusí být skutečným vlastníkem ten, kdo je jako vlastník v katastru nemovitostí zapsán. Pokud bude žalobě o určení vlastnického práva vyhověno ve prospěch žalobce, pak bude pravomocný rozsudek podkladem pro provedení zápisu do katastru nemovitostí, a to formou zápisu.

Kromě žaloby o určení vlastnictví může být v souladu s konstantní judikaturou podána také žaloba o určení, že na nemovitosti vázne věcné právo, které není zapsáno v katastru, nebo naopak, že na nemovitosti věcné právo nevázne, ačkoliv v katastru nemovitostí zapsáno je. Poznámky o probíhajícím řízení ohledně těchto žalob plní pouze informační funkci pro účastníky realitního trhu, aniž by zpravidla odůvodňovaly přerušení vkladového řízení.

V praxi se můžeme setkat i se žalobami na určení vlastnického práva k nemovitosti, která ještě není v katastru nemovitostí vůbec evidována, a to například proto, že dosud nebyla stavba nemovitosti dokončena, a proto není v katastru nemovitostí zapsána. *„Tvrdí-li žalobce v žalobě, že sporná stavba, k níž má být určeno vlastnictví, stojí na pozemku žalovaného a v žalobním návrhu (petitu) tento pozemek označí jiným parcelním číslem, než má pozemek, na němž stavba skutečně stojí, jde o rozpor žalobního tvrzení se*

⁷⁶ srov. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 11. července 2002, sp. zn. 22 Cdo 543/2001

žalobním návrhem. V takovém případě jde o nesprávné podání ve smyslu § 43 odst. 1 OSŘ a pak je povinností soudu poučit žalobce o této nesprávnosti a vyzvat jej k jejímu odstranění⁷⁸. Nezbytnou součástí takové žaloby a rozsudku by měl být geometrický plán, jež příslušnou nemovitost zobrazí a též by měla být nemovitost zakreslena v katastrální mapě, neboť jen tak bude splněna podmínka určitosti. V opačném případě by zápis takového nově vzniklého katastrálního operátu mohl v praxi činit značné potíže.

V souladu s ust. § 120 odst. 2 ObčZ stavba není součástí pozemku a vlastník pozemku, na kterém je umístěna stavba, která je ve vlastnictví jiné osoby, má proto naléhavý právní zájem na určení, kdo je vlastníkem této stavby.⁷⁹ Naléhavý právní zájem na určení vlastnického práva ke stavbě má také nájemce pozemku, na kterém stojí tato stavba, o které tvrdí, že je v jeho vlastnictví.

Pokud jde o určení vlastnického práva více osob k téže nemovité věci, je třeba žalobní petit formulovat tak, že se tyto osoby určují spoluvlastníky předmětné věci a je též nutné uvést jejich spoluvlastnické podíly, neboť bez tohoto určení by nebyl splněn požadavek určitosti a nezpochybnitelnosti.

Předmětem sporu může být také určení, že určitá osoba je spoluvlastníkem určitého podílu na společné věci. Spory tohoto charakteru jsou nejčastější v souvislosti hospodařením se společnou věcí, neboť podle ust. § 139 odst. 2 ObčZ jsou k hospodaření se společnou věcí oprávněni spoluvlastníci většinou, která se počítá dle velikosti podílů. Pokud není jasné, kdo je spoluvlastníkem a v jakém rozsahu, pak vzniká právní zájem na odstranění této právní nejistoty pro výkon spoluvlastnických práv. „Jestliže žalobce jakožto spoluvlastník věci sleduje vydáním rozsudku na určení spoluvlastnictví žalovaného k též věci odstranit své pochybnosti o tom, komu svědčí toto právo k předmětné nemovitosti, pak

⁷⁷ předchozím zákonem č. 71/1967 Sb., o správním řízení, který platil do 1.1.2006, byl katastrální úřad v souladu s ust. § 29 odst. 1 a ust. § 40 povinen vkladové řízení přerušit v případě zahájení řízení o předběžné otázce

⁷⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 17. října 2000, sp. zn. 22 Cdo 1859/99

⁷⁹ srov. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24. června 1999, sp. zn. 24 Cdo 294/98

má ve smyslu § 80 písm. c) o. s. ř. naléhavý právní zájem na takovém určení.⁸⁰ Naléhavý právní zájem přitom bude dán i v případě, že se tato osoba ke spoluvlastnictví nehlásí a jako spoluvlastník je v katastru nemovitostí zapsána osoba jiná.

V praxi se vyskytují i případy existence duplicitních zápisů vlastnictví, jež je možné odstranit předložením dohody o uznání vlastnického práva⁸¹ nebo na základě usnesení soudu o schválení dohody o uznání vlastnického práva a též také prostřednictvím rozhodnutí soudu o určení vlastnického práva. V souladu se stanoviskem jednoho ze senátů Nejvyššího soudu České republiky vysloveném v rozsudku ze dne 23. dubna 2003, sp. zn. 22 Cdo 1875/2002 má osoba duplicitně zapsaná jako vlastník určité nemovitosti vždy naléhavý právní zájem na určení vlastnického práva k nemovitosti.

K obnovení vkladového neboli právotvorného principu došlo změnou právní úpravy v roce 1993 již zmíněným Zákonem o zápisech vlastnických práv k nemovitostem. Tato změna s sebou přinesla základní otázku, a to zda v případě odstoupení od věcné smlouvy o převodu vlastnictví k nemovitosti dochází řekněme automaticky k obnovení vlastnického práva převodce k nemovitosti, anebo zda je k obnovení vlastnického vztahu převodce třeba věcněprávních účinků v podobě vkladu vlastnického práva k nemovitosti.

V právní teorii se objevily názory, že samotné odstoupení, jakožto jednostranný právní úkon, neznamená, že je vlastnické právo k předmětné nemovitosti automaticky obnoveno. Odstoupení od smlouvy má za následek jen zrušení závazkového vztahu *ex tunc*⁸² a konstitutivní účinky vkladu mohou být odstraněny buď novým zápisem katastrálního úřadu do katastru nemovitostí na základě dohody účastníků⁸³ anebo záznamem.⁸⁴ Bylo však možné zaznamenat i názory, že odstoupení od takové smlouvy samo o sobě nevyvolává věcněprávní účinky. Pokud mezi stranami nedojde k dohodě, tak

⁸⁰ srov. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 17. prosince 2002, sp. zn. 22 Cdo 1798/2002

⁸¹ ust. § 51 ObčZ

⁸² *Ex tunc* (z lat. *ex tunc*, od počátku) - jako by právo nebo právní vztah nikdy neexistovalo, nevzniklo (se zpětnou platností).

⁸³ ust. § 5 odst. 4 Katastrálního zákona

⁸⁴ ust. § 7 Zákona o zápisech vlastnických práv k nemovitostem

podle tohoto názoru nebylo možné spor řešit určovací žalobou podle ust. § 80 písm. b) o.s.ř., nýbrž žalobou, jejíž petit by směřoval k povinnosti vydat předmětnou nemovitost žalobci a strpět zápis vlastnického práva k nemovitosti do katastru nemovitostí. Po právní moci takového rozsudku, kde by soud navíc musel řešit jako předběžnou otázku, zda došlo ze strany převodce k odstoupení od konkrétní smlouvy, by došlo k opětovnému vzniku vlastnického práva žalobce k nemovitosti a tato skutečnost by byla následně zapsána do katastru nemovitostí. Soudní judikatura se v této oblasti nakonec sjednotila na právním názoru, jenž vedl k přijetí stanoviska Nejvyššího soudu České republiky v rozsudku ze dne 14. června 2006, sp. zn. 32 Cdo 2808/2004, že jednostranným právním úkonem odstoupení od věcné smlouvy o převodu vlastnického práva k nemovitosti zaniká právní titul, na jehož základě bylo účastníkem smlouvy vlastnické právo k nemovitosti nabyto a obnovuje se tak původní stav.⁸⁵ Smlouva se tak, není-li právním předpisem nebo mezi účastníky dohodnuto jinak, od počátku ruší. Ze zákona se tak obnovuje vlastnické právo převodce k nemovitosti. V dalším stanovisku, tentokrát Vrchního soudu v Praze se uvádí, že zápis do katastru nemovitostí má v takové případě pouze deklaratorní účinky a provádí se záznamem v souladu s ust. § 7 odst. 1 Katastrálního zákona. „*Se zřetelem na platnou právní úpravu nabývání vlastnictví k nemovitostem nutno dovodit, že samotné odstoupení prodávajícího od kupní smlouvy jako jednostranný právní úkon neznamena, že se bez dalšího obnovilo jeho vlastnické právo k nemovitostem, jež byly předmětem převodu. Odstoupení od smlouvy má za následek pouze zrušení závazkového právního vztahu od počátku (§ 48 odst. 2 ObčZ). Konstitutivní (právo tvorné) účinky vkladu do katastru nemovitostí mohou být odstraněny buď tak, že bude pro žalobce jako prodávajícího vlastnické právo zapsáno katastrálním úřadem na základě dohody účastníků, jestliže k ní dojde (např. postupem podle § 5 odst. 4 katastrálního zákona č. 344/1992 Sb., v platném znění), anebo že bude zapsáno pro žalobce záznamem podle § 7 zák. č. 265/1992 Sb., na základě rozsudku vydaného např. o žalobě požadující určení žalobcova vlastnického práva“.⁸⁶ Stejný závěr platí i pro případ, že nabyvatel dříve, než došlo k odstoupení od předmětné věcné smlouvy, nemovitost převedl na třetí osobu, a ta nabyla nemovitost v dobré víře (*bona fide*).*

⁸⁵ srov. stanovisko Nejvyššího soudu České republiky 19. dubna 2006, sp. zn. Cpjn 201/2005 a rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. června 2003, sp. zn. 30 Cdo 2013/2002

V rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 16. června 2003, sp. zn. 22 Cdo 534/2002 bylo uvedeno, že pokud odstoupením od kupní smlouvy o převodu nemovitostí dojde ke zrušení smlouvy a k tomu, aby bylo obnoveno vlastnické právo prodávajícího k nemovitosti zapsané v katastru nemovitostí, pak je dle ust. 5 odst. 4 Katastrálního zákona nutná součinnost kupujícího k sepsu notářského zápisu. Obsahem tohoto notářského zápisu pak bude prohlášení účastníků předmětné smlouvy, že odstoupením byla smlouva zrušena. Tento notářský zápis bude podkladem pro obnovení vlastnického práva v katastru nemovitostí záznamem. Není-li však tato součinnost kupujícím poskytnuta, tak se prodávající musí obrátit na soud se žalobou na určení vlastnického práva k předmětné nemovitosti.

Je-li smlouva neplatná nebo pokud byla zrušena, tak jsou si účastníci povinni vrátit vše, co podle smlouvy dostali.⁸⁶ V případě kupní smlouvy týkající se nemovitosti je tedy povinností kupujícího vrátit prodávajícímu nemovitost a poskytnout mu potřebnou součinnost pro obnovení vlastnického práva k nemovitosti čili k potřebnému zápisu do katastru nemovitostí. Prodávající je oproti tomu povinen vrátit kupujícímu kupní cenu a též poskytnout potřebnou součinnost k tomu, aby byl opětovně zapsán jako vlastník nemovitosti do katastru nemovitostí. Prodávající bude mít v případě odstoupení od kupní smlouvy naléhavý právní zájem pro podání žaloby ve smyslu ust. § 80 písm. c) o.s.ř. vždy, neboť jde o odstranění stavu právní nejistoty, který je nežádoucí. V tomto případě také nelze vyloučit kumulaci žaloby na určení vlastnického práva a žaloby na vyklizení nemovitosti, tedy žaloby na plnění.

Důležité je též, zda ke vkladu vlastnického či jiného věcného práva do katastru nemovitostí již došlo nebo ne. Jestliže k vkladu zatím nedošlo, tak v případě, že žalobce tvrdí, že je smlouva absolutně neplatná, nebo že od takové smlouvy platně odstoupil, má naléhavý právní zájem na podání určovací žaloby ohledně neplatnosti předmětné smlouvy. Opačně tomu bude v případě, kdy ke vkladu vlastnického nebo jiného věcného práva již

⁸⁶ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 7. října 1996, sp. zn. 11 Cmo 165/96

⁸⁷ ust. § 457 ObčZ

došlo. Žalobce v tomto případě nemůže mít naléhavý právní zájem na určení neplatnosti předmětné smlouvy, neboť rozsudkem soudu, kterým by bylo určeno, že smlouva o převodu nemovitostí je neplatná, nemůže být podkladem pro záznam vlastnického práva do katastru nemovitostí.

Jeden ze senátů Nejvyššího soudu České republiky zaujal v rozsudku ze dne 11. prosince 2002, sp. zn. 22 Cdo 1377/2001 stanovisko, že žalobce může mít naléhavý právní zájem na určení, že vlastníkem určité nemovitosti je žalovaný, jenž tuto nemovitost převedl na jinou osobu, i když mu to zakazovalo předběžné opatření soudu, pokud tímto určením žalobce získá podklad nutný pro nařízení výkonu rozhodnutí prodejem nemovitosti.

V judikatuře bylo možné též zaregistrovat žalobu na určení, kterou se žalobce domáhal určení absolutní neplatnosti smlouvy o převodu nemovitosti, prostřednictvím které obec předmětnou nemovitost prodala, avšak bez rozhodnutí orgánu obce o daném právním úkonu s odůvodněním, že na dané věci má naléhavý právní zájem proto, že má o koupi této nemovitosti stále zájem. Z uvedeného vyplývá, že i třetí osoba může mít právní zájem na určení existence nebo neexistence vlastnického práva, pokud by vyhovění takové žalobě mohlo mít pozitivní dopad na právní postavení této osoby.⁸⁸

V soudní praxi existují také určovací žaloby, které připouštějí, aby osoba zapsaná v katastru nemovitostí, jejíž vlastnické právo bylo kvalifikovaně zpochybněno převodcem, podala žalobu na určení vlastnického práva k nemovitosti, není-li dán důvod k žalobě na plnění. V takovém případě má tato osoba právní zájem na takovém určení, aby byla odstraněna jeho právní nejistota.⁸⁹

Naléhavý právní zájem na podání žaloby na určení neexistence konkrétního právního vztahu nebo práva bude mít tedy žalobce i tehdy, pokud bude žalovat na určení,

⁸⁸ srov. Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 21. srpna 2007, č.j. I. ÚS 1097/07-1

⁸⁹ srov. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 4. září 2002, sp. zn. 22 Cdo 655/2001

že předmětná nemovitost není zatížena věcným břemenem nebo zástavním právem.⁹⁰

Velké množství žalob na určení se týká zejména věcněprávních vztahů k nemovitostem, popřípadě závazkových vztahů, jejichž prostřednictvím má být dosaženo příslušné dispozice s nemovitým majetkem, přičemž otázka posouzení naléhavého právního zájmu se vždy odvíjí podle konkrétní občanskoprávní úpravy.

6.5. Žaloba na určení průběhu hranice mezi pozemky

Již v římském právu byla v praxi vlastníky polních pozemků využívána žaloba na úpravu hranic těchto pozemků.⁹¹ Oba účastníci sporu měli postavení jak žalobce, tak žalovaného tzv. „iudicium duplex“ a o určení hranic pozemků rozhodovali rozhodci. Tento institut převzal v podstatě v téměř shodné podobě i **obecný zákoník občanský** z roku 1811 vydaný 1. června 1811 s účinností od roku 1812⁹² (dále jen "**OZO**"). OZO v hlavě 16 v ust. § 850 a násl. upravoval obnovu a opravu hranic v případě, že se hranice mezi pozemky staly neznatelnými. V ust. § 850 OZO pak bylo přesně stanoveno, že: *„Byli-li mezníky mezi dvěma pozemky jakýmkoliv okolnostmi tak porušeny, že by se mohly stát zcela neznatelné, nebo jsou-li hranice skutečně neznatelné nebo pochybné, je každý soused oprávněn žádati, aby hranice byla soudně obnovena nebo opravena. Za tím účelem bud' teč sousedé pozvání k jednání v řízení nesporném s tím upozorněním, že hranice bude určena a vyznačena, i když se pozvaný nedostaví.“* Již za působnosti bylo tedy možné, aby soud rozhodl kontumačním rozsudkem.⁹³ Tzn. že pokud se obeslaný účastník nedostavil k řízení, tak bylo rozhodnuto i bez jeho účasti. O hranicích mezi pozemky bylo rozhodováno podle poslední pokojné držby a pokud jí nebylo možné zjistit, tak soud pozemky rozdělil podle slušného uvážení.

⁹⁰ srov. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. dubna 2003, sp. zn. 21 Cdo 58/2003

⁹¹ actio finium regundorum

⁹² Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch, zkratka ABGB - na našem území platil do roku 1950, v části věnované pracovnímu právu až do poloviny 60. let, na území Rakouska platí dodnes.

⁹³ Kontumační řízení (z lat. *in contumaciam*, v nepřítomnosti) - bylo zavedeno již v právu římském, použít jej ale tehdy bylo možné pouze v případě, že se nedostavil žalobce, v opačném případě řízení zůstalo v klidu (lis pendet) a proces mohl být promlčen až po uplynutí 40-ti let.

Nový občanský zákoník tzv. **střední občanský zákoník** byl přijat 25. října 1950 jako zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník (dále jen "**OBZ**"). OBZ žalobu na určení hranic mezi pozemky nepřevzal, ale upravoval příslušnost soudu pro případ soudního řízení týkajícího se určení věcného práva k nemovité věci, nebo pro případ soudního řízení, ve kterém se takové právo popírá, a též v případě řízení, ve kterém je řešeno rozdělení nemovité věci anebo úprava hranic.

Žaloba na určení hranice mezi pozemky představuje právní institut s dlouhou tradicí, jež se vždy vyznačoval svými specifiky. Tato specifika se projevila zejména v procesní formě a též v prosazování veřejného zájmu pro vymezení hranic mezi pozemky. Z těchto důvodů se v podstatě nejednalo o běžné sporné řízení. Zlomovým bylo pro tento specifický právní instrument přijetí ObčZ, na jehož základě bylo judikaturou opakovaně konstatováno, že žaloba tohoto druhu není nadále podle zákona přípustná. Další mezník představují legislativní změny, které proběhly počátkem 90. let 20. století, především se pak jednalo o přijetí Katastrálního zákona.⁹⁴ Po vstupu Katastrálního zákona v platnost se tato oblast občanského práva procesního stala ještě více nejasnou, a proto se v praxi objevila i taková soudní rozhodnutí, která určovala průběh hranice mezi pozemky.

Současný ObčZ a o.s.ř. žalobu na úpravu hranic neupravují. Ani publikovaná soudní judikatura ze sedmdesátých let 20. století žalobu tohoto druhu v podstatě vůbec nepřipouštěla. Jedním z mála stanovisek, které se problematikou žalob na určení hranic zabývalo, bylo stanovisko Nejvyššího soudu Slovenské republiky ze dne 27. června 1972 sp. zn. Cpj 59/71. Uvedené stanovisko se však k problému určení hranic mezi pozemky stavělo nejednoznačně a nepřineslo tedy žádný prospěch, avšak alespoň na tuto problematiku upozornilo.

⁹⁴ Původním katastrálním zákonem byl zákon č. 177/1927 Sb., o pozemkovém katastru a jeho vedení, (účinnost od 1. ledna 1928, zrušen k 1. září 1971 zákonem č. 46/1971 Sb., o geodézii a kartografii a ten byl pak zrušen zákonem č. 200/1994 Sb., o zeměměřičství a o změně a doplnění některých zákonů souvisejících s jeho zavedením, který nabyl účinnosti dne 1. ledna 1995 a platí dodnes) a evidenci nemovitostí upravoval také zákon č. 22/1964 Sb., o evidenci nemovitostí (účinnost od 1. dubna 1964, zrušen k 1. lednu 1993 zákonem č. 344/1992 Sb., o katastru nemovitostí České republiky, který nabyl účinnosti dne 1. ledna 1993 a platí dodnes).

V souladu s ust. § 119 odst. 2 ObčZ je pozemek věcí nemovitou. Podle ust. § 2 odst. 1 Katastrálního zákona je každý pozemek evidován v příslušném katastru nemovitostí. Pozemkem se dle ust. § 27 písm. a) Katastrálního zákona rozumí část zemského povrchu oddělená od sousedních částí hranicí územní správní jednotky nebo hranicí katastrálního území, hranicí vlastnickou, hranicí držby, hranicí rozsahu zástavního práva, hranicí druhů pozemků, popř. rozhraním způsobu využití pozemků. „Údaje katastru, a to parcelní číslo, geometrické určení nemovitosti, název a geometrické určení katastrálního území, jsou závazné pro právní úkony týkající se nemovitostí vedených v katastru“.⁹⁵ Právě geometrickým určením jsou vytyčeny hranice pozemku, avšak v praxi často dochází ke sporům o hranici mezi sousedními pozemky.

Ve veřejnoprávních předpisech nalezneme úpravu hranic pozemků v Katastrálním zákoně, který rozlišuje mezi zjišťováním⁹⁶ průběhu hranic a vytyčováním⁹⁷ hranic pozemků. Zásadní rozdíl spočívá v tom, že zjišťovací řízení se zahajuje z moci úřední, kdežto vytyčování pozemků se děje na základě žádosti vlastníka popřípadě vlastníků pozemků. Při zjišťování hranic pozemků se jedná o obnovu katastrálního operátu novým mapováním dle skutečného stavu v terénu, což se však neděje příliš často.

Existují-li rozpory ve tvrzení vlastníků pozemků ohledně průběhu hranice, tak se za platné považují ty hranice, jež byly obsahem katastrálního operátu a hranice se označí jako sporné. Vlastníci pak mají možnost řešit spor o vlastnictví sporné části pozemku občanskoprávní cestou.

„Vytyčování hranic pozemků je zeměměřickou činností, při které se v terénu vyznačí poloha lomových bodů hranic pozemků podle údajů katastru o jejich geometrickém a polohovém určení“.⁹⁸ K vytyčování hranice jsou určeni úředně oprávnění zeměměřičtí inženýři. Pokud vlastníci pozemků s takto vytyčenou hranicí nesouhlasí, tak mají možnost

⁹⁵ ust. § 20 Katastrálního zákona

⁹⁶ ust. § 14 Katastrálního zákona

⁹⁷ ust. § 19a Katastrálního zákona

⁹⁸ ust. § 19 Katastrálního zákona

řešit spor o vlastnické právo ke sporné části pozemku občanskoprávní cestou, stejně jako v případě, kdy dojde ke sporu o hranici mezi pozemky při zjišťování průběhu hranic pro obnovu katastrálního aparátu novým mapováním.

Současná právní úprava nezná spory o hranici pozemků, jakožto speciální druh soudního řízení. V odborné literatuře se uvádí, že spor o hranici mezi pozemky není samostatným typem žaloby. Většinu sporů o hranici mezi pozemky je možné vyřešit prostřednictvím instrumentů, které jsou uplatňovány v působnosti a pravomoci katastru nemovitostí, a to i novým vyměřením hranic, pokud je jejich průběh nejistý nebo sporný. Až v případě, že spor o hranici mezi pozemky nelze vyřešit prostřednictvím těchto prostředků, nastupuje určovací žaloba. Žalobu na určení hranice mezi pozemky bude možné podat, jestliže bude sporný nejen průběh hranice mezi pozemky, ale také právo některého účastníka k pozemku nebo jeho části, a to např. vzhledem k vydržení.

V rozsudku Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. května 2002, sp. zn. 22 Cdo 1908/2000 bylo judikováno, že pokud dojde mezi vlastníky sousedních pozemků ke sporu o hranice mezi těmito pozemky, pak je dán naléhavý právní zájem a účastníci mohou podat žalobu na určení sporné části pozemku. Hranice ale musí být objektivně zjiitelná a soudním rozhodnutím pak bude deklarováno existující vlastnické právo ke sporné části pozemku.

V rozsudku Nejvyššího soudu České republiky ze dne 18. března 2003, sp. zn. 22 Cdo 2409/2002 bylo pak judikováno, že pokud se původní hranice stala neurčitou, avšak tuto hranici lze za pomoci znalce zjistit, je třeba poučit žalobce o změně žalobního petitu takovým způsobem, aby odpovídal žalobě dle ust. § 126 ObčZ, případně dle ust. § 80 písm. c) o.s.ř., avšak s požadavkem na určení vlastnictví k přesně určené části pozemku. Rozhodnutí by pak v takovém případě bylo deklaratorní. „Rozhodnutí, jímž by byla určena nová hranice mezi pozemky, soudu nepřísluší.“⁹⁹ Ke shodnému rozhodnutí dospěl Nejvyšší soud České republiky také v usnesení ze dne 29. července 2004, sp. zn. 22 Cdo 2035/2003,

ve kterém je judikováno, že: „V pravomoci soudu v občanském soudním řízení je rozhodnout o sporu o průběh jen takové hranice mezi pozemky, která je objektivně zjištělná. Žalobní petit je třeba formulovat tak, že půjde o spor o určení vlastnictví, příp. o vyklizení přesně určené části pozemku. Pokud se žalobce domáhá určení průběhu hranice mezi pozemky, ale z žalobních tvrzení se podává, že mu jde o určení toho, kdo je vlastníkem sporné části pozemku, přičemž spor vznikl proto, že mezi účastníky není shoda o průběhu objektivně zjištělné hranice, musí soud žalobce poučit o nutnosti upravit žalobní návrh (petit) tak, aby odpovídal § 126 občanského zákoníku, případně § 80 písm. c) OSŘ, Pokud žalobce formuluje v tomto případě žalobní petit tak, že se domáhá určení průběhu hranice mezi pozemky, příp. parcelami, a soud jej o nutnosti žalobu upravit nepoučí a o návrhu věcně rozhodne, jde o vadu řízení, která však nemá za následek nesprávné rozhodnutí ve věci.“ Z uvedeného tedy vyplývá, že zjištění průběhu hranice mezi sousedními pozemky je v těchto případech skutkovým zjištěním, nikoliv však určením právním, protože jde o otázku odbornou, a její řešení nepřísluší soudům, ale znalci z oboru geodézie a kartografie

Z konstantní judikatury upravující tuto oblast mj. vyplývá, že žalobě, kde by hranice nebyla objektivně zjištělná není možné vyhovět, a to ani pokud by k podání této žaloby vyzval příslušný správní orgán, neboť takové rozhodnutí by mělo pouze konstitutivní charakter a každé konstitutivní rozhodnutí představuje zásah do soukromých práv a možnost vydat takové rozhodnutí musí vycházet přímo ze zákona, jinak to není možné. Zároveň bylo odvozeno, že přesto, že se hranice mezi sousedními pozemky stane objektivně nezjištělná, tak tato hranice existuje a je tím dané vlastnictví sousedů. Vytýčení nové hranice by tak představovalo zásah do práv alespoň jednoho ze sousedů a s ohledem na čl. 11 LPS nemůže být v takovém případě rozhodnuto bez zákonného podkladu.¹⁰⁰

Žaloba na určení průběhu hranice mezi pozemky nepatří pod žádný typ žalob, které nalezneme v ust. § 80 písm. c) o.s.ř., je tomu tak proto, že toto ustanovení obsahuje pouze demonstrativní výčet a je tedy možné připustit i jinou žalobu, než tu, která je

⁹⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 18. března 2003, sp. zn. 22 Cdo 2409/2002

¹⁰⁰ srov. Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 5. února 2004, sp. zn. Cdo 801/2003

uvedena ve zmíněném ustanovení. Taková žaloba však musí vycházet z konkrétního ustanovení zákona a bohužel v případě žaloby na určení hranice mezi sousedními pozemky takové ustavení neexistuje.

Konstantní judikatura se tedy přiklání k názoru, že namísto by v těchto případech byla žaloba o určení vlastnictví ke sporné části pozemku za předpokladu, že hranice je spolehlivě zjistitelná z geometrického plánu. Jestliže pak v takovém případě soud rozhodne, že žalobce je vlastníkem pozemku, bude se jednat o nepřímé určení průběhu hranice mezi pozemky.

V praxi tedy mohou nastat dva případy ohledně určení hranice mezi pozemky: a) každý z vlastníků tvrdí, že hranice mezi jejich pozemky vede jinudy a soud má možnost objektivně zjistit, obvykle za pomoci znalce a dokumentace, skutečný průběh hranice, a nebo b) každý z účastníků tvrdí, že hranice vede jinudy, avšak soud nemá možnost objektivně zjistit kudy hranice mezi pozemky skutečně vede a účastníci se tak de facto domáhají určení hranice nové.

Přestože v současném právní řádu nenalezneme ustanovení, které by umožňovalo podat žalobu o určení hranic mezi pozemky, v praxi jsou tyto žaloby užívány, neboť jejich potřeba vyplývá jak z právní teorie, tak z právní praxe. Neúspěšně však bude žalováno na určení hranice mezi pozemky v případě, že se bude jednat o spor o hranice pozemků, které nelze objektivně zjistit.

V odborné literatuře nalezneme pouze zmínky o žalobě na určení hranic pozemku a některými odborníky je zastáván názor, že se nejedná o samostatný druh žaloby, ale že takovýto spor bude řešen prostřednictvím reivindikačních žalob¹⁰¹, kdy žalobce tvrdí, že je vlastníkem části sousedního pozemku.

6.6. Žaloba na určení neplatnosti výpovědi z nájmu bytu

¹⁰¹ Reivindikační žaloba (žaloba na vydání věci) - žalobce (vlastník) se domáhá vydání neoprávněně zadržované věci.

S účinností od 31. března 2006 došlo k zásadní změně zákonem č. 107/2006 Sb., o jednostranném zvyšování nájemného k bytu a o změně zákona č. 40/194 Sb., občanského zákoníku¹⁰² tak, že oproti dřívější úpravě je nyní nájemce nucen podat žalobu na určení neplatnosti výpovědi z nájmu bytu. Předchozí právní úpravou byl nucen pronajímatel podat u soudu žalobu o přivolení k výpovědi z nájmu bytu.

*"Nájemce není povinen byt vyklidit, pokud podá ve lhůtě 60 dnů ode dne doručení výpovědi žalobu na určení neplatnosti výpovědi a řízení není ukončeno pravomocným rozhodnutím soudu."*¹⁰³ Toto ustanovení je reakcí na nový stav, kdy pronajímatel bytu je v souladu s ust. §711 odst. 2 ObčZ v určitých případech oprávněn vypovědět nájem bytu bez přivolení soudu, avšak nájemce se může této výpovědi bránit žalobou na určení neplatnosti výpovědi z nájmu bytu u příslušného soudu.

Ačkoliv by se výklad tohoto ustanovení mohl zdát jasným, v praxi je toto ustanovení vykládáno až příliš široce, a to s sebou přináší celou řadu problémů. Mezi odborníky se vedou spory spočívající ve výkladu, který považuje za možné, aby žalobce žalobu na určení neplatnosti výpovědi z nájmu bytu podal i po stanovené 60-ti denní lhůtě, která počíná běžet ode dne doručení výpovědi. Někteří odborníci tvrdí, že uplynutím této lhůty je již toto právo prekludováno, avšak další skupina má zase za to, že žalobu na určení neplatnosti výpovědi z nájmu bytu je možné k příslušnému soudu podat i po uplynutí této 60-ti denní lhůty.

Ta část odborníků, která se přiklání k tomu, že určení neplatnosti výpovědi z nájmu bytu se může nájemce dovolávat i po uplynutí 60-ti denní lhůty, tvrdí, že pokud je žaloba podána v této lhůtě, pak žalobce nemusí prokazovat právní zájem na jejím podání, přičemž to platí jak pro tvrzení neplatnosti výpovědi nájmu, tak pro případy, kdy jsou namítány rozpory s obecnými ustanoveními ObčZ. anebo rozpor s ust. § 711 odst. 2 ObčZ.

¹⁰² Část první tohoto zákona pozbude platnosti ke dni 31. prosince 2012.

¹⁰³ ust. § 711 odst. 5 ObčZ.

Je-li tedy žaloba podána po uplynutí 60-ti denní lhůty, pak rozdíl spočívá pouze v tom, že žalobce musí prokazovat naléhavý právní zájem na jejím podání. Tento právní zájem je pak možné dovodit vždy, když nájemce v bytě bydlí i po doručení výpovědi a i po uplynutí 60-ti denní lhůty, případně i po dni, kdy měl podle výpovědi a v souladu s ust. § 710 odst. 2 ObčZ nájemní vztah skončit. Pokud žaloba na určení neplatnosti nebyla podána žalobcem v 60-ti denní lhůtě, tak z tohoto nelze dovozovat, že výpověď z nájmu bytu byla podána platně a z toho tedy vyplývá, že uplynutím této lhůty nenastupuje nevyvratitelná domněnka. Žalobcova možnost dovolávat se neplatnosti výpovědi z nájmu bytu není v žádném případě časově omezena na lhůtu 60-ti dní. Uplynutím 60-ti denní lhůty je omezena pouze možnost podat žalobu na určení neplatnosti výpovědi z nájmu bytu podle ust. § 711 odst. 5 ObčZ, avšak jen za předpokladu, že bude připuštěn striktní výklad ust. § 80 písm. c) o.s.ř. Nájemce je tak tedy oprávněn podat žalobu na určení, že nájemní vztah nadále trvá vždy, prokáže-li naléhavý právní zájem. V některých případech je pak sám soud povinen se otázkou určení neplatnosti dané výpovědi z nájmu bytu zabývat v rámci jiných řízení, a to i bez toho, aby toto určení nájemce namítal. O takový případ se bude jednat například, pokud bude pronajímatelem podána žaloba na vyklizení bytu.

Je zřejmé, že zodpovězení této otázky není nikterak jednoduché a oba výše zmiňované protichůdné názory zastávané právními teoretiky mají své racionální jádro. Domnívám se však, že v zájmu posílení ochrany subjektivních práv jednotlivců není možné považovat 60-ti denní lhůtu za lhůtu prekluzivní.

Dalším specifickým druhem žaloby na určení je **žaloba na určení neplatnosti výpovědi z nájmu bytu v případě, že nájemci tohoto bytu jsou manželé**. K této otázce se vyjádřil Nejvyšší soud České republiky v rozsudku ze dne 8. července 2009, sp. zn. 26 Cdo 1704/2008, kde bylo konstatováno, že v řízení o přivolení k výpovědi z nájmu bytu mají manželé, pokud jsou společnými nájemci bytu podle ust. § 703 a násl. ObčZ, postavení nerozlučných společníků. *„Žalobu o přivolení k výpovědi z nájmu bytu podanou jen proti jednomu z nich soud zamítne pro nedostatek pasivní věcné legitimace. Právo společného nájmu bytu manžely se ve způsobu ukončení nájemního poměru (v tom smyslu,*

*že nájem bytu zanikne oběma manželům současně) neliší od zániku nájemního poměru u výlučných nájemců bytu. Výpověď z nájmu bytu, doručená pronajímatelem oběma (bývalým) manželům v domněnku, že právo společného nájmu bytu manžely dosud trvá, je proto způsobilá vyvolat zánik nájemního vztahu pouze u toho z manželů, jenž je výlučným nájemcem bytu. Po zjištění, že výlučným nájemcem bytu je pouze jeden z (bývalých) manželů, soud přivolí k výpovědi z nájmu jen vůči němu, a to jak v případě, že společné právo zaniklo před doručením výpovědi a před zahájením řízení, tak v případě, že se tak stalo v průběhu řízení; požadavek, že se rozsudek musí vztahovat na všechny účastníky, kteří vystupují na jedné straně sporu, zde neplatí. Manželé, jakožto společní nájemci bytu, musí být oba účastníky řízení o určení neplatnosti výpovědi z nájmu bytu“.*¹⁰⁴

Výše citovaným rozhodnutím Nejvyššího soudu České republiky bylo tedy judikováno, že právo společného nájmu bytu manželů se, co se týče zániku nájemního vztahu, neliší od zániku nájemního vztahu u výlučných nájemců bytu, neboť nájem bytu zanikne oběma manželům současně. Současně bylo dovozeno, že právo společného nájmu bytu mezi manželi je zvláštním případem společného nájmu bytu a oběma manželům musí být dána výpověď a oběma musí být také doručena.¹⁰⁵ Řízení o přivolení k výpovědi z nájmu bytu mají manželé (společní nájemci bytu ve smyslu § 703 a násl. ObčZ) postavení nerozlučných společníků; totéž platí i v řízení o přivolení k výpovědi z nájmu bytu vedeném vůči rozvedeným manželům, jimž toto právo dosud nezaniklo.

Z výše uvedeného je zřejmé, že pokud se řízení o žalobě na určení neplatnosti výpovědi z nájmu bytu neúčastní všichni nerozluční společníci, v tomto případě tedy manželé, nemůže být žalobě vyhověno z důvodu nedostatku věcné legitimace.

6.7. Žaloba na určení vlastnictví vůči zemřelému

V souladu s konstantní judikaturou je možné, aby byl dědic z titulu svého dědického nároku věcně legitimován k podání žaloby o určení, že zůstavitel byl ke dni

¹⁰⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. května 1997, sp. zn. Cdo 122/96

svého úmrtí vlastníkem určité věci. Jestliže je dědic z titulu svého dědického nároku věcně legitimován k podání žaloby o určení, že zůstavitel byl ke dni svého úmrtí vlastníkem věci, nemůže být tomuto určení na překážku okolnost, že i tento dědic zemřel a určovací žalobu namísto něj podávají jeho dědicové.¹⁰⁶

*“Není obvyklé, že u soudu je podána žaloba na určení, že určitá osoba byla ke dni své smrti vlastníkem určité věci, aniž by bylo zahájeno řízení o dodatečném projednání dědictví, zvláště je-li tu jiná osoba (nedědic), která má za to, že je vlastníkem sporné věci. Tento postup dědiců dovolací soud neshledává nesprávným ani z pohledu naléhavého právního zájmu na takovém určení”.*¹⁰⁷

V soudní praxi může být žaloba na určení vlastnictví vůči zemřelému úspěšná zejména tehdy, když je v katastru nemovitostí jako vlastník nemovitosti zapsána osoba, která je již prokazatelně po smrti a u které není znám žádný dědic.

V takovém případě je vždy dán naléhavý právní zájem na podání určovací žaloby, a to i tehdy, jestliže je předmětná nemovitost v katastru nemovitostí zapsána na osobu již nežijící, nebo na neexistující právnickou osobu, která nemá žádného právního nástupce. Je tomu tak proto, že vlastnickou žalobu a realizaci vlastnických práv skutečného vlastníka není možné podmiňovat tím, že dosud nebylo realizováno dědické nebo dědická řízení anebo tím, že není známa osoba, na kterou přešla práva a povinnosti této zemřelé osoby nebo neexistující právnické osoby univerzální sukcesí.¹⁰⁸

Pasivně legitimována je v takovém případě osoba, jež je zapsána v katastru nemovitostí. Pokud je však taková osoba již po smrti, nebo neexistuje (v případě právnické

¹⁰⁵ srov. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 26. června 1997, sp. zn. Cdon 37/97

¹⁰⁶ srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 14. prosince 2000, sp. zn. 20 Cdo 1897/97

¹⁰⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 19. ledna 2006, sp. zn. 30 Cdo 2769/2005

¹⁰⁸ Univerzální sukcese - na nabyvatele přecházejí jedinou právní skutečností všechna práva a povinnosti právního předchůdce, a to na základě dědění (dědic vstupuje do právního postavení zůstavitele) přímo ze zákona (to neplatí jde-li o práva a povinnosti osobní povahy), k univerzální sukcesí může dojít i v souvislosti se zánikem právnické osoby, nabývá-li celé její jmění její právní nástupce.

osoby bez nástupce), pak jsou k podání žaloby o určení vlastnictví pasivně legitimováni veškeři známí dědicové zemřelého vlastníka.

V praxi se stává, že jsou podávány **určovací žaloby** podle ust. § 80 písm. c) o.s.ř. **v souvislosti s projednáváním dědictví.** Takovou žalobou je pak určeno, že zůstavitel byl nebo nebyl ke dni úmrtí vlastníkem určité věci. Ve sporných případech taková věc může spadat do dědictví až po určení, že předmětná věc skutečně byla zůstavitelovým majetkem v době jeho smrti.

V judikatuře se vyskytla rozporná stanoviska ohledně řešení a rozhodnutí o určení vlastnictví vůči zemřelému. V rozsudku Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. listopadu 2001, sp. zn. 30 Cdo 1857/2001 bylo rozhodnuto, že pouze soud v rámci dědického řízení je oprávněn rozhodnout o tom, zda je určitá věc předmětem dědictví po určitém zůstaviteli. Oproti tomu pak bylo rozsudkem Nejvyššího soudu České republiky ze dne 17. března 2004, sp. zn. 22 Cdo 739/2003 judikováno, že v případě, že má zůstavitel společně s dalšími osobami zdědit věc, která nebyla v dědickém řízení po předchůdci zůstavitele projednána, pak se jeho dědicové nemohou domáhat určení, že byl zůstavitel ke dni smrti vlastníkem nemovitosti, ale musí být nejdříve věc dodatečně projednána ohledně původního vypořádání dědictví a až poté je možné rozhodnout o vlastnictví jeho dědice popř. dědiců.

V případě, že doposud neproběhlo dědické řízení ohledně nemovitosti nikoliv nepatrné hodnoty a není-li znám žádný žijící dědic vlastníka, který je po smrti, ale je stále zapsán v katastru nemovitostí jako vlastník předmětné nemovitosti a je více než pravděpodobné, že této osoby není, pak je naléhavý právní zájem na určení vlastnictví k této nemovitosti dán vůči tomu, kdo je na základě ustanovení ObčZ oprávněn dědit. V případě, že dědictví nenabývá žádný dědic popř. je dědictví dědicem případně dědici odmítnuto, pak dědictví připadá státu¹⁰⁹ a stát je proto pasivně legitimován k podání žaloby na určení vlastnictví.

Nejvyšší soud České republiky v usnesení ze dne 21. února 2002, sp. zn. 30 Cdo 1977/2001 uvedl, že okolnosti nastalé po smrti zůstavitele nemohou mít vliv na výsledek sporu o určení, zda zůstavitel byl ke dni úmrtí vlastníkem určité věci či nikoliv a není tedy možné namítat vydržení. *„Dědic se může domáhat určení, že zůstavitel byl ke dni úmrtí vlastníkem věci. Toto určení se vztahuje ke dni smrti zůstavitele, a okolnosti nastalé později na něj nemohou mít vliv. I když je věc, které se toto určení týká, posléze projednána v dědickém řízení a je potvrzeno nabytí dědictví (případně schválena dohoda o vypořádání dědictví nebo je dědické řízení ukončeno jinak), neznamená to, že dědic je i nadále vlastníkem věci. Při hodnocení dobré víry je vždy třeba brát v úvahu, zda držitel při běžné (normální) opatrnosti, kterou lze s ohledem na okolnosti a povahu daného případu po každém požadovat, neměl, resp. nemohl mít, po celou vydržecí dobu důvodné pochybnosti o tom, že mu věc nebo právo patří. Dobrá víra zaniká v okamžiku, kdy se držitel seznámí se skutečnostmi, které objektivně musely vyvolat pochybnost o tom, že mu věc po právu patří anebo že je subjektem práva, jehož obsah vykonává. Z rozsudku publikovaného pod č. C 1306 Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu, svazek 18, se podává, že oprávněným držitelem je držitel, který věc drží v omluvitelném omylu, že mu věc patří. Omluvitelný je omyl, ke kterému došlo přesto, že držitel postupoval s obvyklou mírou opatrnosti, kterou lze se zřetelem k okolnostem konkrétního případu po každém požadovat“.*¹¹⁰

Kromě žaloby na určení vlastnického práva je v praxi také používána žaloba oprávněného dědice, který se může vůči dědici neoprávněnému domáhat určení vlastnického práva k nemovitosti zvláštním druhem žaloby v souladu s ust. § 485 ObčZ.¹¹¹ Tato žaloba není žalobou dle ust. § 80 písm. c) o.s.ř. a není zde tedy třeba prokazovat existenci naléhavého právního zájmu. O.s.ř. také umožňuje, aby dědic své právo uplatnil speciální určovací žalobou podle ust. § 175k odst. 2 o.s.ř., pokud se jeho právo jeví jako

¹⁰⁹ ust. § 462 ObčZ

¹¹⁰ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky dne 21. února 2002, sp. zn. 30 Cdo 1977/2001

¹¹¹ „Zjistí-li se po projednání dědictví, že oprávněným dědicem je někdo jiný, je povinen ten, kdo dědictví nabyt, vydat oprávněnému dědici majetek, který z dědictví má, podle zásad o bezdůvodném obohacení tak, aby neměl majetkový prospěch na újmu pravého dědice. Nepravý dědic má právo, aby mu oprávněný dědic nahradil náklady, které na majetek z dědictví vynaložil; rovněž mu náleží užítky z dědictví. Jestliže však

méně pravděpodobné. Tato žaloba však nepředstavuje obecnou určovací žalobu, ale zvláštní žalobu určovacího charakteru, která je upravena procesním předpisem.¹¹²

věděl nebo mohl vědět, že oprávněným dědicem je někdo jiný, má právo jen na náhradu nutných nákladů a je povinen oprávněnému dědici kromě dědictví vydat i jeho užitky.“

¹¹² srov. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 21. března 2006, sp. zn. 21 Cdo 2431/2005 a Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28. dubna 2005, sp. zn. 30 Cdo 940/2004

7. Žaloba na plnění

Nejtypičtějším druhem žaloby je žaloba na plnění, která směřuje k tomu, aby byla žalovanému pravomocným rozsudkem uložena povinnost k určitému plnění. „*Uplatní se tam, kde z právní normy, popřípadě z ujednání subjektů právního vztahu vyplývají oprávnění, jimž odpovídají povinnosti žalovaného*“.¹¹³ O žalobách na plnění soud rozhoduje zpravidla rozsudkem a týká-li se plnění peněžního, též platebním rozkazem. Pravomocný rozsudek je zároveň exekučním titulem v případě, že není povinnost určena rozsudkem splněna dobrovolně. Může se jednat o plnění v podobě povinnosti něco dát¹¹⁴, něco konat¹¹⁵, něčeho se zdržet¹¹⁶ nebo něco strpět¹¹⁷. Plnění, které je žalobou požadováno, musí mít oporu v ustanoveních hmotněprávních předpisů.

„U žalob o plnění obzvláště platí, že žalobní návrh musí být jasný a určitý a že tedy ze žaloby musí bez pochybností vyplývat, čeho se navrhovatel domáhá. Domáhá-li se zaplacení peněžité částky, musí žalobce vždy uvést její výši a rozsah tohoto plnění nelze určit ani odkazem na znalecký posudek, který bude (by měl být podle návrhu žalobce) v řízení vypracován, ani na úvahu soudu nebo na pozdější (až v průběhu řízení provedené) doplnění žaloby; uvedené platí rovněž ve věcech náhrady škody“.¹¹⁸ V žalobním návrhu vymáhané povinnosti, jež může být předmětem výkonu rozhodnutí, musí být žalobní nárok specifikován tak, aby jej bylo možné vykonat některým ze způsobů výkonu rozhodnutí zakotvených v šesté části o.s.ř. Žalobní návrh tedy musí vyhovovat všem předpokladům materiální vykonatelnosti rozhodnutí, které je požadováno. Požadavek materiální vykonatelnosti rozhodnutí je splněn tehdy, když je v návrhu přesně specifikována

¹¹³ DAVID, Ludvík a kol. . *Občanský soudní řád - Komentář I. díl*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009. s. 369.

¹¹⁴ dare

¹¹⁵ facere

¹¹⁶ omittere

¹¹⁷ pati

¹¹⁸ BUREŠ, Jaroslav. DRÁPAL, Ljubomír. KRČMÁŘ, Zdeněk a kol. *Občanský soudní řád - Komentář I. díl*. Praha: C.H.Beck, 2006. s. 356.

povinnost, která má být žalovanému uložena a také určení lhůty, ve které má být požadovaná povinnost splněna, nejde-li však o lhůty ve smyslu ust. § 160 o.s.ř.

Výše uvedené však neplatí v případě, že je navrhováno vydání rozhodnutí, které se exekučně nevykonává. Ve smyslu ust. § 161 odst. 3 o.s.ř. totiž platí, že pravomocné rozsudky, které ukládají prohlášení vůle, toto prohlášení nahrazují. Tyto žaloby jejichž prostřednictvím je směřováno k nahrazení projevů vůle, ale musí obsahovat konkrétní znění nahrazované vůle.

Nejvyšší soud České republiky se v usnesení ze dne 30.června 2004, sp. zn. 20 Cdo 965/2003 ze dne 30. června 2004 k náležitostem materiální vykonatelnosti vyslovil, že pokud není možné z rozhodnutí dovodit náležitosti materiální vykonatelnosti ve smyslu ust. § 261a odst. 1 o. s. ř., a to ani výkladem s přihlédnutím k povaze uložené povinnosti či ke způsobu exekuce, tak takové rozhodnutí není možné vykonat, a soud proto takový návrh na nařízení jeho výkonu musí zamítnout.

Výkon rozhodnutí, který ukládá jinou povinnost, než je zaplacení určité peněžité částky, se řídí povahou uložené povinnosti a je ji možné provést vyklizením, odebráním věci, rozdělením.¹¹⁹ „Oprávněný nemůže volit mezi jednotlivými způsoby výkonu rozhodnutí vypočtenými taxativně v ustanovení § 258 odst. 2 druhá věta o. s. ř. (na rozdíl od případu, kdy oprávněný navrhuje výkon rozhodnutí k uspokojení peněžité pohledávky a kdy mu náleží volba některého ze způsobů výkonu rozhodnutí uvedených v ustanovení § 258 odst. 1 o.s.ř.). Soud proto musí při rozhodování o návrhu na nařízení výkonu rozhodnutí ukládajícího jinou povinnost než zaplacení peněžité částky mimo jiné zkoumat, zda je výkon navrhován způsobem, který odpovídá povaze povinnosti uložené vykonávaným rozhodnutím. Jde-li o rozhodnutí upravující střídavé užívání motorového vozidla či jiné

¹¹⁹ srov. ust. § 258 odst. 2 o.s.ř.

věci z bezpodílového spoluvlastnictví na čas do doby jeho vypořádání a ukládající vydat věc ve stanovených termínech, nelze je vykonat ukládáním pokut podle ustanovení § 351 o.s.ř., ale odebráním věci podle ustanovení § 345 a násl. o.s.ř.“¹²⁰

Obecně lze shrnout, že žalobou na plnění je možné se domáhat splnění jakékoliv povinnosti, pokud rozhodování o věci náleží do pravomoci civilních soudů. Plnění, které je žalobou požadováno, ale musí mít oporu v ustanoveních hmotněprávních předpisů a žalobní návrh musí být jasný a určitý a musí z něj bez pochybností vyplývat, čeho se navrhovatel domáhá.

¹²⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. ledna 1987, sp. zn. 3 Cz 2/87

8. Vztah žaloby na určení a žaloby na plnění

Vzájemnými vztahy žaloby určovací a žaloby na plnění se zabývá právní teorie i právní praxe. V této oblasti platí, že v dané věci má vždy **přednost žaloba na plnění před určovací žalobou**. Rozsudek o žalobě určovací má deklaratorní povahu. V žalobě na plnění je požadováno poskytnutí přímé ochrany uložením konkrétní povinnosti v meritorním rozhodnutí. Oproti předmětu v určovací žalobě, je v žalobě na plnění předmět žaloby širší a pojímá i určení samotného právního vztahu.

Dřívější judikaturou byla vyloučena možnost podat určovací žalobu v případech, kdy bylo možné podat žalobu na plnění. Toto stanovisko však bylo postupem času novější judikaturou změněno a bylo konstatováno, že žaloba na určení a žaloba na plnění se nevylučují v případech, kdy je určovací žaloba účelná a v její prospěch svědčí i hledisko hospodárnosti. Podat žalobu na určení není přípustné v případech, kdy by vedla jen ke zbytečnému zatěžování soudů. Určovací žaloba má preventivní charakter a používá se v případě, kdy lze jejím prostřednictvím eliminovat stav ohrožení práva nebo jistoty v právním vztahu a pokud nápravy nelze docílit jiným způsobem. Pokud již v konkrétním případě došlo k zániku tohoto právního vztahu např. na základě výpovědi smlouvy, tak je naprosto nadbytečné řešit otázku, zda smlouva existovala dříve nebo nikoliv, protože případné nároky stran musí být řešeny prostřednictvím žaloby na plnění.

Naopak je možné podat určovací žalobu v těch případech, kdy by se určením, zda tu právo nebo právní vztah je či není, mohlo předejít žalobě na určení. Platí to i tehdy, kdyby žalobou na plnění nebylo možné obsahově pojmut dosah práva nebo právního vztahu, o kterém má být rozhodnuto určovací žalobou. *„Určovací žaloba podle § 80 písm. c) o. s. ř. je preventivního charakteru a má místo jednak tam, kde její pomocí lze eliminovat stav ohrožení práva či nejistoty v právním vztahu a k odpovídající nápravě nelze dospět jinak, jednak v případech v nichž určovací žaloba účinněji než jiné právní prostředky vystihuje obsah a povahu příslušného právního vztahu a jejím prostřednictvím lze*

*dosáhnout úpravy, tvořící určitý právní rámec, který je zárukou odvrácení budoucích sporů účastníků. Tyto funkce určovací žaloby korespondují právě s podmínkou naléhavého právního zájmu, nelze-li v konkrétním případě očekávat, že je určovací žaloba bude plnit, nebude ani naléhavý právní zájem na takovém určení. Přitom příslušné závěry se vážou nejen k žalobě na určení jako takové, ale také k tomu, jakého konkrétního určení se žalobce domáhá“.*¹²¹ Žaloba na určení tak klade důraz na “skutečný” naléhavý právní zájem a pokud jej žalobce neprokáže, pak žaloba nemůže být úspěšná.

Pokud například žalobce po zániku práva společného nájmu bytu mezi manžely v důsledku trvalého opuštění společně domácnosti druhým z manželů žádá žalobou podle ust. § 80 písm. c) o.s.ř. o určení, že je jediným nájemcem bytu, tak pokud bude žalobce úspěšný, pak dojde nejen k odstranění právní nejistoty v postavení žalobce, ale také se přejde případným budoucím sporům ohledně žaloby na vyklizení předmětné nemovitosti.

*„Pravomocný rozsudek o žalobě na určení, zda tu právo nebo právní vztah je nebo není (§ 80 písm. c/ o.s.ř.), nevytváří zásadně překážku věci rozsouzené pro žalobu na plnění (§ 80 písm. b/ o.s.ř.) vycházející ze stejného skutkového základu; tuto překážku tvoří jen ve vztahu k nové žalobě na určení“.*¹²² Tento závěr Nejvyššího soudu České republiky myslím nikoho příliš nepřekvapí.¹²³ Oproti tomu však pravomocný rozsudek o žalobě na plnění zásadně vytváří překážku věci pravomocně rozhodnuté pro případnou žalobu na určení, zda tu právní vztah je či není, pokud by určovací žaloba vycházela ze stejného skutkového základu. Důvodem je fakt, že pravomocný rozsudek o žalobě na plnění zahrnuje (a to buď výslovně nebo konkludentně), pozitivní nebo negativní určení otázky existence nebo neexistence práva či právního vztahu. Žaloba, kterou by pak měla být najisto určena na stejném skutkovém základě existence či neexistence práva nebo právního vztahu, by pak byla naprosto zbytečnou, neboť k tomuto určení došlo již pravomocným rozhodnutím o žalobě na plnění.

¹²¹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. března 1997, sp. zn. 3 Cdo 1338/96

¹²² Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 9. září 2005, sp. zn. 26 Cdo 540/2005

¹²³ srov. Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 12. prosince 2001, sp. zn. 20 Cdo 2931/99

9. Statusové žaloby

Podle ust. § 80 odst. 1 písm. a) o.s.ř. lze žalobou uplatňovat, aby bylo rozhodnuto **o osobním stavu**, a to např. o neplatnosti manželství, o určení, zda tu manželství je či není, o neplatnosti nebo neexistenci registrovaného partnerství, o určení otcovství, o osvojení, o způsobilosti k právním úkonům, o prohlášení za mrtvého atd. Kromě možných návrhů uvedených v ust. § 80 odst. 1 písm. a) o.s.ř. je také možné podat návrh o popření otcovství, návrh o ustanovení poručníka nezletilému, návrh o povolení uzavřít manželství atp. Charakteristickým rysem statusových návrhů na zahájení řízení je to, že rozhodnutí o nich je závazné pro každého, což vyplývá z ust. § 159a odst. 3 o.s.ř., kde je výslovně stanoveno, že: *„Výrok pravomocného rozsudku, kterým bylo rozhodnuto o osobním stavu, je závazný pro každého.“* Nebudeme se zde podrobně zabývat všemi možnými druhy statusových žalob, ale zmíníme se jen o některých.

9.1. Návrh na určení neplatnosti manželství

Jedním z rozhodnutí, jímž je určen status určité osoby, je **návrh na určení neplatnosti manželství** (*matrimonium nullum*). Osobní stav neplatně oddaných osob bude po určení neplatnosti opět svobodný, jako by manželství nebylo vůbec uzavřeno. *„Manželství prohlášené za neplatné se považuje za neuzavřené“*.¹²⁴ Je třeba odlišovat manželství zdánlivé (*non matrimonium*) od manželství neplatného, neboť manželství zdánlivé žádným manželstvím není.¹²⁵

„Zatímco smyslem institutu prohlášení manželství za neplatné jako sankce sui generis je zajistit existenci stavu požadovaného právem, smyslem institutu zjištění existence nebo neexistence manželství je najisto postavit, zda manželství existuje či nikoliv. Vzhledem k tomu, že jde o zásadní věci statusové, je v obou případech nezbytné, aby se vyslovení

¹²⁴ ust. § 17 odst. 1 zákona č. 94/1963 Sb., zákona o rodině (dále jen “ZOR”)

¹²⁵ ust. § 17a ZOR

relevantního závěru uskutečnilo ve zvláštním soudním řízení o věcech osobního stavu“.¹²⁶

Důvodů pro určení neplatnosti manželství je několik a patří mezi ně příbuzenství, věk, duševní stav, vady právního úkonu a v neposlední řadě je také neplatné manželství s osobou, která již byla ve stavu manželském a uzavřela přitom další manželství.¹²⁷ Co se týče práv a povinností manželů ke společnému dítěti a o jejich majetkových poměrech po prohlášení neplatnosti manželství, tak platí ustanovení o právech a povinnostech rozvedených manželů ke společnému dítěti a majetkových vztazích.

Podle ust. § 11 ZOR nemůže být uzavřeno manželství se ženatým mužem nebo vdanou ženou. Neplatnost může být soudem vyslovena i bez návrhu, a to i po jeho zániku. Manželství se může stát platným, dojde-li k zániku dřívějšího manželství anebo bylo-li dřívější manželství prohlášeno za neplatné. Avšak trestní důsledky dvojího manželství dle ust. § 194 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku tímto zůstávají nedotčeny. „*Pro skutkovou podstatu zločinu dvojženství podle § 206 trestního zákona jest nerozhodným, zda druhé manželství jest (bez ohledu na překážku manželského svazku) neplatným ještě z jiného důvodu; stačí, byla-li při uzavření druhého manželství dodržena zevnější forma sňatku. Oklamání příslušných veřejných činitelů jest jen prostředkem k dosažení zapovězeného účelu (uzavření druhého manželství); jest odsouzením pro zločin § 206 trestního zákona vyčerpáno a nelze v něm spatřovati souběžný přestupek podvodu podle § 205, 461 trestního zákona. Paragraf 208 trestního zákona nevyžaduje pro použití vyšší sazby, by se pachatel výslovně vydával za svobodného, stačí, že svůj manželský stav zatajil*“.¹²⁸

Manželství nemůže být platně uzavřeno mezi předky a potomky a mezi sourozenci, přičemž totéž platí o příbuzenství založeném osvojením, pokud osvojení stále trvá. V tomto případě soud vysloví neplatnost manželství i bez návrhu, a to i po jeho

¹²⁶ KNAPPOVÁ, Marta a kol. *Občanské právo hmotné*. Svazek III. Třetí aktualizované a doplněné vydání. Praha: Aspi, 2002. s. 47.

¹²⁷ ust. § 11 až ust. § 14 ZOR

¹²⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24. dubna 1930, sp. zn. Zm I 885/29

zániku. Konvalidace takového manželství není tedy v žádném případě za žádných okolností možná.

Manželství také nemůže uzavřít nezletilý, výjimečně je však dána možnost, aby soud z důležitých důvodů povolil uzavření manželství nezletilému, který je starší šestnácti let. Pokud bylo manželství uzavřeno bez povolení soudu, pak není platné a soud se o této neplatnosti vysloví i bez návrhu. Zde je však možná konvalidace manželství v případě, že nezletilý již dovršil osmnáctý rok věku nebo pokud manželka otěhotněla.

Komplikovanější je situace v případě nedostatečné způsobilosti k právním úkonům jednoho z manželů. Rozlišujeme přitom případy, kdy je osoba zcela zbavena způsobilosti k právním úkonům nebo stížená duševní poruchou a případy, kdy byla způsobilost k právním úkonům pouze omezena. Pokud byla osoba zbavena způsobilosti k právním úkonům, pak manželství nelze platně uzavřít a soud v takovém případě neplatnost vysloví i bez návrhu. V případě omezení způsobilosti k právním úkonům může soud uzavření manželství povolit, avšak bez tohoto svolení není manželství platné. Oproti prvnímu případu je zde konvalidace možná, jelikož v tomto případě platí, že soud neplatnost manželství nevysloví v případě, že se zdravotní stav manžela stal slučitelným s účelem manželství. Případem, kdy byl jeden z manželů zcela zbaven způsobilosti, se zabýval Ústavní soud České republiky a mj. vyslovil závěr, že: *„Vyslovit neplatnost manželství po smrti jednoho z manželů lze jen tehdy, bylo-li řízení o neplatnost manželství zahájeno za života manželů na návrh jednoho z nich“*.¹²⁹

Posledním důvodem pro neplatnost manželství ve smyslu ust. § 15a ZOR představují vady právního úkonu. O vady právního úkonu se jedná v případě, že bylo manželství uzavřeno v důsledku bezprávné výhrůžky nebo omylu v totožnosti osoby snoubenců anebo povahy právního úkonu uzavření manželství. Soud v takovém případě vysloví neplatnost manželství na návrh kteréhokoliv z manželů, stejně jako v předchozím případě. V těchto případech však platí, že právo na vyslovení neplatnosti manželství zaniká

uplynutím lhůty jednoho roku ode dne, kdy se o rozhodné skutečnosti dozvěděl. Závěrem je třeba upozornit, že bezprávnou výhrůžku je třeba odlišit od fyzického násilí, protože to má za následek přímo neexistenci manželství.

9.2. Návrh na určení otcovství v rámci dědického řízení

Za velmi zajímavý druh statusové žaloby považuji návrh na zahájení řízení ohledně **určení otcovství v rámci dědického řízení**, kterým se budeme zabývat detailněji. V praxi se může stát a stává se, že se po smrti zůstavitele přihlásí jako jeho dědic dítě, které má v rodném listě uvedenou pouze matku, anebo má v rodném listě uvedeného jako otce jiného muže o němž tvrdí, že není jeho pravým biologickým otcem. V takovém případě je třeba zjistit skutečný stav věci. Je však třeba zdůraznit, že v takovém případě není soud v dědickém řízení oprávněn přezkoumávat a závazně rozhodovat otázky osobního stavu a nastupuje tak návrh na zahájení řízení o statusové žalobě, takovým rozhodnutím je pak soud vázán.¹³⁰

V tomto případě nelze podat žalobu na určení, že je dotčená osoba dědicem ve smyslu ust. § 175k odst. 2 ObčZ., neboť zde se nejedná o zjištění sporných skutečností, ale o rozhodnutí o otázce osobního stavu, a ani v řízení o žalobě dle zmíněného zákonného ustanovení. Otázku určení otcovství také není možné řešit jako otázku prejudiciální. Jediným možným řešením je tedy podání **návrhu na určení otcovství** dle ust. § 80 písm. a) o.s.ř. Podle ust. § 54 odst. 1 ZOR platí, že pokud nebylo určeno otcovství manžela matky a pokud nebylo učiněno souhlasné prohlášení rodičů v souladu s ust. § 52 ZOR, tak se dotčené dítě může obrátit na příslušný soud, aby otcovství určil. V případě, že otcovství nebylo určeno některou z předchozích právních domněnek otcovství, tak může jak matka, tak dítě podat žalobu na určení otcovství kdykoliv. Žaloba je podávána proti ustanovenému opatrovníkovi, neboť v tomto případě již otec není naživu. Opatrovníka pro účely žaloby na určení otcovství ustanovuje soud.¹³¹

¹²⁹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 18. října 2007, sp. zn. III. ÚS 763/06

¹³⁰ ust. § 135 odst. 1 o.s.ř.

¹³¹ ust. § 55 ZOR

Potenciálnímu potomkovi je tedy dána možnost, aby podal žalobu o určení otcovství zůstavitele. V případě, že návrh nebude podán v průběhu dědického řízení a nebude podán ani do právní moci usnesení o dědictví, pak se bude v řízení o dědictví vycházet z rodného listu, ve kterém není zůstavitel uveden jako otec. Nicméně nedodržení této lhůty nemá za následek zánik práva domáhat se žalobou u soudu určení otcovství, jako je tomu u žaloby ve smyslu ust. § 175k odst. 2 o.s.ř. Dítě, které se domáhá určení otcovství, však v takovém případě může podat návrh na zahájení řízení ohledně určení otcovství i po právní moci usnesení, ale nemůže podat odvolání proti usnesení o dědictví a ani jiný opravný prostředek, neboť nebylo účastníkem řízení, jelikož v průběhu řízení neprokázalo svůj příbuzenský vztah k zůstaviteli. Pokud bude domnělé dítě v řízení o určení otcovství úspěšné, tak se tento potomek zůstavitele může domáhat ochrany oprávněného dědice.¹³² Právo oprávněného dědice na vydání dědictví se však promlčuje v obecné tříleté promlčecí době. Počátek běhu této promlčecí doby se pojí s právní mocí rozhodnutí, kterým bylo dědické řízení skončeno.¹³³

Bude-li návrh na určení otcovství podán již v průběhu dědického řízení, pak je nutné toto probíhající dědické řízení přerušit.¹³⁴ Výsledkem tohoto řízení bude určení osobního stavu, k čemuž není soud v rámci dědického řízení oprávněn, jak již bylo výše zmíněno. Dědické řízení bude přerušeno až do doby, než bude řízení o určení otcovství pravomocně rozhodnuto. Povinností soudu je přerušit řízení v případě, že rozhodnutí závisí na otázce, kterou soud není oprávněn řešit v rámci dědického řízení.¹³⁵ Ústavní soud České republiky v nálezu ze dne 20. února 2007, sp. zn. II. ÚS 568/06 dovodil, že: *“Rodina představuje primárně biologickou vazbu, pak sociální institut, který je teprve následně anticipován právní úpravou. Při výkladu těchto pojmů je proto třeba zohledňovat biologickou vazbu a pak i sociální realitu rodiny a rodinného života, která ovšem v posledním století prošla zásadními proměnami.”*

¹³² ust. § 485 ObčZ

¹³³ ust. § 105 ObčZ

¹³⁴ ust. § 109 odst. 1 písm. b) o.s.ř.

¹³⁵ ust. § 109 odst. 1 písm. b) o.s.ř.

Výše již bylo naznačeno, že situace při rozhodování o otcovství je složitější v případě, že v rodném listě potencionálního dítěte zůstavitele je uveden jako otec někdo jiný než zůstavitel a toto otcovství bylo určeno některou z prvních dvou domněnek otcovství.¹³⁶ První právní domněnka svědčí otcovství manželovi matky a druhá právní domněnka svědčí muži, jehož otcovství bylo určeno souhlasným prohlášením obou rodičů. „*Otcovství k dítěti je určeno podle ustanovení § 52 odst. 1, 2 zák. o rod. souhlasným prohlášením rodičů před soudem, jakmile k prohlášení jednoho z rodičů přistoupí stejné prohlášení druhého rodiče, kterým je označen za otce tentýž muž. Pokud takové prohlášení matky je uvedeno v protokolu sepsaném u soudu v den, který předchází dni, kdy shodné prohlášení učinil do protokolu u soudu matkou označený muž, není třeba k určení otcovství dalšího souhlasného prohlášení matky*“.¹³⁷ Pokud tedy bylo otcovství dítěte určeno souhlasným prohlášením rodičů, je zcela zbytečné a vyloučené další určení otcovství jiného muže, pokud nebylo zákonným způsobem popřeno otcovství toho muže, který otcovství uznal souhlasným prohlášením rodičů.

Pokud se vyskytne potenciální dědic, který tvrdí, že zůstavitel je jeho otcem, pak je třeba otcovství muže, který je uveden v jeho rodném listě jako otec, nejdříve popřít zákonnou cestou. Pro úplnost je třeba uvést, že otcovství již nelze popřít v případě, kdy bylo otcovství určeno rozhodnutím soudu podle ust. § 54 odst. 1 ZOR. K podání žaloby na popření otcovství je oprávněn matrikovaný otec nebo matka, a to v celkem krátké prekluzivní lhůtě, která je šestiměsíční. Samotnému dítěti však není přiznáno právo na popření otcovství. Po uplynutí prekluzivní lhůty, je pak k podání žaloby o popření otcovství oprávněn pouze státní zástupce, jestliže to vyžaduje zájem dítěte. K návrhu na **popření otcovství** se jeden ze senátů Nejvyššího soudu České republiky vyjádřil v rozhodnutí ze dne 17. prosince 2008, sp. zn. 30 Cdo 1493/2008 následovně: „*Podle zákona o rodině může manžel do šesti měsíců ode dne, kdy se dozví, že se jeho manželce narodilo dítě, popřít u soudu, že je jeho otcem. Uplynula-li lhůta stanovená pro popření otcovství jedním z rodičů, může nejvyšší státní zástupce, vyžaduje-li to zájem dítěte, podat návrh na popření otcovství*

¹³⁶ ust. § 51 ZOR nebo ust. § 52 ZOR

¹³⁷ Stanovisko Nejvyššího soudu České republiky ze dne 9. června 1983, sp. zn. Cpj 139/83

proti otci, matce a dítěti. Na podání návrhu na popření otcovství nejvyšším státním zástupcem není právní nárok. To ovšem neznamená, že by podání žaloby v konkrétním případě bylo ponecháno zcela na libovůli nejvyššího státního zástupce. Bylo by nepochybně v rozporu s principy právního státu, pokud by bylo odepřeno podání žaloby v případě, že v jiné obdobné věci byla podána. Jelikož na podání návrhu na popření otcovství nejvyšším státním zástupcem není právní nárok, neexistuje ani opravný prostředek uplatnitelný za situace, kdy podnětu na podání návrhu na popření otcovství nebylo nejvyšším státním zástupcem vyhověno. Jestliže nejvyšší státní zástupce podnět na podání návrhu na popření otcovství odloží, může se ten, kdo podnět podal, pokusit předložit ve věci nové důkazy a podnět podat opětovně, případně pokud ten, kdo podal podnět k podání návrhu na popření otcovství, vysloví nespokojenost s odložením podnětu, přezkoumá věc jiný státní zástupce.“

Státnímu zástupci je tedy dána možnost podat žalobu na popření otcovství matrikovaného otce, vyžaduje-li to zájem dítěte a uplynula-li prekluzivní lhůta pro popření otcovství jedním z matrikovaných rodičů.¹³⁸ Pro podání návrhu na popření otcovství není v tomto případě stanovena žádná lhůta a není na něj právní nárok, neboť se jedná o oprávnění státního zástupce, nikoliv o jeho povinnost. Státní zástupce byl vázán interním pokynem obecné povahy nejvyššího státní zástupce o postupu státních zástupců při prošetřování předpokladů žaloby podle § 62 nebo § 62a ZOR, ve znění zákona č. 91/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje ZOR ze dne 5. listopadu 2003, poř. č. 6/2003 (dále jen „**Pokyn NSZ**“), ve kterém byl mj. definován v čl. 4 zájem dítěte.¹³⁹ Obvykle je šetření zahájeno na žádost matky, matrikovaného nebo biologického otce anebo dítěte, pokud je zletilé. Okruh subjektů však v tomto případě není nikterak omezen, proto může podnět pro podání návrhu na popření otcovství státnímu zástupci podat v podstatě kdokoliv. Státní zástupce nejdříve zjistí, zda uplynuly veškeré lhůty stanovené ZOR a rozhodne, jestli šetření provede sám, anebo zda šetřením pověří jiné příslušné krajské zastupitelství. Poté je třeba zajistit veškeré podklady pro šetření jako např. doklad o státním občanství dítěte, znalecký posudek o zkoušce z oboru hematologie a krevní zkoušce dítěte, doklady matričního úřadu atd. Státní

¹³⁸ ust. § 62 odst. 1 ZOR

¹³⁹ zrušeno dne 1.4.2008 pokynem obecné povahy č. 3/2008 Nejvyššího státního zástupce

zastupitelství by mělo do dvou měsíců od podání podnětu vyrozumět toho, kdo dal podnět k zahájení šetření. Uvedenou lhůtu dvou měsíců je možné překročit, pokud v tomto čase nebylo možné získat potřebné doklady pro vyřízení věci, přičemž je třeba toho, kdo podání učinil, o tomto informovat.¹⁴⁰

Po provedení šetření státní zastupitel musí zvážit, zda je tedy otcovství spolehlivě vyloučeno a jestli popření otcovství je v zájmu dítěte. Zájem dítěte je definován v již zmíněném čl. 4 Pokynu SZ. Avšak při zvažování zájmu dítěte by měla být také brána v potaz Úmluva o právech dítěte¹⁴¹ (dále jen “Úmluva”), která ve svém čl. 7 odst. 1 stanovuje, že každé dítě má, pokud je to možné, právo znát své rodiče a právo na jejich péči. Stejně tak LPS v čl. 32 odst. 4 stanovuje, že péče o děti a jejich výchova je právem rodičů. Pokud bude návrh na podání žaloby o popření otcovství zamítnut, pak je možné pokusit se podat podnět znovu, popřípadě podat ústavní stížnost, neboť v tomto případě není možné podat proti takovému vyrozumění opravný prostředek.

Při zamyšlení nad touto problematikou se do budoucna jeví jako vhodné, aby bylo dítěti umožněno, aby samo mohlo podat žalobu na popření otcovství. Taková úprava by pak korespondovala s mezinárodní úpravou ochrany práv dítěte v souladu s Úmluvou. Vhodné by také bylo, aby nebyla žádná lhůta, která by omezovala právo rodiče a dítěte podat žalobu na popření otcovství, neboť např. Úmluvě je v čl. 8 stanoveno, že promlčecí doba začne běžet až od okamžiku, kdy se otec dozví, nebo se měl dozvědět o okolnostech zpochybňujících jeho otcovství. V rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci Shofman v. Rusko¹⁴² bylo rozhodnuto, že byl porušen čl. 8, když matrikovanému otci byla odepřena po popěrné lhůtě možnost své otcovství popřít. Jednalo se o případ, kdy otec byl uveden matkou dítěte v omyl a popěrná lhůta marně uběhla.

Problematikou návrhu na popření se v širším kontextu se zabývá i Ústavní soud České republiky v usnesení ze dne 27. března 2008, sp. zn. IV. ÚS 2058/07 následovně:

¹⁴⁰ ust. § 16a odst. 6 zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů

¹⁴¹ Sdělení FMZV č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte

„Odložení podnětu k podání návrhu na popření otcovství Nejvyšším státním zastupitelstvím nespadá pod pojem rozhodnutí či opatření ve smyslu § 72 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů. Ústavnímu soudu tedy nezbylo než ústavní stížnost odmítnout podle § 43 odst. 1 písm. d) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, jako návrh, k jehož projednání nemá Ústavní soud pravomoc (slovy zákona o Ústavním soudu "k jehož projednání není Ústavní soud příslušný"). Ačkoliv nemá Ústavní soud pravomoc rozhodovat o ústavních stížnostech směřujících proti postupu Nejvyššího státního zastupitelství, které nepodalo žalobu podle § 62 zákona o rodině, či proti přípisům, kterými Nejvyšší státní zastupitelství tuto skutečnost oznamuje zasilateli podnětu, je si vědom toho, že stávající zákonná úprava, dle níž manžel má právo popřít otcovství jen ve lhůtě šesti měsíců od narození dítěte, v případě, kdy Nejvyšší státní zastupitelství odmítne zmíněnou žalobu podat, může za určitých okolností kolidovat zejména s čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Ústavní soud proto opakovaně apeluje na Nejvyšší státní zastupitelství, aby při rozhodování o tom, zda žalobu podle § 62 zákona o rodině podá či nikoliv, vzalo v úvahu rozhodovací činnost Evropského soudu pro lidská práva; pokud tak neučiní, případný vznik právní odpovědnosti České republiky, plynoucí z porušení Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, by šel na vrub právě tohoto státního orgánu.“

9.3. Návrh na prohlášení za mrtvého

Posledním druhem statusových žalob, který zde ještě stručně zmíním, představuje návrh na prohlášení za mrtvého. Řízení o prohlášení za mrtvého je možné zahájit k návrhu osoby, která má na věci právní zájem. Řízení je tak lze zahájit i bez návrhu. K návrhu na prohlášení za mrtvého obvykle přistupují dědici v případě, že nelze smrt fyzické osoby prokázat předepsaným způsobem. Dochází k tomu zejména tehdy, pokud je na základě relevantních důkazů zjištěno, že určitá osoba zemřela.

¹⁴² Shofman v. Rusko, RoESLP 2005, 6, 2003

Prohlášením určité osoby za mrtvého nastávají stejné právní následky jako samotnou smrtí, a to ke dni, který je v rozhodnutí uveden jako den smrti. Prohlásit osobu za mrtvou může soud i v případě, že se jedná o osobu nezvěstnou, je-li vzhledem ke všem okolnostem vysoce pravděpodobné, že tato osoba již nežije. Den, který je určen jako den smrti určité osoby je zásadním pro nabytí dědictví, neboť k tomuto dni nastávají právní účinky spojené s dědickým nástupnictvím. V případě, že je po prohlášení určité osoby za mrtvou zjištěno, že tato osoba stále žije, nebo žila v den, který byl určen jako den jeho smrti anebo v případě, že v den kdy byla osoba prohlášena za mrtvou ještě neuplynula přiměřená lhůta k tomu, aby osoba vůbec mohla být prohlášena za mrtvou, tak soud rozhodnutí bez návrhu zruší. Totéž platí o rozhodnutí, jímž bylo mezitím pravomocně rozhodnuto v řízení o dědictví po této osobě. To však neplatí v případě, že se jedná o rozhodnutí, jímž byla nařízena likvidace dědictví a byla-li již likvidace pravomocně skončena. Zjistí-li soud dodatečně, že ten, kdo byl prohlášen za mrtvého, zemřel jiného dne nebo se dne uvedeného v rozhodnutí jako den smrti nemohl dožít, či tento den přežil, pak opraví i bez návrhu den, který je uveden v rozhodnutí jako den smrti.

V usnesení Nejvyššího soudu České Republiky ze dne 27. června 2006, sp. zn. 33 Odo 240/2005 bylo k rozsudku o **prohlášení za mrtvého**, čili k rozsudku o statusové žalobě, judikováno: *„Okamžik smrti zůstavitele nebo den, ke kterému byl prohlášen za mrtvého, je rozhodnou skutečností co do okruhu osob, které přicházejí v úvahu jako dědici, jakož i co do práv a povinností, do nichž vstupují právní nástupci zůstavitele. Způsobilost fyzické osoby, jež byla prohlášena za mrtvou, mít práva a povinnosti zaniká právní mocí rozsudku o prohlášení za mrtvého; dědictví po této osobě se však nabývá dnem, který je v rozsudku označen jako den její smrti.“*

Rozhodnutí o prohlášení za mrtvého má účinky ex nunc a nemá zpětnou účinnost. V některých případech jsou však jeho účinky výslovně určitým zákonným předpisem stanoveny ex tunc.¹⁴³

¹⁴³ srov. ust. § 460 odst. 1 ObčZ.

10. Žaloby na určení vzniku, změny nebo zániku právního vztahu

Důležitou součástí současného občanského práva procesního tvoří tzv. žaloby na určení vzniku, změny nebo zániku právního vztahu anebo se účastníci prostřednictvím této žaloby na příslušný soud obrací, aby upravit jejich nově vzniklá vzájemná práva a povinnosti, o nichž mají pochybnosti. Uvedené žaloby nenalezneme ve výčtu ust. § 80 o.s.ř., neboť se nejedná o žaloby na plnění, ani o žaloby na určení a už vůbec ne o žaloby statusové. Právní teorií bývají tyto žaloby označovány za žaloby právotvorné a jsou považovány za další kategorii žalob. *„Žaloby o založení, změnu či zrušení právního vztahu (zvané též žaloby právotvorné či konstitutivní) jsou ty, jimiž se žalobce domáhá vydání konstitutivního rozhodnutí, tedy žádá soud, aby založil, změnil nebo zrušil právní poměr mezi účastníky, nebo aby upravit nově jejich vzájemná práva a povinnosti“.*¹⁴⁴

Typicky se pak jedná o **žalobu o rozvod manželství**, která je v současné době v praxi velmi častým jevem a další žaloby z oblasti rodinného práva. Uplatňovány jsou však často i žaloby z oblasti práva soukromého, např. z oblasti majetkových vztahů. Příkladem uveďme **žalobu na zrušení a vypořádání spoluvlastnictví** na návrh některého spoluvlastníka ve smyslu ust. § 142 ObčZ.¹⁴⁵

Charakteristickými znaky žalob o vznik, změnu či zrušení právního poměru je to, že se opírají o výslovné ustanovení konkrétního zákona (bez tohoto ustanovení by nebylo možné zakládat, měnit nebo rušit právní poměry, neboť žaloba sama nemůže vytvářet právo) a že rozsudky mají vždy účinky „ex nunc“, pokud není zákonem výslovně stanoveno, že mají účinky „ex tunc“.¹⁴⁶

Zásadním se zde jeví konstitutivní (právotvorný) účinek pravomocného rozsudku, přičemž u ostatních druhů žalob jsou účinky pravomocného rozsudku obvykle deklaratorní.

¹⁴⁴ WINTEROVÁ, Alena. *Civilní právo procesní*. 2. aktualizované a přepracované vydání. Praha: Linde, 2002. s. 221.

¹⁴⁵ srov. ust. § 564 ObčZ.

V právní teorii jsou samotné žaloby často děleny na žaloby podle již zmíněných právních účinků, tedy na žaloby s deklaratorním a konstitutivním účinkem. Uvedené označení však není přesné, neboť sama žaloba samozřejmě nemá ani konstitutivní, ani deklaratorní účinky. Tyto účinky má až pravomocný rozsudek k jehož vydání žaloba směřuje.

Mezi právními teoretiky se objevily rozdílné názory ohledně samostatnosti resp. samotné existence této žaloby. Někteří teoretici je řadí k žalobám určovacím, jiní se přiklání k variantě, že se jedná o samostatný druh žalob. Vzhledem k tomu, že tyto žaloby mají odlišný charakter a důsledky než žaloby běžné, nezbývá, než se přiklonit k variantě, že se jedná o samostatnou skupinu žalob se zvláštními znaky. Odpůrci tohoto názoru bylo často argumentováno právě konstitutivním účinkem rozsudku o takové žalobě. Někteří odborníci se totiž domnívají, že pokud jsou soudním rozhodnutím přiznány konstitutivní účinky, tak je soudu tímto dána normotvorná (právo tvorná) funkce, která však nemá v legislativě oporu. Podle mého názoru se však nejedná o normotvornou funkci, protože rozhodnutí o těchto žalobách nevytváří obecné pravidlo, ale jedná se pouze o úpravu konkrétního právního vztahu (poměru).

10.1. Žaloba na zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví

Zvláštním a velmi častým institutem vytvářeným vlastnickými vztahy je podílové spoluvlastnictví. Podílové spoluvlastnictví charakterizuje spoluvlastnický podíl, který je zásadním měřítkem míry účasti podílového spoluvlastníka na právech a povinnostech vyplývajících ze spoluvlastnického vztahu. Práva a povinnosti náležející jednomu vlastníku z titulu vlastnického práva k určité věci tedy může mít k téže věci i více fyzických nebo právnických osob, přičemž podílové spoluvlastnictví vzniká shodným způsobem jako samotné vlastnické právo, a to nabytí derivativním (odvozeným)¹⁴⁷ nebo originálním¹⁴⁸ způsobem.

¹⁴⁶ srov. ust. § 17a ZOR

¹⁴⁷ Vlastnictví na nabyvatele přechází z vůle předchozího vlastníka (např. kupní smlouvou, dědictvím, darovací smlouvou atp.).

¹⁴⁸ Vlastnické právo se neodvozuje od práva předchozího vlastníka ale vzniká nové vlastnické právo (např. vytvořením nové věci atp.).

Základním pilířem žalob na zrušení a vypořádání spoluvlastnictví je zásada, že nikdo nemůže být spravedlivě nucen, aby setrval ve spoluvlastnickém vztahu, i když z této zásady existují výjimky (důvody hodné zřetele jako např. vysoký věk odpůrce, zejména s ohledem na jeho zdravotní stav; šikanózní jednání navrhovatele atp.; v budoucnu je však možné rozhodnutí nové, pokud dojde ke změně okolností konkrétního případu). Tak jako v mnoha jiných oblastech i zde zákon upřednostňuje dohodu jako základní způsob zrušení spoluvlastnictví a vzájemného vypořádání mezi spoluvlastníky.¹⁴⁹ Dohoda však v mnoha případech není možná a spoluvlastník se pak musí obrátit na příslušný soud, aby ten spoluvlastnictví zrušil a vypořádal. Každému spoluvlastníku je dána možnost, aby se kdykoliv domáhal zrušení spoluvlastnictví u příslušného soudu.

Oblast návrhů podávaných na zrušení a vypořádání spoluvlastnictví je dosti široká a mnohdy značně komplikovaná. V souladu s ust. § 142 ObčZ soud na návrh některého spoluvlastníka (i toho, kdo má menšinový podíl) spoluvlastnictví zruší a provede jeho vypořádání. Dlužno dodat, že soud není ve svém rozhodování vázán návrhem na způsob vypořádání spoluvlastnictví a může tedy rozhodnout i o jiném způsobu vypořádání. Způsoby vypořádání plynou z ust. § 142 odst. 1 ObčZ a současně také z ust. § 5 odst. 2 zákona č. 72/1994 Sb., kterým se upravují některé spoluvlastnické vztahy k budovám a některé vlastnické vztahy k bytům a nebytovým prostorům a doplňují některé zákony (dále jen „ZoVB“).¹⁵⁰ Možnými způsoby vypořádání podílového spoluvlastnictví je a) **reálné rozdělení věci;**¹⁵¹ b) **přikázání věci jednomu nebo více spoluvlastníkům za náhradu;**

¹⁴⁹ ust. § 141 ObčZ

¹⁵⁰ Možnost rozdělení bytového domu na jednotky byla do ZoVB začleněna zákonem č. 103/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 72/1994 Sb., kterým se upravují některé spoluvlastnické vztahy k budovám a některé vlastnické vztahy k bytům a nebytovým prostorům a doplňují některé zákony (zákon o vlastnictví bytů), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 344/1992 Sb., o katastru nemovitostí České republiky (katastrální zákon), ve znění zákona č. 89/1996 Sb., zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 357/1992 Sb., o dani dědické, dani darovací a dani z převodu nemovitostí, ve znění pozdějších předpisů s účinností od 1. července 2000.

¹⁵¹ srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 20. prosince 1985, sp. zn. 3 Cz 43/85

c) **prodej věci a rozdělení výtěžku mezi spoluvlastníky**,¹⁵² přičemž pořadí zde uvedené je pro soud při rozhodování závazné.

Obecně platí, že návrhu na zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví není možné vyhovět, nejsou-li účastníky řízení všichni spoluvlastníci. Návrhem je směřováno k vydání pravomocného rozhodnutí, zakládající nový hmotněprávní vztah pro zrušení spoluvlastnického vztahu. Jediným korektivem výkonu tohoto práva je kritérium dobrých mravů podle ust. § 3 odst. 1 ObčZ. Zmíním se ze zde o reálném rozdělení věci resp. rozdělení budovy na bytové jednotky, pokud není možné reálné rozdělení budovy na dva samostatné objekty, neboť tuto oblast považuji za zvláště zajímavou a také se zmíním o přikázání věci jednomu nebo více spoluvlastníkům za náhradu.

Reálné rozdělení věci musí být fakticky možné, technicky proveditelné a současně funkčně opodstatnělé. „*Věc, jejíž reálné rozdělení by vyžadovalo vynaložení nepřiměřených nákladů účastníků, nelze považovat za reálně dělitelnou*“.¹⁵³ Na základě znaleckého posudku soud zjistí, zda je možné reálné rozdělení budovy na dvě samostatné budovy v souladu se stavebními předpisy, přičemž v takovém případě je nutné také vyhotovení oddělovacího geometrického plánu. „*Dokud není stavba reálně rozdělena, lze platně učinit předmětem převodu buď celou věc, nebo její ideální díl. Pokud má být převedena reálná část stavby, musí jít o takovou její část, která má již právně povahu samostatné věci. Reálné rozdělení stavby je možné jen tehdy, jestliže vzniknou na základě stavebních úprav učiněných podle stavebních předpisů samostatné věci. K reálnému rozdělení stavby na dvě nebo více samostatných věcí nestačí rozdělení stavební parcely geometrickým oddělovacím plánem*“.¹⁵⁴ V případě, že reálné rozdělení není možné, tak by soud měl přistoupit k rozdělení domu na bytové jednotky ve smyslu ust. § 2 písm. h) ZoVB. I zde je však třeba vyhotovit znalecký posudek, který posoudí, zda je rozdělení na bytové jednotky možné. Judikatura je v této oblasti neustálená, i když poslední vývoj svědčí o tom, že rozhodovací praxe soudů se ubírá jedním, a to tím „správným“ směrem. Dřívější judikaturou byla možnost vypořádání podílového spoluvlastnictví k domu

¹⁵² Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. ledna 2007, sp. zn. 20 Cdo 1886/2006

¹⁵³ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 3. července 2005, sp. zn. 22 Cdo 92/2005

rozdělením na jednotky zavrhována v případě konfliktních vztahů mezi spoluvlastníky. „Při úvahách o vypořádání podílového spoluvlastnictví k domu jeho rozdělením na jednotky je třeba přihlídnout i k okolnostem dalšího možného soužití účastníků v jednom domě. K takovému rozdělení soud přistoupí pouze v případě, že vztahy mezi účastníky při užívání domu jsou po delší dobu nekonfliktní a jejich neshody nevyžadují rozhodování soudu podle § 139 OZ“.¹⁵⁵ S tímto stanoviskem Nejvyššího soudu však nelze souhlasit, neboť potom by vypořádání spoluvlastnictví k rozdělení domu na bytové jednotky nebylo možné v podstatě v žádném případě, neboť již samotná skutečnost, že je podán návrh na vypořádání spoluvlastnictví u příslušného soudu, svědčí o konfliktu mezi jednotlivými spoluvlastníky.¹⁵⁶ Zlomovým je v tomto ohledu usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 2. března 2010, sp. zn. 22 Cdo 437/2010, kde bylo uvedeno: „S ohledem na princip ochrany nabytých práv i majetku musí mít při zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví přednost reálné dělení věci, včetně rozdělení na jednotky. To, že účastníci mají mezi sebou spory, nebrání rozdělení domu na jednotky v soudním řízení.“

Přikázání věci v podílovém spoluvlastnictví jednomu z podílových spoluvlastníků do výlučného vlastnictví podle ust. § 142 odst. 1 o.s.ř. představuje úplatný způsob nabytí vlastnictví, a to konstitutivním rozhodnutím příslušného soudu. Rozhodnutí o přikázání věci v podílovém spoluvlastnictví jednomu z vlastníků je zvláštním zásahem do ochrany vlastnictví jakožto ústavně zaručeného práva.¹⁵⁷ Proto jsou zde ze zákona požadovány určité podmínky, a to **přikázání za přiměřenou náhradu, účelné využití věci a velikost podílu**. Ochranou vlastnictví dle čl. 11 LPS je prokazatelné a reálné zajištění výplaty přiměřené finanční náhrady podílovým spoluvlastníkům, kteří pravomocným rozsudkem soudu pozbývají vlastnictví přikázání věci jinému z podílových spoluvlastníků. Rozhodujícím kritériem pro přikázání věci v podílovém spoluvlastnictví jednomu ze spoluvlastníků je účelné využití věci.

¹⁵⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. března 2008, sp. zn. 22 Cdo 361/2007

¹⁵⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 22. dubna 2004, sp. zn. 22 Cdo 559/2004

¹⁵⁶ srov. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 18. září 2007, sp. zn. 22 Cdo 3242/2007

¹⁵⁷ čl. 11 LPS

Při existenci úmyslného protiprávního jednání jednoho ze spoluvlastníků soud při svém rozhodování také přihlíží k tomu, zda není toto úmyslné protiprávní jednání k tíži ostatních spoluvlastníků. Soud přitom posuzuje, zda se negativní dopady projevily za trvání spoluvlastnického vztahu nebo v průběhu řízení o zrušení spoluvlastnického vztahu. Z praktického hlediska se může jednat o šikanózní jednání nebo o jednání poškozující ostatní spoluvlastníky. Takovým jednáním může být například zatížení spoluvlastnického podílu zástavním právem v průběhu řízení, a to ve prospěch osoby blízké, přičemž úmysl vyloučit ostatní spoluvlastníky z přikázání předmětu spoluvlastnického práva musí být tomuto spoluvlastníku prokázán.

Pokud soud nemůže provést vypořádání podílového spoluvlastnictví reálným rozdělením věci nebo přikázáním věci jednomu nebo více spoluvlastníkům za náhradu, přistoupí k vypořádání podílového spoluvlastnictví prodejem věci a rozdělením výtěžku mezi spoluvlastníky.

11. Hromadné (kolektivní, reprezentativní) žaloby

Hromadná nebo také skupinová či kolektivní žaloba¹⁵⁸ je procesním nástrojem, který je používán v případě, že se určité právní vztahy a z nich vyplývající práva a povinnosti dotýkají širokého okruhu subjektů. V praxi je tento právní institut stále více využíván, a to především v oblastech ochrany práv spotřebitelů, ochrany životního prostředí, hospodářské soutěže atd. *"V podstatě jde o to, že takovou žalobou, kterou podá fyzická nebo právnická osoba, je s právními účinky reprezentován i neorganizovaný neurčitý okruh osob, které se ocitly ve srovnatelné právní situaci"*.¹⁵⁹

Profesorka Winterová v obecné rovině „pracovně“ rozděluje hromadné žaloby na soukromé, jejichž charakteristickým znakem je skutečnost, že žalobce je sám nadán věcnou legitimací a své právo uplatňuje s účinky i pro ostatní dotčené osoby,¹⁶⁰ dále pak na žaloby společenské (spolkové) k jejichž podání jsou oprávněny pouze právnické osoby nebo sdružení, jež jsou k podání žaloby procesně legitimována¹⁶¹ a žaloby veřejné, které jsou využívány zejména na ochranu hromadných práv, jejichž ochrana je na základě zákona svěřena státnímu či veřejnému orgánu.

Kolektivní žalobou je reprezentován i neurčitý okruh osob, které se ocitly ve srovnatelné situaci, přičemž žalobu musí výslovně připustit zákon. Vzor pro hromadné žaloby bezpochyby tvoří americká hromadná žaloba tzv. *classe action*, kterou však nelze plně přenést na evropské podmínky, neboť *classe action* vznikla v rámci kontinentálního právního systému, a proto ji je třeba na evropské podmínky značně adaptovat. *Classe action* vznikla v roce 1938 a od té doby prošla celou řadou změn. Obecně řečeno se jedná o žalobu, jejímž prostřednictvím se jedna nebo více osob (tvz. reprezentanti) obrací na soud

¹⁵⁸ anglicky - *classe action*, *action group*, francouzky - *action groupe*, *recours collective*, německy - *Verbandsklage*, *Gruppenklage*

¹⁵⁹ WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. 2. aktualizované a přepracované vydání. Praha: Linde, 2002. s. 226.

¹⁶⁰ srov. ust. § 83 o.s.ř. a ust. § 159a o.s.ř.

¹⁶¹ srov. ust. §54 ObchZ. a ust. § 25 zákona č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele v platném znění

v zájmu a na účet celé skupiny osob. Základním předpokladem je dostatečná skupina dotčených osob, jejichž jednotlivé žaloby by se zabývaly stejnými nebo podobnými skutkovými i právními otázkami. Žaloba reprezentanta, popř. reprezentantů se současně musí jevit jako seriózní s šancí na úspěch. Pro rozhodování o zájmech takové skupiny se jako ideální jeví právě hromadná žaloba, protože za respektování principu rovnosti a korektnosti nabízí možnost hospodárného a spravedlivého rozhodnutí. Členové skupiny¹⁶² v tomto případě nejsou těmito členy skupiny již od počátku, ale žalobce se teprve po zahájení řízení obrací na všechny dotčené osoby, které jsou ve stejné situaci.

*„Aby bylo možné právní úpravu skupinových žalob pochopit a správně aplikovat, je nezbytné definovat jejich smysl a účel. Skupinové žaloby jsou jedním z prostředků, které jsou hypoteticky k dispozici pro řešení více řízení se stejným základem, resp. se stejným zájmem žalobců. V zahraniční judikatuře je obecně uznáváno, že smyslem skupinových žalob je i) zajistit přístup k soudu i osobám, které by jinak z různých důvodů samy nežalovaly, ii) naplnit princip procesní ekonomie a iii) zajistit změnu chování u žalovaného (behavioural modification)“.*¹⁶³

Hromadná žaloba najde své praktické uplatnění zejména v případech, kdy je soudní ochrana v téže věci požadována stovkou nebo tisícem účastníků. Individuální rozhodování by v takovém případě jednoznačně znamenalo neúměrné a nehospodárné zatěžování justičních orgánů a takové množství soudních sporů s sebou také přináší riziko diverzifikace rozhodnutí ve shodných věcech.

Téměř všechny kontinentální procesní úpravy umožňují hromadění nároků. Institut hromadných žalob je používán také v Německu, Švédsku, Francii, Kanadě atd. a v každé zemi jsou hromadné žaloby upraveny rozdílně, i když základní linie je ve své podstatě shodná. V České republice existuje počtem neomezené společenství účastníků, kdy tito

¹⁶² Classe members

¹⁶³ ZÍMA, Petr. *Skupinové žaloby a české právo*. Praha: ASPI, 2007. s. 94 a násl.

mohou být zastoupeni společným zmocněncem.¹⁶⁴ Dále také v českém občanském procesním právu existuje možnost spojení věcí, které byly původně započaty samostatně.¹⁶⁵ V obou případech však všichni účastníci musí být účastníky procesu, což je obvykle dosti problematické, neboť sjednotit názor početné skupiny účastníků není vždy jednoduché a někdy je to téměř nemožné.

Aby se jednalo o žalobu hromadnou, musí být status skupinové žaloby soudcem na žádost certifikován. Poté jsou soudem určení zastupující advokáti, přičemž povinností ustanoveného zástupce je učinit veřejnou výzvu a individuální oznámení vůči všem osobám, jež se jeví jako potenciální členové skupiny. Počet členů skupiny může být několik desítek nebo také několik miliónů. Rozsudek, který je vydán v rámci řízení o hromadné žalobě, rozhoduje obvykle o plnění ve prospěch členů konkrétní skupiny. V některých případech může být rozsudek směřován jen co do rozhodnutí o základu nároku a poté dále pokračují individuální spory členů skupiny, jež mají společný základ.

Úprava hromadných žalob je aktuálním tématem i na poli Evropské unie, zejména pak v oblasti spotřebitelského práva, neboť Evropská komise si uvědomuje, že přeshraniční dopad nezákonných praktik, vůči kterým nejsou efektivní prostředky ochrany, může mít výrazný negativní efekt na fungování trhů, a to samozřejmě jak trhů jednotlivých členských států, tak kompletně celého trhu Evropské unie. Evropská komise proto uvažuje o zavedení efektivních prostředků kolektivního odškodnění. V Zelené knize o kolektivním odškodnění spotřebitelů¹⁶⁶ se uvádí, že třináct členských států v současnosti splňuje určitou formu kolektivního odškodnění, kterým je zástupná žaloba, skupinová žaloba a mechanismus precedenčních případů. Současně je problematika hromadných (kolektivních) žalob předmětem legislativního procesu, jehož iniciátorem je taktéž Evropská komise a byla

¹⁶⁴ srov. ust. § 91 o.s.ř.

¹⁶⁵ srov. ust. § 112 o.s.ř.

¹⁶⁶ Zelená kniha o kolektivním odškodnění spotřebitelů, KOM (2008) 794 v konečném znění ze dne 27. listopadu 2008

publikována Bílá kniha¹⁶⁷ k připomínkám všem zainteresovaným subjektům).

Pro zajímavost se zmíním o právní úpravě hromadných žalob ve Švédsku, neboť ta se v Evropě nejvíce podobá americkému modelu. Švédský zákon¹⁶⁸ upravující hromadnou žalobu a dbá o ochranu práv všech členů skupiny. Hromadná žaloba je definována jako žaloba, kterou podává reprezentant za více osob, i když tyto nejsou přímo stranami sporu, avšak mají určitá procesní práva. Například, pokud pojde k zastavení řízení, soud na návrh člena skupiny pokračuje v řízení o odděleném nároku a mimo to má každý člen skupiny samostatné odvolací právo. Reprezentant je povinen uvést jména a adresy všech členů skupiny (model opt-in) a tyto členy pak informovat, poučit a také se seznámit s jejich stanovisky. Ve švédském zákoně jsou pak uvedeny tři druhy těchto hromadných žalob. Prvním druhem je **soukromá skupinová žaloba** v oblasti ochrany spotřebitele, v oblasti ochrany před diskriminací a v oblasti soutěžního práva. Dále pak žaloba svěřená neziskovým organizacím, které chrání spotřebitele nebo zaměstnance pracující za mzdu tzv. **žaloba spolková**. Posledním druhem hromadné žaloby je podle švédského zákona **žaloba veřejná**, tu však může podat pouze veřejná instituce, kterou určí vláda, a to navíc pouze ve vládou určených oblastech, proto žaloba veřejná. Předpoklady skupinové žaloby jsou společné či podobné okolnosti, na jejich základě jsou založeny žalobou uplatňované požadavky, žaloba se musí jevit jako vhodná, počet oprávněných osob musí být přiměřeně vysoký a předmětem zkoumání jsou také zájmy a motivace žalobce a též jeho finanční způsobilost. Nezbytným předpokladem projednání skupinové žaloby před příslušným soudem je žádost soudu o připuštění skupinové žaloby, přičemž soud posoudí předpoklady přípustnosti této žaloby. Soud kromě samotné přípustnosti skupinové žaloby schvaluje také osobu žalobce tzn. reprezentanta předmětné žaloby.

„Různé podoby hromadné žaloby, ať už skupinové nebo spolkové, jsou vždy koncipovány jako zvláštní procesní institut, který musí různými prvky ochranu třetích osob

¹⁶⁷ Bílá kniha o náhradě škody způsobené porušením soutěžního práva, KOM (2008) 165 v konečném znění, ze dne 2. dubna 2008

¹⁶⁸ Švédský zákon o skupinových řízeních ze dne 30. května 2002, účinný od 1. ledna 2003.

*zajišťovat. Tyto prvky jsou například: předběžný souhlas soudu s hromadným charakterem žaloby, větší dohled soudu nad řízením, někdy i vliv na výběr vhodného zástupce, přehled o třetích osobách, jichž se věc týká, ať už metodou opt-in nebo opt-out, určitá procesní práva těchto osob - neúčastníků řízení, dvou až třífázovost procesu aj. Stav, kdy se třetí osoby nemusí o existenci procesu ani dozvědět, leda tak, že řízení o jejich vlastní žalobě bude zastaveno, je neúnosný“.*¹⁶⁹

Klasické české občanskoprávní soudní řízení je založeno na individuálním principu, tzn. že je rozhodováno o individuálních určitých právech a povinnostech konkrétních subjektů a uložené povinnosti jsou stejně tak individuálně vynucovány, avšak v případě hromadných žalob je tomu jinak. V českém právním řádu je hromadná žaloba připuštěna v rámci nekalé soutěže.¹⁷⁰ Zahájením řízení ve sporu o zdržení se nekalosoutěžního jednání nebo odstranění závadného stavu nejsou žaloby dalších poškozených (oprávněných) pro shodné nároky z téhož jednání přípustné.¹⁷¹ Pravomocné rozsudky vydané o těchto nárocích jsou účinné nejen pro účastníky konkrétního sporu, ale i pro další oprávněné. Subjekty mohou vstoupit do řízení jako vedlejší účastníci.

Částečně je úprava hromadného nároku v upravena ust. § 83 odst. 2 písm. a) a b) o.s.ř. a ust. § 159a o.s.ř., která byla do našeho právního řádu inkorporována zákonem č. 151/2002 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím civilního řádu soudního.¹⁷² V ust. § 83 o.s.ř. je stanoveno, že je dána překážka zahájení řízení, resp. překážka věci pravomocně rozsouzené pro žaloby, jejichž nárok se týká shodné věci proti témuž žalovanému. Současně platí, že pravomocný rozsudek je v takovém případě závazný i pro další osoby, které mají shodné nároky z téhož jednání či z téhož stavu.

„Výrok pravomocného rozsudku, kterým bylo rozhodnuto ve věcech uvedených v §

¹⁶⁹ WINTEROVÁ, Alena. *Hromadné žaloby (procesualistický pohled)*. Bulletin Advokacie 10/2008. Praha: Impax, 2008. str. 22.

¹⁷⁰ srov. ust. § 54 odst. 3 ObchZ

¹⁷¹ litispendence a rei iudicatae

¹⁷² účinný od 1.1.2003

*83 odst. 2, je závazný nejen pro účastníky řízení, ale i pro další osoby oprávněné proti žalovanému pro tytéž nároky z téhož jednání nebo stavu. Zvláštní právní předpisy stanoví, v kterých dalších případech a v jakém rozsahu je výrok pravomocného rozsudku závazný pro jiné osoby než účastníky řízení“.*¹⁷³

Podle ust. § 83 odst. 2 o.s.ř. platí, že zahájení řízení (a) o zdržení se protiprávního jednání nebo o odstranění závadného stavu ve věcech ochrany práv porušených nebo ohrožených nekalým soutěžním jednáním,¹⁷⁴ (b) o zdržení se protiprávního jednání ve věcech ochrany práv spotřebitelů,¹⁷⁵ (c) ve věcech přeměn obchodních společností,¹⁷⁶ stanoví-li tak zvláštní právní předpis,¹⁷⁷ (d) ve věcech náhrady škody nebo dorovnání výše protiplnění podle zákona o nabídkách převzetí anebo ve věcech přezkoumání protiplnění při výkupu účastnických cenných papírů, (e) v dalších věcech stanovených zvláštními právními předpisy, brání tomu, aby proti témuž žalovanému probíhalo u příslušného soudu další řízení o žalobách jiných žalobců požadujících ze stejného jednání nebo stavu shodné nároky. Z obecného hlediska je pro vznik překážky litispendence a překážky rei iudicatae třeba totožnosti věci, která pak zakládá totožnost žalobního nároku a žalobního důvodu. Pojem překážky litispendence je v ust. § 83 odst. 2 o.s.ř. rozšířen tak, že v taxativně vyjmenovaných případech nemusí být zachována totožnost žalobců, byť i jen potenciálních.

V režimu ust. § 83 odst. 2 písm. a) a písm. b) o.s.ř. může nastat situace, kdy jsou uplatňované nároky v podstatě shodné, avšak v jednom případě je požadováno více a v druhém méně. Dále je pak možná situace, kdy jeden žalobce požaduje jen zdržení se určitého protiprávního jednání, ale druhý žalobce požaduje kromě tohoto zdržení se také

¹⁷³ ust. § 159a odst. 2 o.s.ř.

¹⁷⁴ srov. ust. § 53 ObchZ a ust. § 54 ObchZ

¹⁷⁵ srov. ust. § 25 odst. 2 zákona č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele v platném znění.

¹⁷⁶ Pojem byl do českého právního řádu inkorporován až zákonem č. 370/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 15/1998 Sb., o Komisi pro cenné papíry a o změně a doplnění dalších zákonů, ve znění zákona č. 30/2000 Sb., zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů, účinným od 1. ledna 2001 a rozumí se jím pouze ty způsoby přeměny, které jsou uvedeny v ust. § 69 odst. 1,2,3 a 4 ObchZ.

¹⁷⁷ srov. ust. § 220a odst. 11 ObchZ; ust. § 220k odst. 5 ObchZ

odstranění závadného stavu způsobeného protiprávním jednáním nebo může druhý žalobce požadovat přiměřené zadostiučinění či náhradu škody anebo vydání bezdůvodného obohacení. Na tyto případy se pak přirozeně procesní překážky nevztahují. Soud má pak možnost řízení spojit nebo řízení částečně zastavit, a to jen co do odstraňovacího výroku. Druhý žalobce má samozřejmě také možnost domáhat se svého nároku samostatnou žalobou, přičemž pravomocný rozsudek o povinnosti zdržovací, resp. odstraňovací pak tvoří závazně vyřešenou prejudiciální otázku i pro tuto žalobu druhého žalobce.

V případě dosud probíhajícího řízení má účastník možnost ve smyslu ust. § 93 o.s.ř. přistoupit do sporu jako vedlejší účastník nebo jako další účastník dle ust. § 92 odst.1 o.s.ř. Druhá varianta je pro účastníka rozhodně výhodnější, neboť vstupuje do řízení jako účastník se všemi jeho právy a povinnostmi.

Platná česká právní úprava je v oblasti hromadných žalob nevyhovující a změna je nezbytně nutná, neboť neposkytuje adekvátní právní ochranu, zejména pak v oblasti ochrany spotřebitelů. Na ochranu práv spotřebitele sice může vystoupit určitá spotřebitelská organizace prostřednictvím tzv. **zástupných žalob**. Spotřebitelská organizace však žaluje pouze na zdržení se protiprávního jednání, ne však na náhradu škody pro jednotlivce. Obvykle jednotliví poškození spotřebitelé vyčkají rozhodnutí a poté zváží, zda uplatní individuální nárok na náhradu škody, což je však v naprostém rozporu s principem procesní hospodárnosti.

Nejvhodnějším řešením absence úpravy hromadných žalob by bylo, po vzoru kontinentálního právního systému, zavést hromadnou žalobu s tzv. modelem opt-in. Model opt-in se totiž vyznačuje tím, že rozhodnutí bude závazné jen pro dotčené osoby, které vyjádří vůli být členem určité skupiny poškozených. Zároveň je užití modelu opt-out transparentnější, a to zejména s ohledem na současnou právní úpravu, neboť **o tom, že je věc rozhodována v režimu ust. § 83 o.s.ř. se nevydává zvláštní rozhodnutí** a tudíž absentuje jejich dostatečná evidence.

V zahraničí je také někdy využíván model opt-out, jehož aplikace je však do českého právního prostředí naprosto nevhodná. V případě užití modelu opt-out je pak rozhodnutí ve věci závazné pro všechny poškozené bez toho, aby museli vyjádřit svou vůli do této skupiny patřit.

Je třeba upozornit na fakt, že v rámci českého práva jsou rozhodnutí vydaná v rámci řízení o tzv. hromadné žalobě závazná pouze pro účastníky řízení, což vychází z kontinentálního právního systému. A podle mého názoru to za současné právní úpravy není ani jinak možné, neboť v opačném případě by účastníci řízení neměli možnost průběh a tedy výsledek soudního řízení ovlivnit, jak již bylo zmíněno výše, což by odporovalo principu práva na spravedlivý proces.¹⁷⁸

Velmi často bývá institut hromadné (kolektivní) žaloby mylně spojován s kolektivním odškodněním, avšak současný stav české právní úpravy toto pojetí nepřipouští. Ačkoliv současná právní úprava připouští užití žalob, které vykazují znaky žaloby hromadné, tak se ve své podstatě nejedná o hromadné žaloby jako takové, ale o žaloby negatorní. V ust. § 83 odst. 2 písm. a) a b) o.s.ř. totiž hovoří jen o žalobách negatorních.

S ohledem na výše uvedené je možné shrnout, že je žádoucí změna platné právní úpravy, zejména pak v oblasti ochrany spotřebitele. Právní řád České republiky navíc neposkytuje dostatečné záruky ve smyslu čl. 6 odst. 1 Evropské úmluvy o lidských právech. Tato změna by měla být vedena jak myšlenkou posílení ochrany spotřebitele, tak přiblížením české právní úpravy ochrany spotřebitele ostatním členským státům Evropské unie. V praxi totiž dost často dochází k tomu, že spotřebitel jako jednotlivec je často od zahájení sporu odrazen např. bagatelní částkou výrobku nebo výší nákladů řízení či zdlouhavostí soudních procesů. V současné době se na evropském poli nejvhodnější řešení této problematiky teprve hledá, neboť jeho nalezení je značně obtížné, a to i s ohledem na fakt, že se jedná o proces vzniklý přibližně kolem roku 2000, tudíž v podstatě o proces

nový.

Zastavme se ještě závěrem u problematiky ochrany spotřebitele, protože je to aktuální a praktické téma, se kterým se každý z nás setkává v běžném životě. Od 1.dubna 2008 byl zkušebně spuštěn projekt ADR¹⁷⁹ - Mimosoudní řešení spotřebitelských sporů, který se již v některých případech osvědčil. Mimosoudním řešením sporů je možné dosáhnout úspěšného a finálního řešení sporu mezi spotřebiteli a podnikateli, a to cestou, jež není obvykle tak zdlouhavá a finančně nákladná, jako klasické soudní řízení. Mimosoudní řešení sporů je ale možné jen za dobrovolné účasti všech dotčených stran. Spory se vedou zpravidla za účasti nezúčastněné třetí strany, a to v buď v rámci mediace nebo v rámci rozhodčího řízení. Řízení o mimosoudním řešení sporů je zahájeno, pokud byl podán podnět v určité věci nebo soudní žaloba či jiný zákonný prostředek, nebo podnět k zahájení řízení není oprávněný, nebo když strana podávající podnět k příslušnému soudu svá práva předtím neuplatnila u protistrany. Je zde však třeba dobré vůle obou stran vyřešit spor mimosoudní cestou. Ne vždy jsou však strany ochotny řešit spor mimosoudně a pak nezbyvá, než se obrátit na příslušný soud nebo od řešení sporu upustit, což se také často v praxi děje, z již výše uvedených důvodů.

Na úplný závěr této kapitoly upozorním na to, že žalobou hromadnou není žaloba, kdy jeden subjekt žaluje větší počet osob ze stejného právního vztahu jako tomu bylo např. v případě žaloby České televize proti dlužníkům poplatků za televizní služby. Tyto žaloby jsou totiž z procesního hlediska vždy žalobami individuálními, i když jsou podávány současně. Avšak v médiích jsou často mylně označovány jako žaloby hromadné.

¹⁷⁸ čl. 36 odst. 1 LPS

¹⁷⁹ Alternative Dispute Resolution

12. Vzájemná žaloba

*„Vzájemnou žalobou je taková žaloba, kterou za řízení (v probíhajícím řízení zahájeném žalobcem o jiné věci) žalovaný uplatňuje svůj nárok vůči žalobci se záměrem, aby byla projednána a aby o ní bylo rozhodnuto ve stejném řízení jako o žalobě podané žalobcem“.*¹⁸⁰

Vzájemná žaloba (vzájemný návrh, protižaloba) představuje procesní instrument, který byl znám již v právu římském a který je možné využít v rámci již započatého řízení. Vzájemnou žalobu podává proti žalobci žalovaný a domáhá se jejím prostřednictvím ochrany svého ohroženého nebo již porušeného práva. Aktivně tak uplatňuje své vlastní nároky vůči žalobci. Vzájemnou žalobu je možné podat jak v rámci občanskoprávních vztahů, tak v rámci obchodně právních vztahů. Zde se však zaměříme spíše na vzájemnou žalobu uplatňující se v oblasti občanskoprávních vztahů.

Nespornou výhodou vzájemné žaloby je fakt, že nároky obou stran, které spolu skutkově souvisejí, mohou být detailněji a důkladněji posouzeny v rámci jednoho řízení a zároveň je toto spojené řízení hospodárnější než dvě samostatná řízení. Oproti tomu však takového řízení přináší obvykle prodloužení procesu rozhodování, neboť uplatněním nového nároku žalovaného je již probíhající proces zkomplikován.

*„Svou podstatou je vzájemná žaloba zvláštním případem objektivní kumulace, tedy spojení různých nároků ke společnému projednání a rozhodnutí. Protože však ke kumulaci zde dochází z iniciativy žalovaného, nikoli žalobce, vykazuje určité zvláštní znaky, tj. může být současně prostředkem obrany žalovaného“.*¹⁸¹

¹⁸⁰ BUREŠ, Jaroslav. DRÁPAL, Ljubomír. KRČMÁŘ, Zdeněk a kol. . *Občanský soudní řád - komentář - I. díl*. 7. vydání. Praha: C.H.Beck, 2006. s. 429.

¹⁸¹ WINTEROVÁ, Alena. *Žaloba v občanském právu procesním*. Acta Universitatis Carolinae, Iuridica monographia. 1979. Praha. s. 87.

V odborné literatuře je tedy často vzájemná žaloba považována za procesní instrument dvojího charakteru, a to obranného a útočného. Podle mého názoru se jedná o procesní nástroj spíše útočného rázu, ačkoliv v některých případech může mít částečně i charakter obranný (např. jedná-li se o popření či oslabení uplatňovaného nároku žalobcem).

Základními předpoklady pro přípustnost podání vzájemné žaloby jsou procesní aktivní a pasivní legitimace, včasné podání návrhu, přípustnost nároku uplatňovaného vzájemnou žalobou a příslušnost soudu.

Procesní aktivní a pasivní legitimace je nutným předpokladem pro přípustnost podání vzájemné žaloby. Vzájemná žaloba je vyloučena v řízeních nesporných, neboť vzájemnou žalobu může podat pouze žalovaný proti žalobci. Z uvedeného tedy vyplývá, že vzájemnou žalobu nemůže podat vedlejší účastník ani nikdo další, pokud není účastníkem řízení, ačkoliv by jím dle hmotného práva být měl.

*„Žalovaný může za řízení uplatnit svá práva proti žalobci i vzájemným návrhem“.*¹⁸² Z tohoto ustanovení vyplývá, že vzájemnou žalobu je možné podat od okamžiku zahájení řízení. Přestože není přesně vymezeno, do kdy je možné vzájemnou žalobu podat, tak je z dikce zákona a konstantní judikatury zřejmé, že ji lze podat nejdéle do vyhlášení rozsudku týkajícího se původní žaloby. Současně konstantní judikatura správně nedovoluje podání vzájemného návrhu v řízení odvolacím.¹⁸³ *„Meritorní projednání vzájemného návrhu, který byl podán v odvolacím řízení, není přípustné“.*¹⁸⁴

Soudu je dána pravomoc vyloučit vzájemnou žalobu k samostatnému řízení, pokud má za to, že zde nejsou splněny podmínky pro spojení věcí.¹⁸⁵ Zároveň je soud v určitých případech povinen vzájemnou žalobu vyloučit k samostatnému řízení, a to zejména pokud je mu známa okolnost, jež společnému řízení brání. Jedná se především o situaci, kdy je

¹⁸² ust. § 97 odst. 1 o.s.ř.

¹⁸³ srov. ust. § 216 odst. 1 o.s.ř. a ust. § 243c odst. 1 o.s.ř.

¹⁸⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 31. května 2001, sp. zn. 22 Cdo 1044/2000

¹⁸⁵ srov. ust. § 112 o.s.ř.

podle ust. § 88 o.s.ř. místně příslušným k projednání a rozhodnutí jiný soud. V takovém případě soud věc vyloučí k samostatnému řízení a jedná v souladu s ust. § 105 odst. 1 a odst. 2 o.s.ř. Další situací, kdy je k projednání věci *věcně příslušný* jiný soud. Soud pak opět věc vyloučí k samostatnému řízení a postupuje dále dle ust. § 104a o.s.ř. nebo ust. § 104b o.s.ř. anebo ust. § 104c o.s.ř. Ve smyslu ust. § 89 o.s.ř. platí, že „*Soud, který je příslušný k řízení o určité věci, je příslušný i k řízení o věcech s ní spojených a o vzájemných návrzích žalovaného, s výjimkou věcí uvedených v § 88.*“ Pokud je zákonem dána výlučná místní příslušnost, pak nelze věc spojit, ledaže by byl místně příslušným stejný soud pro obě spojované věci. Výjimkou je obligatorní spojení věci ve smyslu ust. § 113 o.s.ř. a § 113a o.s.ř.

Pokud projednání vzájemné žaloby brání absence podmínek řízení, jež nelze odstranit, nebo se tyto nedostatky nepodařilo odstranit, a to ani přes výzvu k odstranění, pak rozhodne věcně příslušný soud o zastavení řízení ohledně vzájemné žaloby¹⁸⁶ anebo o odmítnutí vzájemného návrhu.¹⁸⁷ Věc pak není nutné vylučovat k samostatnému soudnímu řízení.

Pro vzájemnou žalobu platí všechna ustanovení o.s.ř. vztahující se k žalobě jako procesnímu úkonu.¹⁸⁸ Současně jsou s vzájemným návrhem spojeny jak hmotněprávní (stavění běhu promlčecích lhůt, stavění běhu prekluzivních lhůt), tak procesněprávní účinky zahájení řízení, pokud není zákonem stanoveno jinak. Obě žaloby tak musí splňovat všechny náležitosti.

Pokud tedy dojde k zastavení soudního řízení o vzájemné žalobě z důvodu nedostatku procesních podmínek, pak soud nadále pokračuje v řízení o žalobě původní. Stejný postup platí i v opačném případě, tzn. že zastavení řízení o původní žalobě není důvodem k zastavení řízení o vzájemném návrhu, ale toto řízení nadále pokračuje. Ačkoliv

¹⁸⁶ ust. § 104 o.s.ř.

¹⁸⁷ ust. § 43 o.s.ř.

¹⁸⁸ srov. ust. § 79 až ust. § 83 o.s.ř.

se ve spojeném řízení rozhoduje o dvou samostatných žalobách, tak je zpravidla rozhodováno o obou nárocích resp. o obou žalobách jedním rozsudkem.

Zvláštním případem v souvislosti se vzájemnou žalobou je tzv. **námitka započtení** (hmotněprávní kompenzace) vzájemné pohledávky. „Vzájemný návrh je i projev žalovaného, jimž proti žalobci uplatňuje svou pohledávku k započtení, avšak jen pokud navrhuje, aby bylo přisouzeno více, než co uplatnil žalobce. Jinak soud posuzuje takový projev jen jako obranu proti návrhu“.¹⁸⁹ V podstatě se nejedná o vzájemnou žalobu, ale o procesní námitku, kterou žalovaný za řízení navrhuje, aby soud započtl proti žalobcem uplatněné pohledávce jeho pohledávku. „Námitkou započtení lze uplatnit vzájemnou pohledávku povinného vůči oprávněnému bez ohledu na to, zda tato vzájemná pohledávka vznikla před vydáním rozhodnutí, jež je podkladem soudního výkonu, nebo až po jeho vydání. Zánik působí sice kompenzační projev, avšak nastane okamžikem, kdy se obě pohledávky setkají. Setkala-li se pohledávka přiznaná oprávněnému vykonávaným rozhodnutím s pohledávkou povinného až po vydání vykonávaného rozhodnutí, bude na místě zastavit výkon rozhodnutí podle ustanovení § 268 odst. 1 písm. g) o. s. ř. Došlo-li však k setkání pohledávek před vydáním vykonávaného rozhodnutí, bude na místě zastavit výkon rozhodnutí podle ustanovení § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř., protože slovní vyjádření důvodu zastavení soudního výkonu rozhodnutí uvedeného pod písmenem g) téhož ustanovení ani jiné důvody na tento případ nedopadají, a z hlediska důvodu uvedeného v § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř. je nerozhodné, zda skutečnosti, o které povinný opírá tvrzený nárok, nastaly před nebo po vydání vykonávaného rozhodnutí“.¹⁹⁰ Nejedná se o tedy o „klasické“ podání vzájemné žaloby, ale smyslem ust. § 98 o.s.ř. je vymezit, kdy a za jakých podmínek se dle zákona hmotněprávní úkon žalovaného považuje za vzájemnou žalobu a kdy se jedná pouze o obranu proti žalobě, přičemž ust. § 98 o.s.ř. je možné použít pouze v řízení sporném.

Dle ust. § 98 o.s.ř. přitom není rozhodné, jestli k započtení došlo jednostranným právním úkonem žalovaného nebo dohodou stran, nebo jestli žalovaný učinil kompenzační

¹⁸⁹ ust. § 98 o.s.ř.

¹⁹⁰ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28. června 2010, sp. zn. 20 Cdo 4660/2008

projev již před zahájením soudního řízení (pak se žalovaný musí započtení v průběhu řízení dovolat) či až po podání předmětné žaloby.

Žalovanému je také dána možnost, aby námitka započtení byla uplatněna pouze eventuálně, a to v případě, že jeho jiná procesní obrana proti předmětné žalobě nebude soudem shledána za důvodnou. Pokud tedy soud neshledá jiný důvod k zamítnutí žaloby, tak teprve posuzuje důvodnost námitky započtení. Pokud tedy soud uzná námitku započtení jako důvod zániku pohledávky žalobce, tak teprve poté rozhodne o vzájemné žalobě uplatněné tímto způsobem.

Interpretace textu zákona vyvolává otázky, zda se v konkrétním případě jedná o námitku žalovaného, nebo zda jde o vzájemnou žalobu; zda vzájemný návrh žalovaného zahrnuje jen tu část převyšující žalobcem uplatněnou pohledávku anebo zda ji pojímá celou; základní otázkou je pak také znění výroku rozsudku.

Není-li pohledávka žalovaného vyšší než nárok uplatněný žalobcem, pak je započtení posuzováno pouze jako procesní obrana žalovaného vůči žalobnímu návrhu žalobce. V opačném případě se projev žalovaného považuje za vzájemný návrh, resp. za vzájemnou žalobu. Účinky vzájemné žaloby pak nastávají bez ohledu na to, že žalovaný kompenzačním projevem nezamýšlel uplatnění vzájemného návrhu. *“Jestliže odpůrce protinávrhem uplatní k započtení pohledávku, která je nižší než žalovaná částka, nejde o vzájemný návrh, ale takový projev posoudí soud jako obranu proti návrhu. Z povahy tohoto návrhu vyplývá, že musí být projednán v rámci téhož řízení a nelze jej vyloučit k samostatnému projednání”.*¹⁹¹

¹⁹¹ Nález Ústavního soudu ze dne 5. listopadu 1997, sp. zn. II. ÚS 159/97

13. Dispozice žalobou

Jakmile je podán jakýkoliv druh žaloby, vzniká procesněprávní vztah mezi účastníky řízení a soudem. Cílem tohoto procesněprávního vztahu je dospět k meritornímu rozhodnutí soudu o věci. V průběhu řízení se mohou projevit objektivní skutečnosti, které mají vliv na změnu původního žalobního návrhu a následně též na případný rozsudek nebo na zastavení či přerušování řízení. Změny původního návrhu žaloby jsou ovládány dispoziční zásadou, která je v rámci civilního řízení uplatňována. Může tedy dojít ke změně, kdy soud nerozhoduje o původním žalobním návrhu, ale o návrhu změněném, nebo rozhoduje o něčem jiném, anebo k rozhodnutí soud vůbec nedospěje a řízení je zastaveno. Jedná se především o procesní úkon změny žaloby a zpětvzetí žaloby.

13.1. Procesní úkon změny žaloby

Žalobci je umožněno, aby návrh **na zahájení řízení v průběhu řízení změnil**, avšak se souhlasem soudu. Změna žaloby je dispozičním procesním úkonem, ke kterému je oprávněn pouze žalobce. Souhlas žalovaného není v tomto případě vyžadován, protože se jedná pouze o jiné vymezení předmětu žaloby a postačí, pokud je žalovaný řádně o změně žalobního návrhu informován. Žalovanému je tak dána možnost, aby se mohl námitkami proti změně žalobního návrhu bránit.

Změnu návrhu je nutné doručit účastníkům do vlastních rukou, popř. jim změněný návrh předat přímo při jednání, při kterém byl soudu předložen. Soud může v souladu s ust. § 95 o.s.ř. usnesením změnu návrhu zamítnout pokud výsledky dosavadního řízení nemohou být dostatečným podkladem pro řízení o takto změněném návrhu.

Změna žaloby obvykle spočívá ve změně žalobního petitu tak, že žalobce buď požaduje více než požadoval v původním návrhu (zpravidla u peněžité částky), anebo požaduje jiné plnění na základě shodného skutkového stavu. Změna žaloby ale může spočívat i ve změně skutkového základu a tím i právního důvodu žaloby. Pokud žalobce

požaduje méně, tak se nejedná o změnu žaloby, ale o částečné zpětvzetí žaloby. Možná je též změna žaloby z žaloby na plnění na žalobu na určení a naopak. Pak se jedná o tzv. kvalitativní změnu žalobního petitu.

V případě změny žaloby musí soud kromě samotné přípustnosti změny posoudit také, zda je i po změně žaloby dána příslušnost a pravomoc soudu a zjistit, zda neexistuje překážka zahájeného řízení nebo překážka věci pravomocně rozhodnuté. I po změně žaloby tvoří řízení jeden celek a procesněprávní i hmotněprávní úkony zůstávají nezměněny. Co se týče účinku v oblasti hmotněprávní, tak je pro určení jejich počátku rozhodná doba uplatnění nároku, tzn. okamžik, kdy žalobcova změna žaloby dojde soudu. Až tímto okamžikem se staví běh promlčecí doby pro nárok v souladu se změněnou žalobou.

13.2. Procesní úkon zpětvzetí žaloby

Zpětvzetí žaloby představuje jednostranný dispoziční procesní úkon. Zpětvzetí žaloby je pro řízení před soudem prvního stupně upraveno v ust. § 96 o.s.ř. a jeho účinky počínají od okamžiku doručení soudu. K tomuto procesnímu úkonu je oprávněn výlučně a pouze žalobce nebo jeho právní zástupce. Uskutečnění tohoto dispozičního procesního úkonu může mít celou řadu důvodů, díky kterým žalobce ztratí zájem pokračovat v soudním procesu a ztratí tak zájem, aby soud autoritativně rozhodl o podané žalobě. Zpětvzetím žaloby však nárok žalobce uplatňovaný žalobou v žádném případě nezaniká a toto právo lze uplatnit kdykoliv znovu. Zpětvzetí žaloby není možné odvolat, úkon ale může být odvolán, jestliže jeho odvolání dojde soudu nejpozději současně s tímto úkonem. *“Jestliže dne 11. května 2005 v 11.40 hod. bylo podáno osobně do podatelny krajského soudu podání, jímž žalobce bere „ve smyslu ustanovení § 96 o. s. ř. zpět v celém rozsahu žalobní návrh ze dne 16. 9. 2003“, a posléze, v též den, stejnou formou (osobně), avšak (až) ve 14.30 hod. došlo též podatelně soudu další podání žalobce, z jehož obsahu je zřejmé, že žalobce shora cit. úkon (zpětvzetí žaloby) odvolává, tak poněvadž ustanovením § 41a odst. 4 o. s. ř. je stanoveno, že úkon může být odvolán, jen jestliže jeho odvolání dojde soudu nejpozději současně s tímto úkonem, krajský soud nijak nepochybil, jestliže při zjištění, že*

*předmětné odvolání zpětvzetí žaloby v rámci osobního podání došlo do podatelny krajského soudu sice v týž den, avšak - oproti zpětvzetí žaloby - v pozdější hodinu, tedy nikoliv současně s odvolávaným procesním úkonem žalobce, rozsudek okresního soudu zrušil a předmětné řízení zastavil. O jinou procesní situaci by se jednalo, pokud by v týž den např. poštou došla obě žalobcova podání, nezávisle na faktickém doručení toho kterého podání soudní kanceláři, neboť v takovém případě by účinek předvídaný v ustanovení § 41a odst. 4 o. s. ř. (odvolání procesního úkonu) nastal. Jestliže ovšem při osobním doručování úkonů podatelně soudu je podle hodiny příslušného podání v daný den zřejmé, že úkon byl odvolán podáním učiněným v pozdější hodinu, resp. tedy - oproti odvolávanému úkonu - později, účinky předvídané v § 41a odst. 4 o. s. ř. nastat nemohou“.*¹⁹²

V případě že se žalobce, který vzal žalobu zpět, rozhodne svůj nárok opětovně uplatňovat u soudu, pak musí znovu podat žalobu u příslušného soudu a začne tak zcela nový soudní proces.

Žalobce může vzít žalobu zpět ještě před zahájením prvního jednání nebo přímo při jednání, popřípadě až po vynesení rozsudku soudu prvního stupně, tedy do právní moci rozhodnutí o žalobě. Žaloba může být žalobcem vzata zpět buď úplně nebo zčásti. Zpětvzetí žaloby ještě před zahájením prvního jednání má praktický dopad na zaplacený soudní poplatek, neboť ten je žalobci, v případě úplného zpětvzetí žaloby před zahájením soudního jednání, vrácen v plné výši.

V případě zpětvzetí žaloby zákon vyžaduje souhlas ostatních účastníků soudního řízení s tímto procesním právním úkonem. Pokud některý z účastníků se zpětvzetím žaloby z vážných důvodů nesouhlasí, pak soud rozhodne, že zpětvzetí žaloby není účinné. Pokud dosud nebylo o věci rozhodnuto, pak soud v řízení pokračuje po právní moci usnesení o neúčinnosti zpětvzetí žaloby.

Zákonem není výslovně vyžadováno, aby žalobce zpětvzetí žaloby odůvodnil,

¹⁹² Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 2. července 2009, sp. zn. 30 Cdo 4822/2007

avšak toto zdůvodnění může mít zásadní význam pro ostatní účastníky řízení a jejich rozhodnutí, zda budou se zpětvzetím žaloby souhlasit či nikoliv. Odůvodnění zpětvzetí žaloby bude mít vliv také i na náklady řízení, neboť pokud budou i ostatní účastníci se zpětvzetím souhlasit, tak soud řízení usnesením zastaví. Typicky nebude žalovaný se zpětvzetím žaloby důvodně souhlasit například tehdy, pokud dokazování postoupilo již tak daleko, že je možné očekávat rozhodnutí ve prospěch žalovaného a žalobce chce tímto zpětvzetím pouze zmařit vydání rozsudku pro sebe nepříznivého.

Zákonem jsou též upraveny případy, ve kterých nesouhlas žalovaného se zpětvzetím žaloby nemá žádnou právní relevanci. Konkrétně se jedná o zpětvzetí návrhu na rozvod, zpětvzetí návrhu na určení neplatnosti manželství nebo zpětvzetí návrhu na určení, zda tu manželství je nebo není, anebo se jedná o zpětvzetí návrhu na zrušení, neplatnost nebo neexistenci partnerství.¹⁹³ Zpětvzetí žaloby také nebude účinné pokud bude návrh na zahájení řízení vzat zpět až po právní moci rozhodnutí.¹⁹⁴

Pokud bude žaloba vzata zpět před právní mocí rozsudku, tak o tomto zpětvzetí rozhoduje odvolací soud a jestli že tento zpětvzetí připustí, tak rozhodnutí soudu prvního stupně zruší a řízení usnesením zastaví. Avšak je třeba uvést, že i v tomto případě je připuštění zpětvzetí žaloby odvislé od souhlasu či nesouhlasu druhého účastníka řízení, přičemž i zde platí, že pokud účastník z vážných důvodů se zpětvzetím žaloby nesouhlasí, pak soud rozhodne, že zpětvzetí žaloby není účinné. V řízení dovolacím již zpětvzetí žaloby není možné, ani kdyby souhlasili všichni účastníci řízení. V takovém případě by byl možný pouze smír, na jehož základě by bylo civilní řízení usnesením zastaveno.

Závěrem je třeba také zmínit, že v případech, kdy se rozhoduje o věcech tzv. nerozlučného společenství a z právního předpisu vyplývá konkrétní způsob vypořádání vztahu mezi účastníky, pak je nutný souhlas všech žalovaných společníků.

¹⁹³ ust. § 96 odst. 4 o.s. ř.

¹⁹⁴ ust. § 96 odst. 5 o.s.ř.

Zpětvzetí žaloby představuje procesní úkon, jenž nemá účinky ve sféře hmotněprávní, ale může se promítnout do běhu hmotněprávních lhůt. Pokud žalobce podá v zákonné promlčecí lhůtě žalobu, tak dojde ke stavění běhu této promlčecí doby, avšak v případě, že soud v řízení nedospěje k meritornímu rozhodnutí o projednávané věci a řízení bude usnesením zastaveno, tak bude běh promlčecí doby pokračovat ode dne právní moci tohoto usnesení o zastavení řízení.

14. Stručný exkurz do civilního procesu a úpravy žalob v právním systému Velké Británie

V této kapitole se zmíníme o právním systému Anglie a Walesu a o některých žalobách zde v praxi užívaných. Předně je třeba uvést, že právní a soudní systém v jednotlivých zemích Británie je odlišný. Anglie a Wales mají jiný systém než Skotsko a jiný než Severní Irsko. S českým kontinentálním systémem nelze angloamerický právní systém Velké Británie příliš srovnávat, neboť oba vychází z rozdílných právních doktrín. Přestože Velká Británie nemá žádnou psanou ústavu, lze říci, že její absence nečiní v právním systému žádné vážnější problémy. Současné anglické právo čerpá z precedentů¹⁹⁵, zákonů (ty mají vždy přednost před precedentem), právních obyčejů, normativních smluv, právní teorie a v neposlední řadě také z komunitárního práva, přičemž anglické soudy se také přiklání k etickým kodexům.

Právní systém Anglie a Walesu je založen na common law. Common law je tvořeno především zvykovým právem, jehož počátky sahají až do 12. století, kdy ještě fungoval systém tzv. cestujících soudců, jež v zastoupení krále jezdili po celé zemi a soudili závažné spory. Hlavním vodítkem při rozhodování sporů byly pro soudce místní obyčeje, které tito soudci zapisovali do sbírek a následně jej pak také aplikovali. Postupem času začaly vznikat také nezávislé poroty, které rozhodovaly o vině a nevině, nikoliv však o trestu. Pro případ, že se vyskytl spor, který se nedal podřadit pod žádný již rozhodnutý spor, vznikly tzv. kancelářské soudy, jež v rámci svých kompetencí vydávaly rozhodnutí založená na spravedlivém uvážení tzv. equity. Kancelářské soudy v podstatě vytvořily nový paralelní právní systém vlastních precedentů tzv. equity law. Právní spory se tak začaly řešit podstatně rychleji, neboť již nerozhodovala porota a neexistovala hmotněprávní sankce, ale pouze povinnost něco vykonat. Protože se tento právní systém v praxi vcelku osvědčil, tak mělo equity law již přednost před common law. V roce 1875 došlo ke spojení equity law a common law, avšak v praxi v podstatě existují stále dva právní obory.

¹⁹⁵ precedent je závazný pro soud, jenž jej vydal a pro soudy nižších instancí, často je respektují i soudy stejné instance, i když to není jejich povinností

Rozhodnutí soudu o žalobě má dvě části (výrok, odůvodnění), nikoliv tedy tři (výrok, odůvodnění, poučení), jak je tomu u rozsudků vydávaných v rámci českého právního řádu. Rozhodnutí je však, stejně jako v českém právním řádu, závazné pro obě strany předmětného sporu, a to pouze v části výrokové.

Soudní systém Velké Británie je v rámci civilního práva v zásadě komplikovanější než soudní systém v České republice. V civilních věcech v prvním stupni rozhodují soudy jednotlivých hrabství tzv. *Country Courts*, což jsou obvodní soudy, které zasedají bez poroty a zabývají se mj. drobnými soukromoprávními spory. Další soudem je pak *The High Court of Justice*,¹⁹⁶ jenž se dělí na tři divize, a to na *Queens Bench Division*, která mj. řeší pozemkové spory, civilní delikty, spory z námořního práva atp., na *Chancery Division*, která se zabývá především spory vyplývajících ze stavebního práva, konkurzy, patentové spory atd. a poslední divizí je *Family Division*, která se, jak už sám název napovídá, zabývá rodinným právem. Odvolacím soudem je *Court of Appeal* a nejvyšší soudní dvůr *Supreme Court of Judicature of England and Wales* může jako jediný měnit systém precedentů, a to od roku 1966.

Civilní žaloby jsou podávány v písemné podobě v anglickém jazyce. Za určitých podmínek je možné podat žalobu týkající se vymáhání peněžitých nároků elektronicky prostřednictvím žalobního tiskopisu¹⁹⁷ na internetových stránkách soudů. Podmínkou pro použití tohoto elektronického systému je mj. třeba, aby požadovaná náhrada nepřevyšovala částku 100.000 Liber (bez úroků z prodlení a nákladů řízení) a aby byl nárok uplatňován vůči jednomu nebo dvěma žalovaným. Obvykle se však řízení zahajuje vyplněním žalobního tiskopisu, jež je možné zdarma získat u soudu nebo na internetových stránkách soudů. Soudní řízení je zahájeno dnem, kdy soud vyplněný žalobní tiskopis orazí razítkem s datem a uloží do soudního spisu, popř. orazí razítkem dopis, který byl přiložen k žalobnímu tiskopisu. Po vystavení žaloby soud pošle oznámení o žalobě,¹⁹⁸ které

¹⁹⁶ u tohoto soudu se řeší všechny případy, ve kterých požadovaný nárok činí více než 15.000 Liber, přestože postupy a tiskopisy jsou shodné jako u *Country Courts*

¹⁹⁷ Money Claim Online

¹⁹⁸ Notice of Issue

obsahuje bližší informace např. o tom, kdy byla žaloba zaslána žalovanému, do jaké doby musí žalovaný podat obranu či protestovat proti jurisdikci soudu. V případě, že žalovaný žalobní nárok celý nebo částečně zpochybní, soud zašle žalobci kopii obrany s oznámením o obhajobě¹⁹⁹ a s dotazníkem o přidělení do postupu.²⁰⁰ Oznámení i dotazník jsou zaslány současně také žalovanému. Po vyplnění a vrácení dotazníků soudu se pak soud rozhodne, pro jeden ze tří možných postupů, a to buď pro postup pro malé případy (sporná částka nečiní více než 5.000 Liber, spor je rychlý a levný), rychlý postup (sporná částka činí více než 5.000 Liber, ale ne více než 15.000 Liber, pro vyřešení případu stačí poskytnutí potřebných písemností a lhůta pro přípravu soudního řízení činí maximálně 30 týdnů) nebo tzv. „multi track“ (všechny ostatní případy, postup je složitější a delší), o čemž zašle všem stranám oznámení.²⁰¹ Oznámení o přidělení do postupu mj. obsahuje také datum soudního jednání nebo lhůtu, ve které se soudní jednání bude konat. I v rámci anglického civilního procesu je možné, aby soud vynesl rozsudek pro zmeškání v případě, že žalovaný na žalobu neodpoví ve stanovené lhůtě.

V rámci občanskoprávních sporů existuje ve Velké Británii finanční pomoc, a to buď prostřednictvím institutu právní pomoci²⁰² nebo prostřednictvím Komise pro právní služby.²⁰³ Právní rady zdarma je možné získat prostřednictvím poradenských kanceláří pro občany tzv. *Citizens Advice Bureau*, což jsou nezávislé charitní poradny, jejichž pobočky nalezneme po celé Anglii a Walesu, nebo se mohou obrátit na poradenskou kancelář pro spotřebitele. Služby těchto poradenských kanceláří jsou občany velmi často využívány, což mohu potvrdit z vlastní zkušenosti, neboť jsem v jedné z těchto právních poraden absolvovala stáž.

V rámci civilního práva ve Velké Británii nalezneme stejně jako u nás žaloby na plnění (např. žaloby o zaplacení určité peněžité částky), žaloby statusové (např. žaloby o

¹⁹⁹ Notice of Defence

²⁰⁰ Allocation Questionnaire

²⁰¹ Notice of Allocation

²⁰² Legal Aid

²⁰³ Legal Services Commission

určení otcovství), žaloby na určení (žaloby na určení vlastníka nemovitosti) a žaloby o vznik, změnu a zánik určitého právního vztahu. Nicméně klasifikace jednotlivých žalob do takto specifikovaných skupin v právní literatuře Velké Británie nenalezneme, tudíž je toto rozdělení pouze orientační. Systém jednotlivých druhů žalob a jejich podávání u příslušného soudu včetně jejich projednávání je velmi propracovaným systémem a na téměř každý právní problém existuje speciální druh žaloby.

I ve Velké Británii je v současnosti diskutována nutnost nové právní úpravy hromadných žalob, především v oblasti ochrany spotřebitele, neboť i zde má stávající úprava značné mezery. Vláda společně s radou pro civilní soudnictví²⁰⁴ pracuje na vytvoření nových základních právních norem při přijímání, projednávání a rozhodování o hromadných žalobách. Ve Velké Británii nalezneme dva druhy kolektivních žalob, a to a) *Group Litigation Order* (GLO)²⁰⁵ neboli skupinová žaloba a b) *Representative action* neboli žaloba reprezentantů. Žaloba reprezentantů tvoří součást anglického práva již více než 300 let. Skupinová žaloba je však instrumentem posledního desetiletí, neboť britské soudy nechtěli skupinové žaloby užívat bez intervence britského parlamentu²⁰⁶ a právní úprava skupinových žalob má tedy i zde značné nedostatky.

²⁰⁴ Civil Justice Council (CJC)

²⁰⁵ Skupinová žaloba byla začleněna novelou účinnou od 2. května 2000 a její právní úprava je zakotvena v Civil Procedure Rules (CPR)

²⁰⁶ srov. *Nash v. Eli Lilly & Co.* [1992]

15. Závěr

Ze skutečností uvedených v této práci je zřejmé, že legislativní úprava druhů žalob není v o.s.ř. zcela kompletní a ponechává na právní praxi řešení celé řady problémů. Konstantní judikatura hraje v této oblasti důležitou úlohu, neboť velmi často osvětluje určitý problém, jehož praktické dopady nebyly při vytváření legislativy známy.

O.s.ř. prošel od doby svého vzniku celou řadou novelizací, jedná se o desítky novel. Prostřednictvím těchto novelizací byla do o.s.ř. začleněna celá řada nových právních institutů, avšak i přes tyto četné úpravy, se v současnosti velmi často hovoří o potřebě přípravy a přijetí zcela nového občanskoprávního kodexu. *“Občanský soudní řád upravuje postup soudu a účastníků v občanském soudním řízení tak, aby byla zajištěna spravedlivá ochrana práv a oprávněných zájmů účastníků, jakož i výchova a zachování zákonů, k čestnému plnění povinnosti a k úctě k právům jiných osob“.*²⁰⁷ Poslední novela o.s.ř. byla provedena zákonem č. 7/2009 Sb., tzv. souhrnná novela.²⁰⁸ Tato novela přinesla celou řadu pozitivních změn v oblasti civilního řízení, přesto však stále existuje mnoho oblastí, které je třeba novelizovat a vnést tak světlo do jejich aplikace a interpretace.

Právní regulace zabraňuje zneužití soudní moci, neboť jsou stanovena závazná pravidla, prostřednictvím nichž soud dospívá k rozhodnutím o žalobách. Tato regulace zároveň usnadňuje rozhodování soudů, protože tato závazná pravidla jsou vlastně “vodítkem” jak má soud při svém rozhodování postupovat. Nezávislost soudu tímto není nikterak dotčena. Právní normy také dávají určitou právní jistotu procesním stranám, neboť jsou zákonem přesně stanoveny jejich práva a povinnosti a je přesně určeno jaké právní důsledky plynou z jejich konání nebo nekonání v rámci občanskoprávního řízení.

Pozitivněprávní úprava žalob, jejich druhů a otázek s nimi souvisejících je v určitých aspektech vyhovující, oproti tomu však celá řada otázek není upravena a

²⁰⁷ ust. § 1 o.s.ř.

vymezení jejich hranic ponechává na soudní judikatuře, která zde sehrává, jak již bylo řečeno, zásadní roli. Změna legislativy je tedy v některých oblastech více než žádoucí.

Na základě výše uvedeného lze tedy uzavřít, že výčet druhů žalob tak, jak jej upravuje platný o.s.ř., není zcela dostačující. Předně o.s.ř. určité druhy žalob nezná, avšak jejich existence je dána hmotněprávními předpisy a tudíž jsou takové žaloby v praxi používány, s čímž se samozřejmě pojí řada otázek a nejasností, a to jak aplikačních, tak interpretačních. De lege ferenda je tedy vhodná rekodifikace o.s.ř. nebo alespoň novelizace některých jeho oblastí, zejména je pak třeba začlenit do o.s.ř. úpravu hromadných a vzájemných žalob.

²⁰⁸ účinnost od 1. července 2009

Seznam zkratek

1. Zkratky použité v textu

CŘS	- Civilní řád soudní
LPS	- Listina základních práv a svobod
ObchZ.	- Obchodní zákoník
ObčZ.	- Občanský zákoník
OBZ	- Střední občanský zákoník
o.s.ř.	- Občanský soudní řád
OZO	- Obecný zákoník občanský
ŘVO	- Zákon o řízení ve věcech občanskoprávních
ZOR	- Zákon o rodině
ZoVB	- Zákon o vlastnictví bytů

2. Zkratky použité v citacích judikatury

ObčZ	- Občanský zákoník
obč.zák.	- Občanský zákoník
OSŘ	- Občanský soudní řád
o.s.ř.	- Občanský soudní řád
OZ	- Občanský zákoník
o.z.	- Občanský zákoník

Seznam použité literatury

1. BAREŠOVÁ, Eva. BAUDYŠ, Petr. *Zákon o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem*. Praha: C.H.Beck, 1996. 707 s. ISBN 80-7179-625-5.
2. BAUDYŠ, Petr. *Katastr nemovitostí*. Praha: C.H.Beck, 2003. 308 s. ISBN 80-7179-824-X.
3. BÍLEK, Petr. ŠEŠINA, Martin. *Dědické právo v předpisech let 1925-2001*. Praha: C.H.Beck, 2001. 507 s. ISBN 80-7179-590-9.
4. BUREŠ, Jaroslav. DRÁPAL, Ljubomír. KRČMÁŘ, Zdeněk a kol. *Občanský soudní řád – Komentář I. díl*. Praha: C.H.Beck, 2006. 1042 s. ISBN 80-7179-378-7.
5. BUREŠ, Jaroslav. DRÁPAL, Ljubomír. KRČMÁŘ, Zdeněk a kol. *Občanský soudní řád – Komentář II. díl*. Praha: C.H.Beck, 2006. 1045 s. ISBN 80-7179-378-7.
6. DAVID, Ludvík. a kol. *Občanský soudní řád – Komentář I. díl*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009. 1072 s. ISBN 978-80-7357-460-4.
7. DAVID, Ludvík. a kol. *Občanský soudní řád – Komentář I. díl*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009. 914 s. ISBN 978-80-7357-460-4.
8. FÁBRY, Valer a kol: *Československé pozemkové právo*. Praha: Orbis, 1977. 256 s.
9. GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 2 rozšířené vydání. Dobrá voda: Aleš Čeněk, 2001. 299 s. ISBN 80-86473-04-X.
10. KINCL, Jaromír. URFUS, Valentin. SKŘEPEJK, Michal. *Římské právo*. Praha: C.H.Beck, 1995. 386 s. ISBN 80-7179-031-1.
11. KINDL, Milan. ŠÍMA, Alexander, DAVID Ondřej. *Občanské právo procesní*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2002. 415 s. ISBN 80-86898-47-4.
12. KLÍMA, Karel. *Ústavní právo*. Dobrá voda: Aleš Čeněk, 2002. 782 s. ISBN 80-7179-028-1.
13. KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C.H.Beck, 1995. 247 s. ISBN 80-7179-028-1.
14. KNAPPOVÁ, Marta a kol.: *Občanské právo hmotné*. Svazek III. Třetí aktualizované a doplněné vydání. Praha: Aspi, 2002. 330 s. ISBN 80-86395-28-6.
15. KRATOCHVÍL, Zdeněk a kol.: *Nové občanské právo*. Praha: Orbis, 1965. 567 s.
16. KUBA, Bohumil. OLIVOVÁ, Květa. *Katastr nemovitostí České republiky*. Praha:

- Linde, 2004. 440 s. ISBN 80-7201-468-4.
17. KÜHN, Zdeněk., BOBEK, Michal., POLČÁK, Radim. *Judikatura a právní argumentace. Teoretické a praktické aspekty práce s judikaturou*. Praha: Auditorium, 2006. 234 s. ISBN 80-903786-0-9.
 18. OUTLÁ, Veronika a kol. *Právo Evropské Unie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006. 388 s. ISBN 80-86898-97-0.
 19. PLECITÝ, Vladimír. VRABEC, Josef. SALAČ, Josef. *Základy občanského práva*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 287. ISBN 80-86898-25-3.
 20. SCHELLEOVÁ, Ilona. *Český civilní proces*. Praha: Linde, 1997. 728 s. ISBN 80-7201-065-4.
 21. SCHELLEOVÁ, Ilona. SCHELLE, Karel. *Civilní kodexy*. Brno: Doplněk, 1993. 602 s. ISBN 80-85765-08-X.
 22. SPÁČIL, Jiří. *Ochrana vlastnictví a držby v občanském zákoníku*. Praha: C.H.Beck, 2002. 209 s. ISBN 80-7179-780-4.
 23. STEINER, Vilém. *Občanské právo procesní v teorii a praxi*. Praha: Orbis, 1975. 496 s.
 24. ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník – komentář*. 10. vydání. Praha: C.H.Beck, 2006. 1465 s. ISBN 80-7179-486-4.
 25. ŠVESTKA, Jiří. ČEŠKA, Zdeněk. CHYSKÝ, Jiří. *Promlčení a prekluze v Československém právním řádu*. Praha: Orbis, 1967. 250 s.
 26. VRCHOVÁ, Karin. VRCHA Pavel. *Z rozhodovací činnosti katastrálního úřadu*. Praha: C.H.Beck, 2002. 181 s. ISBN 80-7179-605-0.
 27. WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. 2. aktualizované a přepracované vydání. Praha: Linde, 2002. 688 s. ISBN 80-7201-345-9.
 28. WINTEROVÁ, Alena a kol. *Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou*. 2. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2005. 1023 s. ISBN 80-7201-551-6.
 29. WINTEROVÁ, Alena. *Žaloba v občanském právu procesním*, Univerzita Karlova – Praha, 1979. Acta Universitatis Carolinae, Iuridica monographia XXXI.

Použitá cizojazyčná literatura

1. ALVARADO, Ruben. *Common Law & Natural Rights*. WordBridge: Saltem, 2009. 160 s. ISBN 978-90-76660-08-0.
2. ARNHEIM, Michael. *Civil Courts Practice and Procedure - Handbook*. Londýn: Tolley, 1999. 227 s. ISBN 0-75450-584-7.
3. KLONOFF, Robert M., BILICH, Edward K.M. *Class actions and other multi-party litigation*. St. Paul: West group, 2000. 1194 s. ISBN 0-314-24635-5
4. SIMONS, Alan. *Practical Guide to Civil Courts Procedure*. Londýn: Tolley, 1999. 265 s. ISBN 0 75450 416-6.
5. ŠTĚVČEK, Marek a kol. *Civilné právo procesné*. Bratislava: Eurokódex. 2010. 856 s. ISBN 978-80-89447-18-3.

Použitá judikatura

1. Nález Ústavního soudu ze dne 5. listopadu 1997, sp. zn. II. ÚS 159/97
2. Nález Ústavního soudu ze dne 8. března 2006, sp. zn. Pl. ÚS 50/04
3. Nález Ústavního soudu ze dne 28. března 2007, sp. zn. II. ÚS 397/06
4. Nález Ústavního soudu ze dne 24. června 2003, sp. zn. II. ÚS 182/01
5. Nález Ústavního soudu ze dne 20. února 2007, sp. zn. II. ÚS 568/06
6. Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 21. srpna 2007, sp. zn. I. ÚS 1097/07-1
7. Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 18. října 2007, sp. zn. III. ÚS 763/06
8. Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 27. března 2008, sp. zn. IV. ÚS 2058/07
9. Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 10. listopadu 1995, sp. zn. 7 Cdo 154/93
10. Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 7. října 1996, sp. zn. 11 Cmo 165/96
11. Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24. dubna 1930, sp. zn. Zm I. 885/29
12. Rozsudek Nejvyššího soudu Slovenské republiky ze dne 27. června 1972

- sp. zn. Cpj 59/71
13. Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 20. prosince 1985,
sp. zn. 3 Cz 43/85
 14. Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. ledna 1987,
sp. zn. 3 Cz 2/87
 15. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. března 1997,
sp. zn. 3 Cdon 1338/96
 16. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. května 1997,
sp. zn. 26 Cdo 1704/2008
 17. Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. května 1997,
sp. zn. Cdo 122/96
 18. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 26. června 1997,
sp. zn. Cdon 37/97
 19. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24. června 1999,
sp. zn. 24 Cdo 294/98
 20. Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 11. května 2000,
sp. zn. 22 Cdo 2568/1998
 21. Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 17. října 2000,
sp. zn. 22 Cdo 1859/99
 22. Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 14. prosince 2000,
sp. zn. 20 Cdo 1897/98
 23. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 21. února 2001,
sp. zn. 30 Cdo 1977/2001
 24. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. února 2001,
sp. zn. 22 Cdo 2563/99
 25. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 6. března 2001,
sp. zn. 22 Cdo 2162/9
 26. Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 31. května 2001,
sp. zn. 22 Cdo 1044/2000

27. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. listopadu 2001,
sp. zn. 30 Cdo 1857/2001
28. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. května 2002,
sp. zn. 22 Cdo 1908/2000
29. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 11. července 2002,
sp. zn. 22 Cdo 1988/2000
30. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 11. července 2002,
sp. zn. 22 Cdo 543/2001
31. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 4. září 2002,
sp. zn. 22 Cdo 655/2001
32. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 22. října 2002,
sp. zn. 21 Cdo 366/2002
33. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 14. listopadu 2002,
sp. zn. 21 Cdo 630/2002
34. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 11. prosince 2002,
sp. zn. 22 Cdo 1377/2001
35. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky 17. prosince 2002,
sp. zn. 22 Cdo 1798/2002
36. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 18. března 2003,
sp. zn. 22 Cdo 2409/2002
37. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 23. dubna 2003,
sp. zn. 22 Cdo 1875/2002
38. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. dubna 2003,
sp. zn. 21 Cdo 58/2003
39. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 16. června 2003,
sp. zn. 22 Cdo 534/2002
40. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 26. června 2003,
sp. zn. 30 Cdo 2013/2002

41. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 20. února 2004, sp. zn. 21 Cdo 58/2003
42. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 17. března 2004, sp. zn. 22 Cdo 739/2003
43. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 22. dubna 2004, sp. zn. 22 Cdo 559/2004
44. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28. dubna 2005, sp. zn. 30 Cdo 940/2004
45. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 18. ledna 2006, sp. zn. 30 Cdo 1827/2005
46. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 19. ledna 2006, sp. zn. 30 Cdo 2769/2005
47. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 21. března 2006, sp. zn. 21 Cdo 2431/2005
48. Stanovisko Nejvyššího soudu České republiky ze dne 19. dubna 2006, sp. zn. Cpjn 201/2005
49. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 14. června 2006, sp. zn. 32 Cdo 2808/2004
50. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. června 2006, sp. zn. 33 Odo 240/2005
51. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24. května 2007, sp. zn. 29 Odo 104/2005
52. Rozsudek Nejvyššího soudu České Republiky ze dne 29. května 2007, sp. zn. 30 Cdo 2334/2006
53. Rozsudek Nejvyššího soudu České Republiky ze dne 11. července 2007, sp. zn. 22 Cdo 543/2001
54. Rozsudek Nejvyššího soudu České Republiky ze dne 18. září 2007, sp. zn. 22 Cdo 3242/2007

55. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. března 2008, sp. zn. 22 Cdo 361/2007
56. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. listopadu 2008, sp. zn. 30 Cdo 3473/2007
57. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 17. prosince 2008, sp. zn. 30 Cdo 1493/2008
58. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. února 2009, sp. zn. 23 Cdo 787/2007
59. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 2. června 2009, sp. zn. 30 Cdo 3364/2008
60. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 8. července 2009, sp. zn. 26 Cdo 1704/2008
61. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 26. ledna 2010, sp. zn. 30 Cdo 3659/2008
62. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 2. března 2010, sp. zn. 22 Cdo 437/2010
63. Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28. listopadu 2001, sp. zn. 25 Cdo 1117/2001
64. Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 12. prosince 2001, sp. zn. 20 Cdo 2931/99
65. Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 21. února 2002, sp. zn. 30 Cdo 1977/2001
66. Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 5. února 2004, sp. zn. Cdo 801/2003
67. Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. června 2004, sp. zn. Cdo 965/2003
68. Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. července 2004, sp. zn. 22 Cdo 2035/2003
69. Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 3. července 2005, sp. zn. 22 Cdo 92/2005

70. Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 9. září 2005, sp. zn. 26 Cdo 540/2005
71. Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. ledna 2007, sp. zn. 20 Cdo 1886/2006
72. Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 26. května 2009, sp. zn. 25 Cdo 1772/2007
73. Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 2. července 2009, sp. zn. 30 Cdo 4822/2007
74. Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28.6.2010, sp. zn. 20 Cdo 4660/2008
75. Stanovisko Nejvyššího soudu Slovenské republiky ze dne 27. června 1792, sp. zn. Cpj 59/71
76. Stanovisko Nejvyššího soudu České republiky ze dne 9. června 1983, sp. zn. Cpj 139/83
77. Shofman v. Rusko, RoESLP 2005, 6, 2003
78. Nash v. Eli Lilly & Co. [1992]

Použité právní předpisy

1. Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky v platném znění
2. Ústavní zákon č. 23/1991 Sb., kterým se uvozuje Listina základních práv a svobod jako ústavní zákon Federálního shromáždění České a Slovenské Federativní republiky v platném znění
3. Obecný zákoník rakouský z roku 1811
4. Zákon č. 113/1895 Sb., o soudním řízení v občanských rozepřích právních, zrušen dne 1. ledna 1950 zákonem č. 142/1950 Sb.
5. Zákon č. 79/1896 ř.z., o řízení exekucním a zjišťovacím, zrušen dne 1. ledna 1951 zákonem č. 142/1950 Sb.
6. Zákon č. 217/1896 ř.z., jímž se vydávají předpisy o obsazování, vnitřním zařízení jednacím řadě soudů, zrušen pro Českou republiku zákonem č. 66/1952 Sb.

7. Zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého v platném znění
8. Zákon č. 177/1927 Sb., o pozemkovém katastru a jeho vedení, zrušen dne 1. září 1971 zákonem č. 46/1971 Sb.
9. Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, zrušen dne 1. ledna 1992 zákonem č. 513/1991 Sb.
10. Zákon č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních, zrušen dne 1. dubna 1964 zákonem č. 99/1963 Sb.
11. Zákon č. 94/1963 Sb., zákona o rodině v platném znění
12. Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád v platném znění
13. Zákon č. 22/1964 Sb., o evidenci nemovitostí, zrušen pro Českou republiku dne 1. ledna 1993 zákonem č. 344/1992 Sb.
14. Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník v platném znění
15. Zákon č. 71/1967 Sb., o správním řízení, zrušen pro Českou republiku dne 1. ledna 2006 zákonem č. 500/2004 Sb.
16. Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích v platném znění
17. Zákon č. 46/1971 Sb., o geodézii a kartografii, zrušen pro Českou republiku dne 1. ledna 1995 zákonem č. 200/1994 Sb.
18. Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník v platném znění
19. Zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích v platném znění
20. Zákon č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem v platném znění
21. Zákon č. 344/1992 Sb., o katastru nemovitostí České republiky v platném znění
22. Zákon č. 357/1992 Sb., o dani dědické, dani darovací a dani z převodu nemovitostí v platném znění
23. Zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti v platném znění
24. Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmu v platném znění
25. Zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele v platném znění
26. Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu v platném znění
27. Zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství v platném znění

28. Zákon č. 72/1994 Sb., kterým se upravují některé spoluvlastnické vztahy k budovám a některé vlastnické vztahy k bytům a nebytovým prostorům a doplňují některé zákony v platném znění
29. Zákon č. 200/1994 Sb., o zeměměřičství a o změně a doplnění některých zákonů souvisejících s jeho zavedením v platném znění
30. Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád v platném znění
31. Zákon č. 107/2006 Sb., o jednostranném zvyšování nájemného k bytu a o změně zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník v platném znění
32. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník v platném znění
33. Zákona č. 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním úřadu, zrušen pro Českou republiku dne 1. ledna 2007 zákonem č. 183/2006 Sb.
34. Pokyn obecné povahy č. 6/2003 Nejvyššího státního zástupce o postupu státních zástupců při prošetřování předpokladů žaloby podle § 62 nebo § 62a zákona č. 94/1963 Sb., o rodině ve znění zákona č. 91/1998 Sb., zrušeno dne 1.4.2008 pokynem obecné povahy č. 3/2008 Nejvyššího státního zástupce
35. Švédský zákon o skupinových řízeních ze dne 30. května 2002
36. Zelená kniha o kolektivním odškodnění spotřebitelů, KOM (2008) 794 v konečném znění, ze dne 27. listopadu 2008
37. Bílá kniha o náhradě škody způsobené porušením soutěžního práva, KOM (2008) 165 v konečném znění, ze dne 2. dubna 2008
38. Sdělení FMZV č. 104/1991 Sb., o Úmluvě a právech dítěte

Časopisecké zdroje

1. RADA, Tomáš. *K některým podmínkám žaloby na určení vlastnického práva k nemovitosti*. Právní rádce: Měsíčník Hospodářských novin, Praha: Economica, 2009. no. 6, s. 3 a násl. ISSN 1210 4817.

2. SMOLÍK, Petr. *Hromadné žaloby - současnost a výhledy české právní úpravy*. In DVOŘÁK, Jan, KINDL, Milan (ed.). *Pocita Martě Knappové k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, 2005, s. 381-402.
3. WINTEROVÁ, Alena. *Hromadné žaloby (procesualistický pohled)*. Bulletin Advokacie 10/2008. Praha: IMPAX, 2008. str. 21-27. ISSN 1210-6348.
4. WINTEROVÁ, Alena. *Procesní důsledky skupinové žaloby v českém právu*. In DVOŘÁK, Jan, WINTEROVÁ, Alena (ed.). *Pocita Jiřímu Švestkovi k 75. narozeninám*. Praha: ASPI, 2005. s. 347 -356.
5. ZÍMA, Petr. *Skupinové žaloby a české právo*. Praha: ASPI, 2007 str. 94 a násl.

Internetové zdroje

URL: <<http://www.coi.cz/cs/esc-2/mimosoudni-reseni-spotrebitelskych-sporu-adr/>> [cit. 2010-08-20]

URL: <<http://www.concourt.cz/clanek/internetcs>> [cit. 2010-06-25]

URL: <<http://www.hmcourts-service.gov.uk/>> [cit. 2010-03-12]

URL: <<http://www.justice.gov.uk/>> [cit. 2010-05-18]

URL: <<http://www.nsoud.cz/rozhod.php>> [cit. 2010-10-10]

URL: <<http://salvia2.gurkol.net/index.html>> [cit. 2010-09-22]

Seznam klíčových slov

Civilní proces – **civil process**

Vzájemná žaloba – **cross action**

Hromadná žaloba – **classe action**

Summary

The purpose of my thesis is not only to summarize the list of actions which we can find in The Czech civil process, but describe them and make focus on some of the main problems in applications and interpretation of actions. The thesis is composed of fifteen chapters, each of them dealing with different aspects of actions. I have looked into the issues by method of research in literature and judikature and analyzes of main problems in comparing with judikature.

First chapter is simply introductory to the area. Second chapter introduce actions generally and define basic terminology used in the thesis. In the first part of second chapter we can find short entrance to the history of actions. The term of action in the civil remedial law represents a universal procedural means of the protection of rights which is not directly linked with material law directed at its protection. All the more this frequently applied institute is important since it provides prevention although indirectly for the rights which are threatened by legal insecurity and so it serves to fulfill the fundamental principles of a democratic state guaranteed by the Constitution and the Bill of Rights, particularly the principle of peace (legal security) and the right of just suit: *„Everybody can sue for his/her right using a defined procedure at an independent and impartial court or in specific cases at another body“*.²⁰⁹ A key role in the formation of the action uses is played by the judikature which often sets up the limits of the use of actions. By actions, the protection of a wide range of civil relations can be sued for. With regard to their diversity, the herein given list of actions can be taken for comprehensive. Third chapter of this thesis describes all necessary formalities of actions, which has to be always respected. Fourt chapter is concetrated on effecst which action cause, first part describe procerual-law effects and second part material-law effects.

It could seem that the application of this legal instrument in practice does cause any great difficulties. Nevertheless, there are and there have been inconsistent views regarding its

application. We can find different opinions in judicature and in the available professional literature. The same is true for the not unfrequently different standpoints concerning individual kinds of actions and their classification which is to be considered just a kind of “technical division. Chapter five shows types of actions, which are used in The Czech civil lawsuit.

Chapter six contains regulation of declaratory actions, in which I have mainly focused on and this chapter is subdivided into seven parts. First part points out historical review and second and third part point out necessary requirements of declaratory actions. Following four parts illustrates chosen kind of declaratory actions with looks at decisions issued by courts.

Chapter seven analyzes remedial actions and chapter eight compares remedial actions with declaratory actions. Ninth chapter characterises status declaratory actions and consist to three parts, each of them give account of one status declaratory action. Tenth chapter is about declaratory actions which declare origination, amendment or expiration of legal relationship and part one of this chapter mentions one sort of this action.

Eleventh chapter presents classe actions, which is actual matter and chapter twelve is focused on cross actions and concentrates on problem resulting from unadequate legal regulations. Chapter thirteen explains which dispositions with actions are allowed in accordance with Civil Procedure Code. This Chapter is split in two parts; first part provides modification and second withdrawal. Fourteenth chapter contains brief description of civil process and general recitation of actions subsisting in The Great Britain.

At the close of this thesis we can find summarizing of important elements in the thesis. Positively legal regulations of actions and there with associated questions is satisfactory in some aspects. On the other hand, many issued have not been regularized yet and their limitation has been left up to the judicature which has been of cardinal importance there, as

²⁰⁹ art. 36par. 1 Bill of Rights

it had been already solved. A change of legislation is more than desired in some fields.

Based on the above given it can be concluded that the listing of action kinds as regularized by the valid Civil Procedure Code in the Czech legal order is not quite sufficient. First of all, the Civil Procedure Code does not know, however their existence is given by material legal enactments and therefore such actions are used in practice. With this fact a number of questions and obscurities are connected, both application and interpretation ones. Desirable is a suitable adaptation of “classe action” to the Czech legal environment and also make legal form for cross actions. I suggest also, that courts should sometimes more carefully apply the legal regulations.